

T.C
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
CEZA ADALETİ ANABİLİM DALI

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA AFGANİSTAN
ANAYASASI'NIN UYGULANMASINI İZLEME
BAĞIMSIZ KOMİSYONU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Nazifullah BARAKZAI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Deniz ACARAY

Ankara - 2022

T.C
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
CEZA ADALETİ ANABİLİM DALI

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA AFGANİSTAN
ANAYASASI'NIN UYGULANMASINI İZLEME
BAĞIMSIZ KOMİSYONU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Nazifullah BARAKZAI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Deniz ACARAY

Ankara - 2022

ÖZET

T.C.

Polis Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Ceza Adaleti Anabilim Dalı

**İnsan Hakları Bağlamında Afganistan Anayasası'nın Uygulanmasını İzleme
Bağımsız Komisyonu**

Hazırlayan: Nazifullah BARAKZAI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Deniz ACARAY

2022, 92 sayfa

İnsan hakları kavramı günümüzde üzerinde çok tartışılan konulardan biridir. Temel hak ve hürriyetlerden oluşan insan hakları bireylere güvence sağlamakta ve devlete de bazı yükümlülükler yüklemektedir. İnsan hakları günümüzde anayasalarda yer almakta ve ülkelerdeki üst yargı organlarıyla da güvence altına alınmaktadır. Bu çalışma ile Türkiye'ye nazaran daha sınırlı bir insan hakları anlayışı olan Afganistan Anayasası ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası insan hakları açısından karşılaştırılma yapılmıştır. Afganistan Anayasası'nın 157. maddesinde yer alan Afganistan Anayasası'nın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu'nun yapısı ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 148. maddesinde yer verilen Anayasa Mahkemesi'nin yapısı incelenerek verilen kararların polise ilişkin alanlarına da değinilerek insan haklarına katkısını göstermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan hakları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Afganistan Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu.

ABSTRACT

Turkish National Police Academy

Institute of Security Sciences

Department of Criminal Justice

**Independent Commission for Monitoring the Implementation of the
Constitution of Afghanistan in the Context of Human Rights**

Protests: Nazifullah BARAKZAI

Master's Thesis

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Deniz ACARAY

2022, 92 pages

The concept of human rights is one of the most debated topics today. Human rights, which consist of fundamental rights and freedoms, provide assurance to individuals and impose some obligations on the state. Today, human rights are included in the constitutions and are also guaranteed by the upper judicial bodies in the countries. In this study, the Constitution of Afghanistan, which has a more limited understanding of human rights compared to Turkey, and the Constitution of the Republic of Turkey were compared in terms of human rights. The structure of the Independent Commission for Monitoring the Implementation of the Constitution of Afghanistan, which is included in Article 157 of the Constitution of Afghanistan, and the structure of the Constitutional Court which is included in Article 148 of the Constitution of the Republic of Turkey, is examined and it is aimed to show the contribution of the decisions made to human rights by also touching on the police-related areas.

Keywords: Human rights, Constitution of the Republic of Turkey, Constitution of Afghanistan, Constitutional Court of the Republic of Turkey, Independent Commission for Monitoring the Implementation of the Constitution.

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA AFGANİSTAN ANAYASASI'NIN UYGULANMASINI İZLEME BAĞIMSIZ KOMİSYONU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY	II
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TEMEL KAVRAMLAR

1.1. İNSAN HAKLARI, ADALET, ÖZGÜRLÜK	2
1.1.1. İnsan Hakları	2
1.1.1.1. İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Belgeler	5
1.1.1.1.1. Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi	5
1.1.1.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	10
1.1.1.2. İnsan Hakları Bağlamında Polisin Yeri ve Önemi	12
1.1.2. Adalet	16
1.1.3. Özgürlük	17
1.2. DEVLET, HUKUK, HUKUK DEVLETİ	18
1.2.1. Devlet	18
1.2.2. Hukuk	19
1.2.3. Hukuk Devleti	19

1.3. YARGI, ANAYASA MAHKEMESİ	20
1.3.1. Yargı	20
1.3.2. Anayasa Mahkemesi	21
1.4. TÜRK HUKUKU İLE MUKAYESE	21
1.4.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	21
1.4.2. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi	23
1.4.2.1. Anayasa Mahkemesi'nin Oluşumu	23
1.4.2.2. Anayasa Mahkemesi'nin Görev ve Yetkileri	24
1.4.3. Kanunların Anayasaya Uygunluk Denetimi	26
1.4.3.1. Dava Yoluyla Denetim	26
1.4.3.2. Bireysel başvuru	26
1.4.4. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin İhlâl Kararları	27
1.4.4.1. Polis Tarafından Darbedilme İddiasıyla Yapılan Şikâyetin Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ile Sonuçlanması Nedeniyle Kötü Muamele Yasağının İhlal Edilmesi	27
1.4.4.2. Polis Memurlarının Hukuka Aykırı Kuvvet Kullanımı Nedeniyle İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağının İhlal Edilmesi	28

İKİNCİ BÖLÜM

AFGAN ANAYASASININ UYGULANMASINI İZLEME

BAĞIMSIZ KOMİSYONU

2.1. AFGANİSTAN ANAYASALARINDA İNSAN HAKLARI	31
2.2. AFGANİSTAN'DA İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN ULUSAL MEKANİZMALAR	35
2.2.1. Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu	35
2.2.2. Afganistan İnsan Hakları ve Demokrasi Örgütü	37
2.2.3. Afgan Ulusal Ordusu ve Ulusal Güvenlik Müdürlüğü	37
2.3. AFGAN ANAYASASININ UYGULANMASININ DENETLENMESİ	38
2.3.1. Anayasanın Uygulanmasını Denetlemenin Hukuki Rolü	38
2.3.2. Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu	39

2.3.3. Anayasa ve Uygulanmasını Denetlemede Bağımsız Komisyonun Önemi	44
2.3.4. Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek Adına Bağımsız Komisyonun Hukuk Teorileri	45
2.3.4.1. Komisyonun Yüksek Denetim Ofisi Kanun Tasarısına İlişkin Hukuk Teorisi	45
2.3.4.2. Meshrano Jirga Yönetim Kurulu Seçimlerine İlişkin Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyonun Hukuk Teorisi ve Açıklamaları	46
2.3.4.3. Yetim ve Evsiz Çocukların Bakımına Dair Kanun Tasarısının Anayasaya Uygunluğuna Dair Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonunun Hukuk Teorisi	50
2.3.4.4. Devlet Memurlarının Maaşlarına Dair Kanun Tasarısında Bu Komisyonun Hukuki Statüsünün Anayasa Hükümleri ve Bu Komisyonun Kanunu ile Tutarsızlığına İlişkin Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu Hukuk Teorisi	52
2.3.4.5. Beyaz Oylama Anayasasının Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonunun Hukuk Teorisi	55
2.3.4.6. Eyaletlerarası Antlaşmalar Hakkındaki Anayasanın 7. Maddesinin Yorumlanmasına İlişkin Bağımsız Gözetim Komisyonunun Yorumlayıcı Teorisi	56
2.3.4.7. Millet Meclisinin Kapatılması Halinde Bütçe Değişikliğine İlişkin Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyonun Hukuki Danışmanlığı	57
2.3.4.8. Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, Bağımsız Seçim Komisyonu, İdari Reform ve Kamu Hizmeti Komisyonuna İlişkin Anayasanın Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonunun Hukuki Tavsiyesi	58
2.3.4.9. İran İslam Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Tarafından Kabil Bankası Davasının Kurulmasına İlişkin Anayasanın Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonunun Hukuki Tavsiyesi	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AFGAN ANAYASASININ UYGULANMASINI İZLEME
BAĞIMSIZ KOMİSYONU ANAYASA İHLAL KARARLARI

3.1. İHLÂL DAVALARI	69
3.1.1. İçişleri Bakanlığı Savcılığı'nın 21/3/1398 Tarih ve (38) Numaralı Dava	
Evrakları	69
3.1.2. İçişleri Bakanlığı Savcılığı'nın 2/9/1398 Tarih ve (5845) Tarafından	
Verilen ve (3/9/1398) Tarihli (145) Numaralı Dava Evrakları	71
3.2. ANAYASANIN UYGULANMASINI İZLEME BAĞIMSIZ	
KOMİSYONUNUN TAVSİYELERİ	72
3.2.1. Anayasanın 35. Maddesinin İhlali	72
3.2.2. Anayasanın 36. Maddesinin İhlali	73
3.2.3. Anayasanın 4.,83.,140.,141. Maddelerinin İhlali	74
3.2.4. Anayasanın 64. Maddesinin İhlali	76
3.2.5. Anayasanın 90. Maddelerinin İhlali	76
3.2.6. Anayasanın 128. Maddesinin İhlali	78
3.2.7. Anayasanın 27. ve 130. Maddesinin İhlali	79
3.2.8. Anayasanın 3. Maddesinin İhlali	80
3.2.9. Anayasanın 22. ve 45. Maddesinin İhlali	80
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	87
ÖZGEÇMİŞ	92

GİRİŞ

İnsan hakları; din, dil, renk, cinsiyet, dünya görüşü vb. ayırım yapılmaksızın tüm insanların salt insan olmalarından dolayı haiz oldukları hak ve özgürlüklerdir. İnsan hakları her zaman, her yer ve her şartta koşulsuz uygulanır.

İnsan hakları, bireyler ya da farklı gruplar arasındaki özel ilişkilerden meydana gelen namus cinayetleri, fiziksel, aile içi ya da kadına şiddet gibi hak ihlalleri ile de ilgilenir.

Devletin özel kişiler arasındaki ilişkilerinden meydana gelen ihlallerini önleme konusundaki bazı sorumlulukları ve pozitif yükümlülükleri vardır. Özellikle güçsüz tarafının korunması, haksızlıkları önleyebilecek mekanizmalar kurması gerekir.

İnsan haklarının hayata geçirilmesinin temelinde yer alan anayasalar, hak ve hürriyetleri düzenlemesinin yanında bu hak ve hürriyetlerin kaynağını da anayasal hükümlere dayandırmıştır. İnsan haklarının anayasalarda düzenlenmesiyle beraber insanlara güvenceler sağlamıştır.

Bu tez çalışması giriş, sonuç ve üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde insan hakları kavramının tanımı, tarihsel süreci ve insan haklarına yönelik önemli uluslararası belgeler incelenecektir. Bunun yanı sıra insan haklarının korunması hususunda mevzuat ve uygulama çerçevesinde polisin görev ve yetki alanı ele alınacak ve polisin insan hakları bağlamında önemi vurgulanacaktır.

İkinci bölümde Türkiye'nin insan haklarına yaklaşımı ve insan haklarına anayasalarında verdiği önem ele alınacaktır. İnsan haklarının güvence altına alınması noktasında mühim bir konuma sahip olan Anayasa Mahkemesi'nin yapısı ile görev ve yetkilerine değinilecektir. Son olarak Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının kolluk ile ilgili alanları incelenecektir.

Üçüncü bölümde insan haklarına yaklaşımı ve insan haklarına anayasalarında verdiği önem ele alınacaktır. Türkiye'deki Anayasa Mahkemesi'nin Afganistanda'ki karşılığı olan Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonunun yapısı ve hukuk teorileri değinilecektir. Daha sonra Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonunun ihlalere ilişkin verdiği kararları incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1.1. İNSAN HAKLARI, ADALET, ÖZGÜRLÜK

1.1.1. İnsan Hakları

“İnsan hakları, hiçbir ayırım gözetilmeden tüm insanların, sadece insan olmalarından ötürü haiz olduğu haklardır.” şeklindeki tanım insan haklarının gerçek anlamda kabul edilmiş tanımıdır. İnsan hakları kişiler arasında hiçbir ayırım gözetilmeden insanların sadece insan olmalarından ötürü doğuştan haiz olduğu haklardır ve tüm insanlar için geçerli olmasından ötürü evrenseldir. İnsan hakları diğer bütün haklardan ve hukuk normlarından öncelikli ve üstündür. İnsan hakları sırf hukuksal ya da siyasal bir husus olmasının yanında temelinde ahlakidir. İnsan hakları eşitlik ve hürriyet kavramlarını esas alır. Bunun temelinde bütün insanların hür ve eşit doğduğu düşüncesi vardır.

Demokratik hayat tarzını benimsemek, insan haklarına saygılı olmak ve birlikte yaşayabilme isteği toplumların huzurlu, refah ve güven içinde yaşamaları için zorunlu olan öğelerin başında gelmektedir. Türkiye de her toplumsal yapı gibi bunları uygulamak zorundadır. Bu birlikte yaşamak ve paylaşım hisleri ve iş bölümünün gerçekleşmesi, demokrasi kültürünün kazanılmış olmasına bağlıdır. Aynı zamanda kişilerin her nevi fikre açık ve farklılıkların servet olarak görüldüğü bir zihniyetle saygı ve sevgi sınırı içerisinde faaliyet göstermesi gerekmektedir. Bu durum insan haklarına saygılı olmak görüşünü de yanında getirmektedir. Bu olgular elbette insanların belleğinde hemen yer edememiştir.

Toplumsal yapının esasını kişi oluşturmaktadır ve günümüzde kişinin hayatında insan hakları, eşitlik, temel hak ve hürriyetler gibi kavramlar parlayan bir değer hâline gelmiştir. Bu düşünceye hayat veren yönetim şekli “demokrasi” olarak tavsif edilmektedir. Bu açıdan en üstün norm olan anayasalarda kurumların ve devlet kuvvetlerinin örgütlenmesi, kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin düzenlenmesi bunların hayata geçirilmesi hususunda çok önemli bir durumdur. İnsan hakları,

demokrasi gibi önemli kavramların toplumsal yaşam içerisinde var olabilmeleri için, kişilerin bu kavramları özümsemesi ve bunu yaşam şekli hâline getirmesi gerekir.

Devletin en başta yerine getirmesi gereken yükümlülükleri arasında insan haklarını koruması gelmektedir. Dar anlamda insan haklarını koruması için devletin bu hakları ihlal etmemesi ve yetki sahası dahilindeki kişilerin de bu hakları ihlal etmelerini engellemesi gerekmektedir. Bu bağlamda insan hakları devlet için bir sınırı, kişiler için hürriyet ve adaleti ifade etmektedir. Aynı zamanda hem ulusal hem de evrensel barışın sağlanmasının temelinde insan haklarının korunması yer almaktadır. Zira insan haklarının özünde yer alan hürriyet, hem toplum içerisinde hem de milletlerarası alanda barışı kolaylaştıran bir kavramdır. Bazı devlet ve uluslararası kuruluşlar önemi nedeniyle insan haklarını başka devletlere karşı koz olarak kullanabilirler.

Günümüzde gelişme çağında olan insanlığın kuramsal olarak tüm insanlara tanınması gereken bütün haklar insan hakları kavramını tanımlamaktadır. İnsan hakları deyince akla çoğunlukla “olması gereken ve belgelerde ulaşılabilecek amaçlar” şeklinde düzenlenen haklar gelmektedir.

İnsanlar günlük hayatlarında farkına varmadan hür şekilde düşüncelerini ifade edebilmek, arzu ettiği yere gidebilmek, insanca ve adil muamele görmek gibi haklardan yararlanmaktadır. Hukuk devleti olma özelliğine sahip olan yapı içindeki tüm devletler, tüzel veya gerçek kişiler, topluluklar hukuk tarafından doğuştan tanınan bu hakları korumakla yükümlüdür¹. Bu yükümlülük devletlere sorumluluk bilinci kazandırmıştır. Hatta insan haklarını ihlal eden devletler dahi temel düşüncelerinin insan hakları olduğunu göstermek amacıyla anayasalarının başında insan haklarını düzenlemişlerdir.

Devletlerin temel amacı insana değer veren, insan haklarına saygı gösteren ve çağdaş toplum yapısını öne çıkarmaktır². Bu haklar hem güçlü hem de zayıf yönleriyle

¹ Ali Rıza Çoban, “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S.21, Ankara 1998, s. 187.

² Zühtü Arslan, *Anayasa Teorisi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 96.

günümüzü dahi etkisi altına almış ve milletlerarası hukukta kişinin kişi olarak var olmasını sağlamıştır³.

İnsan haklarının düzenlenmesi, devletin insan haklarını tanıma sorumluluğu içerisinde yer almaktadır. Devletler insan haklarına anayasalarda ve kanunlarda bariz bir biçimde düzenleyerek insan haklarını kayıtlı hâle getirmekte ve insan haklarına açıklık kazandırmaktadır. Böylelikle koruma sisteminin hayata geçirilmesi adına gerekli olan ilk aşama oluşturulmuş olmaktadır⁴.

İnsanlar yıllar boyunca bu hakları kazanabilmek uğruna gayret etmiş ve bedeller ödemiştir. İnsan hakları tarihi insanlığın var oluşuna kadar giden bir geçmişe dayanır ve bu çerçevede gelişmiştir⁵. İnsan hakları İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşta gerçekleşen insanlık suçlarına karşı bir nevi tepki olarak doğmuştur. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile önemli hâle gelmiştir⁶.

İnsan haklarının tarihsel süreci Reform Hareketleri, Rönesans Hareketleri, Westfalya Barışı, Fransız İhtilal gibi hareketlere paralel şekilde gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kabul gören belgelerin çoğunluğu uluslararası düzenlemelerin yanında çoğu devlet için milli bağlayıcılığa sahip düzenlemeler de getirmiştir. Bununla birlikte Batılı devletler ortaçağda yaşanan mezhep savaşları, feodal düzen ve etnik sorunlar neticesinde gerçekleşen soykırım, zulüm ve zorlamalar ile bu dönemde devamındaki klasik kapitalist düzenin yıkıcı öğelerine karşı düzenlemeler yapmıştır. Batılı ülkelerece yapılan her düzenleme adeta kanla yazılmış ve insanlık için elzem belgeler olmuştur. Bu nedenle Batı kültürü ve medeniyeti tarafından bu belgeler oldukça sahiplenilmiş ve geri adım atmamak hususunda toplumsal hassasiyet oluşmuştur.

İnsan hakları tarihi içerisinde din, kültür, felsefe ve hukuki gelişmeleri barındırmaktadır. İnsan hakları mücadelesine 18. ve 19. Yüzyıllarda köleliğe karşı gerçekleştirilen faaliyetler, demokrasi, genel oy ilkesi, kadınlara oy kullanma hakkı gibi konularda ağırlık verilmiştir.

³ Güliz Aksun Uluç ve Ahsen Armağan, “Avrupa İnsan Hak ve Özgürlükleri Hukukunda Türkiye’nin Bitmeyen Serüveni”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S.22, Ankara 1998, s. 1374.

⁴ Deniz Acaray, *İnsan Hakları*, Ankara 2020, s.113.

⁵ Münci Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, Ankara 1993, s.16.

⁶ Z.Gönül Balkır, *Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması*, Kocaeli 2009, s. 84.

16. yüzyıldan itibaren görülen toplumsal ve siyasi gelişmeler genel çizgisiyle insan haklarının günümüzdeki hâlini ortaya çıkarmıştır. İnsan haklarının temel şeklini ise tüm insanlık tarihi boyunca gerçekleşen hürriyet, eşitlik ve adalet arayışları oluşturmuştur. İnsan hakları hürriyet, eşitlik ve adalet temellerinde gelişmiş ve bu kavramlarla sürekli temas hâlinindedir. İnsan hakları, diğer hukuk kuralları tarafından tanınsın ya da tanınmasın belli bir düzen içindeki insanlara verilen ve içerisinde temel hak ve hürriyetlerin yer aldığı düşünceyi temel almaktadır. İnsan haklarının amacı insanın değeri ve onuru üzerine inşa edilen bir düzende insan haklarını sonuna dek korumaktır. Hukuk, hakka paralel olarak gelişmiş ve bu hakların nasıl kullanılacağı hususundaki olguları düzenlemiştir⁷.

Kişi ve toplum arasında yer alan köprünün temelindeki taşları insan hakları oluşturmaktadır. Bu haklarının temelleri eskilere dayanmaktadır ve kişilere o zamanın şartlarına kıyasla azami yararlar sağlamıştır. Hukuki ve demokratik toplumların başrolünde yer alan insan hakları, İkinci Dünya Savaşı sırasında meydana gelen zararları karşılamak amacıyla hazırlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile evrensel bir boyut kazanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bir insan hakları belgesidir ve kişilere kişisel, sosyal ve siyasal haklar tanımıştır.

Türkiye tarafından 1954'te onaylanan ve iç mevzuatının bir parçası hâline gelen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; işkence, yaşama hakkı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, insanlık dışı veya küçültücü muamele yasağı, kişi hürriyeti, kişi güvenliği, hak arama hürriyeti, adil yargılanma hakkı, suç ve cezaların kanuniliği, din ve vicdan hürriyeti, ifade hürriyeti, evlenme ve aile kurma hakkı, mülkiyet hakkı, eğitim ve öğrenim hakkı vb. temel hak ve hürriyetleri kapsamaktadır.

1.1.1.1. İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Belgeler

1.1.1.1.1. Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi

Birleşmiş Milletler 1945'de kurulmuş ve kurulduğu andan beri insanlığın yediden bir savaşı nedeniyle yıkım yaşamasını engellemek amacıyla özel bir çaba sarf etmiştir.

⁷ Ahmet Mumcu ve Elif Küzeci, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Ankara 2007, s.16.

Birleşmiş Milletler kurulduğu anda bünyesinde bir İnsan Hakları Komisyonu kurmuş ve komisyonu tüm halkların ulaşmak istediği ortak bir amacın esasını oluşturacak evrensel bir insan hakları belgesi hazırlamakla görevlendirilmiştir.

Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, 10 Aralık 1948 kabul edilmesi bu gayenin bir sonucudur. Bu belge ile insan hak ve hürriyetleri ilan edilmiş ve bu hak ve hürriyetler evrensel bir boyut kazanmıştır. Bu belge devletler için bağlayıcılığı olan bir metin olarak hazırlanmamıştır. Lakin bazı yazarlar zaman geçtikçe yer verdiği hükümlerin yaygın olarak kabul edilmesi nedeniyle bir örf ve adet kuralı olarak tüm devletlerin uygulaması gerektiğini kaleme almışlardır. Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği İnsan Hakları Beyannamesi'ne göz atacak olursak öncelikle şunu belirtelim; bildirge, beyanname, deklarasyon aynı mânâda kullanılan kelimelerdir ve uygulamada her üç kavramla da karşılaşmak mümkündür. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni oybirliği ile kabul etmiş ve kişi ve toplumun arzularını, kişi hakları ve sosyal ve ekonomik haklar ile dengelemeyi amaçlamıştır. Genel Kurul bu belgeyi bütün halkların ve milletlerin ulaşmak istediği ortak bir hedef olarak belirtmiştir ve tüm üye devletlere belgede yer alan hak ve hürriyetleri tanınması ve güvence altına alması için çağrıda bulunmuştur.

Birleşmiş Milletler'in kurucu üyeleri arasında yer alması nedeniyle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni ilk kabul eden ülkeler arasında Türkiye de yer almıştır. İnsan haklarını konu edinen bütün Avrupa Sözleşmeleri ile Birleşmiş Milletler çerçevesinde hazırlanan sözleşmelerin çoğunluğuna taraf olmuş ve hukuk düzeninden ayrılamayacak parçalar hâline getirmiştir. Türkiye 6 Nisan 1949'da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul etmiştir. Fransız Devrimi'nden itibaren savunulan ve klasik haklar ve modern anayasalarda zamanla yer edinen sosyal ve ekonomik hakları bir bütün olarak ele alan belge, hukuki olarak bağlayıcı değildir. Böylelikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kişi hak ve hürriyetlerinin sadece sosyal ve ekonomik haklar temelinde var olabileceği düşüncesini evrensel hâle getirmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin giriş kısmında “İnsanlık ailesinin tüm üyelerine olan onurun ve bunların eşit ve devredilemez haklarınının tanınmasının, adaletin, hürriyetin ve dünyada barışın temelini oluşturduğunu

- İnsan haklarının tanınmamasının ve hor görülmesinin, insanlığın bilincini isyana yönelten insanlık dışı eylemlere neden olan ve insanların inanmakta ve konuşmakta hür olduğunu, korkudan ve yoksulluktan kurtulmuş olacakları bir dünyanın insanoğlunun en büyük özlemi olarak ilan edildiğini,
- İnsanın, zorbalık ve zulme son çare olarak isyana zorlanmaması için, insan haklarının korunmasının ve uluslar arasındaki dostça ilişkilerini geliştirilmesini teşvik etmenin temel gereksinim olduğunu,
- Birleşmiş Milletler üyelerinin, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında, insanın temel haklarına, onuru ve değerine, kadın ve erkek haklarının eşit olduğuna inançlarını bir kez daha ilan ettiklerini ve sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve daha büyük bir özgürlük içinde daha iyi hayat oluşturmaya kararlı olduklarını bildirdiklerini,
- Üye devletlerin, Birleşmiş Milletler örgütüyle işbirliği içinde, insan hakları ve temel özgürlüklere evrensel saygı sağlamayı üstlendiğini,
- Bu hak ve özgürlüklerle ilgili ortak bir anlayışın, bu taahhüdü tam olarak yerine getirmek bakımından son derece önemli olduğunu,
- Genel Kurul, bu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni tüm halklar ve uluslar tarafından, bu bildiri sürekli olarak zihninde bulunan toplumun tüm bireyleri ve organlarının, eğitim ve öğretimle, bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmesi ve ulusal ve uluslararası nitelikteki, gitgide ilerleyen önlemlerle, gerek üye devletler halklarının kendileri, gerek bunların yargı alanı içine konmuş olan halklar arasında tanınması ve uygulanmasının sağlanmasına çalışması için ortak ideal olarak ilan eder.”⁸ şeklinde dile getirmiştir. Bu da insan hakları hususuna verilen önemi göstermektedir.

Önsöz ve otuz maddeden oluşan bu belge modern anayasalarda düzenlenen insan hak ve hürriyetlerine yer vermiş ve modern düşünceye uygun olarak klasik hürriyetler ve sosyal ve ekonomik hakları birleştirmeye çalışmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1. maddesinde bütün insanların hür, şeref ve hakları bakımından eşit doğduğunu düzenlemiştir. 2. maddesinde herkesin ırk, renk, cins, dil,

⁸ Rona Aybay, *İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Türkiye*, İstanbul 2016, s.91.

din, siyasal ya da farklı bir fikir, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, doğum ya da başka ayrım gözetilmeden bildiride düzenlenen tüm hak ve hürriyetlerden yararlanabileceğini aynı zamanda ister bağımsız, ister bağımsız olmayan bir ülkede olsun, bir kimsenin siyasal, hukuksal ya da milletlerarası statüsü açısından hiçbir ayrım gözetilemeyeceğini düzenlemiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde 3. ve 21. madde aralığında klasik hak ve hürriyetler ile siyasal hak ve hürriyetler düzenlemiştir. Düzenlenen haklar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Yaşama hakkı,
- Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı,
- Kölelik ve köle ticareti yasağı,
- İşkence yasağı,
- Kanun önünde eşitlik,
- Keyfi tutuklama yasağı,
- Konut dokunulmazlığı,
- Özel hayatın korunması,
- Haberleşme hürriyeti,
- Mülkiyet hakkı,
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve inanç hürriyeti,
- Toplanma ve dernek kurma hürriyeti,
- Seçme ve seçilme hakkı.
- Yönetime katılma hakkı,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde 22. ve 27. madde aralığında kişiyi sosyal çerçeveye içerisinde ele alarak ekonomik, sosyal ve kültürel hakları düzenlemiştir. Düzenlenen haklar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Sosyal güvenlik hakkı,

- Çalışma, serbestçe iş seçme ve işsizlikten korunma hakkı,
- Sendika hürriyeti,
- Sağlık hakkı,
- Ücretli tatil, dinlenme ve eğlenme hakkı,
- Eğitim ve öğrenim hakkı.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin son iki maddesi olan 29. ve 30. maddelerde ise hakların kullanılması ve hakların düzenlenmesine ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Öncelikle kişilerin topluma karşı ödevlerinin olduğu belirtilmiş daha sonrasında herkese tanınan hak ve hürriyetlerin hangi sebeplerden ve ne kadar sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler'in ilke ve gayelerine aykırı olacak şekilde bu hak ve hürriyetlerin kullanılamayacağı düzenlenmiştir. Belgenin 30. maddesinde Beyanname'nin hiçbir hükmünün düzenlenen hak ve hürriyetlerin bir devlet, kişi veya zümre tarafından yok edilmesine yönelik herhangi bir fiil ve harekete girişmeye hak kazandıracak şekilde yorumlanamayacağı şeklinde düzenlenmiştir. Başka bir ifadeyle devlet de dahil olmak üzere hiçbir kişi veya sınıf için "hürriyeti yok etme hürriyeti" söz konusu değildir. Birleşmiş Milletler Antlaşması gereğince Genel Kurul kararlarının bağlayıcı olmaması nedeniyle, belgenin evrensel bağlayıcılığı olan hukuk kurallarından ziyade ahlaki değerleri düzenlediği düşüncesi kabul görmüştür. Belgede çağdaş belgelerin çoğunda düzenlenen özürölüler ve azınlıklar gibi korunması gerekenlerin hakları düzenlenmemiştir. Beyanname başta etnik kesimler, dil ve din kesimleri olmak üzere azınlıkları, kadınları, çocukları, yaşlıları, özürölüler, bir ölkede yabancı konumunda olanları, göçmen olan işçileri koruma altına almamıştır. Aynı zamanda Beyanname'de farklı milletlerarası antlaşmalarda düzenlenen ve üçüncü kuşak haklar olarak isimlendirilen barış hakkı, çevre hakkı, gelişme hakkı, self-determinasyon hakkı gibi modern haklar da düzenlenmemiştir. Bu nedenlerden ötürü Beyanname günümüzdeki hak ve hürriyet ihtiyaçları bakımından eksik kalmıştır. Ancak o dönemin koşullarına göre değerlendirildiğinde hakların güvence altına alınmamasının bir eksiklik olduğu öne sürülemez.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi içeriği ve yaptırımları nedeniyle insan hak ve hürriyetleri bakımından fazlasıyla zayıf kalmıştır. Lakin Beyannameyi kabul

eden devletlerin sayıca fazla olması ve yer verilen ilkelerin farklı anayasaların kaynağı olması açısından değerlendirildiğinde belgenin dolaylı olarak bir örf ve adet hukuku ya da hukukun genel ilkeleri hâlini almıştır. Örf ve adet hukuku ya da hukukun genel ilkeleri milletlerarası hukukun iki mühim kaynağıdır. Uyuşmazlık çıkması ve olaya uygulanabilecek bir antlaşma hükmü olmaması durumunda uyuşmazlığın çözümü için kaynak teşkil edebilir.

Daha sonrasında ise Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmeleri olarak bilinen Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan hakları detaylı bir şekilde düzenlemiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi sadece Birleşmiş Milletler seviyesinde kalmamış aynı zamanda bölgesel nitelikte olan Amerika, Avrupa ve Afrika İnsan Hakları Sözleşmelerine de kaynak olmuştur.

1.1.1.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren meydana gelen sosyal, kültürel ve siyasi yıkım ve insanlığa karşı işlenen suçlarla mücadele etmek gayesiyle 10 devlet 5 Mayıs 1949 tarihinde Avrupa'nın ilk siyasi kuruluşu olan Avrupa Konseyi'nin kurulmasına ilişkin antlaşmayı imzalamışlar ve bu antlaşma 3 Ağustos 1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Konsey Statüsünün Onaylanmasına İlişkin Kanun'u 12 Aralık 1949 tarihinde kabul etmiş ve 8 Ağustos 1949 tarihinden itibaren Avrupa Konseyi'nin üyesi olmuştur. Bu sürenin sonunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) hazırlanmış ve 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da Türkiye de dahil olmak üzere 15 devlet tarafından imzalanmıştır ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni 1954 yılında onaylamış ve sözleşme Türkiye bakımından da yürürlüğe girmiş ve iç hukukun bir parçası hâline gelmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış ve hak ve hürriyetler; yaşama hakkı, işkence, kölelik, kulluk ve zorla çalıştırma ve angarya yasağı, insanlık dışı ve onur kırıcı davranışta bulunma, kişi hürriyeti, kişi güvenliği, suç ve cezaların kanuniliği, kanunsuz suç ve ceza olamayacağı, bağımsız mahkemelerde adil yargılama hakkı, özel hayatın korunması, konut hürriyeti, haberleşme hürriyeti, aile yaşamına saygı, düşünce, vicdan ve din hürriyeti, toplanma,

dernek ve sendika kurma hak ve hürriyeti, düşünceyi açıklama özgürlüğü, kadın veya erkek ayırt etmeksizin herkesin evlenme ve aile kurma hürriyeti, bağımsız mahkemelerde hak arama hürriyeti, sözleşmenin tanıdığı hak ve hürriyetlerden, renk, cinsiyet, siyasal görüş, dil, ulusal köken, doğum, mülkiyet ve başka statü ayırımı yapılmadan herkesin yararlanması, hiç kimsenin kendi hak ve özgürlüğünü kullanarak başkalarınınkini yok edemeyeceğini, sınırlamaların belirli olan gaye haricinde kullanılamayacağı şeklinde düzenlenmiştir. Sosyal haklar ise Avrupa Konseyi tarafından farklı bir sözleşmede düzenlenmiştir. Sözleşmenin kendisinde veya eklerinde düzenlenen haklar sınırlı sayıdadır ve düzenlenen hakların türleri de detaylı bir şekilde düzenlenmemiştir. Sözleşmede düzenlenen haklar sınırlı sayıda da olsa sözleşme hakları milletlerarası güvenceye bağlamış ve kişinin hürriyetini ihlal eden devlete karşı kişiye şikayet etme hakkı tanımıştır.

Anayasanın 90. maddesinde tıpkı diğer milletlerarası sözleşmelerde olduğu gibi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin de Türk iç hukukundaki yeri ifade edilmiştir. 90. Maddenin son fıkrasında “usulüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.” hükmüne yer verilmiştir. Kanun hükmünde ibaresi en az kanun hükmünde şeklinde anlaşılmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi kararlarını dikkate alarak karar vermek zorunda değilken buna karşılık Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını dikkate alıp ve bu doğrultuda karar vermek zorundadır. Anayasanın 90. maddesine mahkemelerde oluşabilecek kararsızlıkları ortadan kaldırmak amacıyla “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.” şeklinde fıkra eklenmiştir.

1.1.1.2. İnsan Hakları Bağlamında Polisin Yeri ve Önemi

Polislik dünya tarihinin en eski ve yaygın meslekleri arasında yer almaktadır⁹. Polis, kanunları uygulamak ve düzeni sağlamak adına devletin yasal güç kullanma yetkisi verdiği kişilerdir¹⁰.

Polislik mesleği fevkalade zor ve gayret gerektiren bir meslektir. Polis yalnızca mesleği değil kanunlarda düzenlenen yükümlülüklerini de iyi bilmeli aynı zamanda uygulamada da bu yükümlülüklerine uygun hareket etmelidir. Polislik mesleğine ilişkin ulusal ve uluslararası belgeler insan haklarının korunması ve geliştirilmesi bakımından mühimdir ve polis bu belgelerde düzenlenen hükümler sınırında faaliyet göstermelidir. Aynı zamanda polis sınırları çizilmiş olan yetkilerini aşmayarak kişilerin hak ve hürriyetlerine saygı duymakla yükümlüdür.

Günümüzde insan hakları fazlasıyla önemli bir konuma sahiptir. Yalnızca güvenliği sağlamak ve başkalarının haklarına saygı göstermek amacıyla temel hak ve hürriyetler için sınırlamalar öngörülmelidir¹¹. Polis her koşulda hukuka saygılı olmalı ve hukuka uygun hareket etmelidir. Polis, insan haklarına saygılı davranırken aynı anda insan haklarını korumak için gayret etmeli ve ayrıca bütün insanların haklarını geliştirmek adına hareket etmelidir¹².

Güvenliği sağlamak polise yüklenen temel görevler arasında yer almaktadır. Hatta güvenliği sağlamak polisin en asli ve öncelikli görevidir¹³. Diğer bir ifadeyle polis her ne kadar güvenliği sağlamakla görevlendirilse de polisin topluma yardımcı olduğu ve bu nedenler hizmet yönünde olduğu göz önünde tutulmalıdır. Polis kavramının bir de kolluk kavramı üzerinden tanım yapılmaktadır.

Kollama görevini yerine getiren tüm kuruluşlar kolluk olarak ifade edilmektedir. Devlet kişilerin toplum içerisinde gerçekleştirdikleri tutum ve

⁹ Remzi Fındıklı, “Polislik Mesleğinin Özellikleri ve Mesleki Kimlik Olgusu”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Sayı 5-6, Ankara 2000, s. 2.

¹⁰ Remzi Fındıklı, “Polislik Mesleğinin Evrensel Değerleri ve İlkeleri”, *Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik*, Tülin Günşen İçli ve Fatih Karaosmanoğlu (Ed), Ankara 2003, s. 6.

¹¹ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Human Rights and Law Enforcement: A Manual on Human Rights Training for the Police, New York- Geneva 1997, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training5en.pdf>, (Erişim: 30.08.2022), s. 41.

¹² United Nation, Human Rights Standart and Practice for the Police, New York and Ceneva 2004, s. 2.

¹³ Turktut Göksu ve Veysel K. Bilgiç, “Polislik Mesleği ve Etik Kuralları”, *Polis Meslek Etiği*, İhsan Bal ve Bedri Eryılmaz (Ed.), Ankara 2002, s. 87.

davranışları kolluk kuvvetiyle denetler ve bu yolla kamu düzenini sağlamaya yönelik hareket eder¹⁴. Kamu düzenini sağlamak kolluğun temel gayesidir ve bu doğrultuda kamu düzeni bozulduğunda kolluk tekrardan kamu düzenini sağlamaya çalışır¹⁵. Zira kişilerin ve toplumların huzur ve güven içinde yaşamaları için kamu düzeni sağlanmalıdır. İdarenin kamu düzenini sağlamak ve korumak adına gerçekleştirdiği gayret ise kolluk faaliyetlerini meydana getirmektedir. Polislik mesleği diğer mesleklere nazaran niteliği gereği farklı özellikler göstermekte ve polislik, meslek olarak insan fiilleriyle ilgilenmektedir. Hiç kuşkusuz sosyal düzenin sağlanması açısından insan haklarının hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Sosyal düzeni sağlamanın, polislerin görevleri arasında yer almasından ötürü insan haklarının korunmasında polisin payı büyüktür. Başka bir ifadeyle güvenliğin sağlanması neticesinde insan hakları korunur. Bu nedenle güvenliğin sağlanmasında polise önemli bir görev düşmektedir¹⁶. Esasında polisin asıl görevi güvenliğini sağlamak ve devam ettirmektir. Polis bu amaç doğrultusunda kanunları uygular ve kanunların uygulanması için çalışır.

Türk hukukunda polis kavramı farklı şekillerde tanımlanmıştır. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun (ETK)¹⁷ 4. maddesi 1. fıkrasında polis, silahlı kuvvete sahip olan birim şeklinde tanımlanmıştır. 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun (PVSK)¹⁸ 1. maddesinde ise polis, kamu düzeni ve güvenliğini, kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamakla görevli ve kanunların kendisine verdiği yetkiyi kullanan kişi olarak tanımlanmıştır.

Polis görevini icra ederken görev bilinciyle hareket etmeyebilir. Bu nedenle devlet, ulusal belgelerde polisin görevini kötüye kullanmasına mani olacak her çeşit hukuksal düzenlemelere yer vermekle yükümlüdür.

Ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte polis, çoğunlukla kelepçe, cop ya da ateşli silah gibi güç kullanmasına olanak sağlayan araçlarla birlikte

¹⁴ Emrullah Aycı, “Kolluğun Güç Kullanma Yetkisi ve İşkence Yasağı”, *Yargıtay Dergisi*, Ankara 2007, S.1-2, s. 187.

¹⁵ İlayet Pehlivan Aydın, “Polis Meslek Etiği İlkeleri”, *Polis Meslek Etiği*, İhsan Bal ve Bedri Eryılmaz (Ed.), Ankara 2002, s. 106.

¹⁶ J. Alderson, *İnsan Hakları ve Polis* (Çev. İhsan Kuntbay), Ankara 1984, s. 15.

¹⁷ Kanun No: 3201, Kabul T. 04.06.1937, RG 12.06.1937/ 3629.

¹⁸ Kanun No: 2559, Kabul T.: 04.07.1934, RG 14.07.1934/2751.

düşünülmektedir. Ancak bunun aksine polislik mesleğinde çoğunlukla güç kullanımı gerekmez. Polisliğin yasallığını koruyabilmesi adına polisin sadece belirli yetkiler dâhilinde güç kullanımı ya da bir tehdit karşısında güç kullanımı gerekli ve yasaldir. Örneğin bu durum tutuklama yapmak, suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini bozan olayları kontrol etmeyi kapsamaktadır. Bir Devletin alabileceği en son önlemlerden biri kendi halkına karşı şiddet uygulamak olduğu için Devletin güç kullanımını sınırlandırmayı amaçlayan ölçütler vardır. Bu ölçütlerin esasında, güç kullanımının hangi durumlarda meşru olacağı sorusu yer almaktadır. Bu nedenle görevliler tehdidin derecesi ve bu tehdit karşısında en az zararla nasıl çıkılabileceği hususlarına ilaveten tehdidin doğası üzerinde hızlı değerlendirme yapmalıdır. Güç unsurunun hangi anlama geldiği ve bir hareketin gerçekten güç unsuru taşıyıp taşınamaması hususu çoğunlukla açık değildir. Bu nedenle biz “yasal gücü”, polisin yasal olarak amacına ulaşmak adına kişileri faaliyete zorlama veya eyleme kalkışmalarını önlemek adına çıplak el tekniklerinden ateşli silah kullanımına kadar değişiklik gösteren fiziksel güç şeklinde tanımlayacağız. Polisin güç ve ateşli silah kullanımında BM Kolluk Kuvvetleri Davranış Kuralları’nın (BM Davranış Kuralları) 3. Maddesi ve Kolluk Kuvvetleri Tarafından Güç ve Ateşli Silah Kullanılması Konusunda Temel İlkeler temel ölçütleri içermektedir. Polis bazı zamanlarda kendi işinin gerçeklerini göz önünde bulundurmadan insan haklarını işlerini zorlaştıran bir unsur olarak görür. Polislik mesleği bazı durumlarda şiddet kullanımı gerektirdiği için tehlikeli bir iş olabilir. Bu gerçek kabul görmekte ve makul şiddetin yasal sınırlar içerisinde kullanılmasına karşı çıkılmamaktadır. Temel ilkelerde de bu hususa yaklaşım bu şekildedir ve giriş kısmında “polislerin büyük önem taşıyan bir sosyal hizmet sunduğu” ifadesine yer vermiş ve polislerin görevlerini icra ederken karşılaşılabilecekleri tehlikelere de dikkat çekmiştir. Ayrıca, polislerin refahının sağlanması ve şiddet ve silahlı ateş kullanmak zorunda olanlar için danışmanlık sunulmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Hukuk düzeni bir taraftan zor kullanmayı yasaklamış, diğer taraftan sosyal hayatın karışıklığı karşısında, barış ve kamu düzeninin korunması gayesiyle zor kullanmaya yetki vermiştir. Bu durumlar hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmiştir. Kanunun emrini ifa etme olmadıkça, hiç kimse ve bilhassa zor kullanmaya

yetkili olan kimseler, kişilik haklarına zarar veremez ve başkalarının hayatını tehlikeye sokamazlar.

Kolluk teşkilatları devletin icra ve düzeni sağlama gücü olarak yaptığı hizmetlerin gereği bazı zorlayıcı yetkilere sahiptir. Polis gerektiğinde, kamu düzenini sağlamaya ve korumaya yönelik aldığı tedbirlere uymayanlara karşı yargı kararlarının uygulanması esnasında da zor kullanabilir. Polis aldığı tedbirleri uygularken az ya da çok bir karşı koyma veya direnişle karşılaşır ve bu durumda zor kullanarak tepki gösterir.

Polis iş ve eylemlerinin tedbir niteliğinde olanları, anayasal haklara müdahale niteliği taşır. Polisin uyguladığı arama, yakalama , kimlik sorgulama vb. tedbirler, aslında insanların temel hak ve hürriyetleri bakımından mülkiyet hak ve hürriyeti, yerleşme ve seyahat hürriyeti gibi temel haklara yapılan bir müdahale niteliği taşımaktadır. Bu açıdan, polis tedbirinin tümü, bir veya daha fazla hürriyetin kısıtlanmasına ilişkin olabilmektedir¹⁹.

Temel hak ve hürriyetlerin teminat altına alındığı hukuki belgeler anayasalardır ve bu haklara yapılacak müdahaleler keyfi olmamalıdır. Bu nedenle, polis tedbir alırken kişilerin anayasalarda teminat altına alınan haklarını, kanunlara uygun olarak sınırlaması gerekmektedir²⁰. Polis kişilerin, kendilerine tanınmış bu haklarını kullanabilme teminatıdır. Bunun yanı sıra bu durum esasında polisin mesleki ilke ve değerleri arasında yer almaktadır²¹.

1982 Anayasası'nın 10. maddesinde; Herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu ifadesi yer almaktadır.

Türk polisinin, görev ve yetkilerine ilişkin öncü prensibi eşitlik olmalı ve bu ilke benimsenmelidir. Polis insani bir değer olmasından ötürü kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamanın yanında kendinin de bu Milletin bir üyesi olduğunu bilerek Milletin can ve mal güvenliğini koruduğunu bilmelidir. Ayrımcılık yapmak eşitlik

¹⁹ Ramazan Cengiz Derdiman, *Polis Yönetimi ve Hukuku: Görev ve Yetkiler*, Tokat 1997, s. 20.

²⁰ Nevzat Sönmez, *Emniyet Teşkilatı ve Polis Meslek Hukuku ile Polisin Görev ve Yetkileri*, Ankara 2003, s.37.

²¹ İnayet Pehlivan Aydın, "Polis Meslek Etiği İlkeleri", *Polis Meslek Etiği* İhsan Bal ve Bedri Eryılmaz (Ed.), Ankara 2002, s.124.

ilkesinin bir ihlalidir ve polis de görev ve yetki alanında güvenliğin sağlanması ve kamu hizmetlerinin sunulmasında ayrımcılık yasağına uymalıdır²².

Polis, hiçbir koşul altında insanlık dışı ve onur kırıcı muamele veya cezalandırma ya da herhangi bir işkence yapmamalıdır. Söz konusu davranışlar Anayasa'nın 17. maddesinin 3. fıkrasında yasaklanmıştır. İlgili maddeye göre kimseye eziyet ve işkence yapılmayacağı ve kimsenin insan onuruyla bağdaşmayacak bir cezaya veya muameleye tabi tutulamayacağı hüküm altına alınmıştır.

İşkence suçu yaşama hakkına yer verilen hükümle birlikte aynı maddede yer almaktadır. Ancak, yaşama hakkı için geçerli olan sınırlamalar işkence için mevzubahis olamaz. Zira işkence her şart altında yasaklanmıştır. Başka bir deyişle hiçbir sebep işkenceyi kabul edilebilir hale getirmemektedir. Olağanüstü hal, savaş ve haklı nedenler gibi durum veya şartlar işkence yasağı hususunda devletlerin başvurabileceği savlar değildir. Hiçbir devlet bu sebeplerden birine dayanarak işkenceyi savunamayacaktır²³.

1.1.2. Adalet

Adalet tek başına gerçekleşebilecek bir olgu değil, hakların gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkan bir değerdir²⁴.

Adalet kavramı, hukuk uygulamalarında toplum için en faydalı sonucun gerçekleşmesi ve hukukun ulaşmayı hedeflediği yeri belirtir. Bilhassa hukukun felsefe ahlak ve din gibi olgulardan uzaklaştığı durumlarda adalet ilkesinin uygulanması ve geçerli olması daha mühim hâle gelmektedir²⁵.

²² Deniz Acaray, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye’de İnsan Haklarının Korunmasında Polisin Rolü”, *Ombudsman Akademik*, C.7, S.14, Ankara 2021, s.179.

²³ Yaşar Aydın ve Hakan Gündüz, *İşkence ve Kötü Muamele Suçu TOHAV Raporu*, İstanbul 2008, s. 10.

²⁴ Yonca F. Yücel, “Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.91, Ankara 2010, s.339.

²⁵ Anıl Çeçen, “Hukukta Norm ve Adalet”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 32, S.1, Ankara 1975, s.96.

Adalet, kişilerin evrensel olarak paylaştıkları ortak menfaat ve gereksinimlerini korumak ve aynı zamanda kişilerin kültürel ve dinsel olarak ait oldukları anlayışlardan meydana gelen özgürlüklerini de barındırmaktadır²⁶.

Adalet, görelî bir kavramdır. Hukukun uygulanmasında adaletin sağlanabilmesi için yer, zaman ve anlayış farklarına göre değişik ölçütlerin kullanılması gerekmektedir²⁷.

1.1.3. Özgürlük

Özgürlük herhangi bir sınırlamaya veya baskıya maruz kalmadan davranma veya düşünme, dış etkilere bağımsız olma durumudur²⁸.

Özgürlük, soyut, çok boyutlu ve karışık bir kavramdır. Montesquieu Kanunların Ruhu adlı eserinde, kendisine farklı mânâlar verilmiş ve değişik biçimlerde düşüncelere yansımış olan özgürlük sözcüğü kadar hiçbir sözcük olmadığını ifade etmiştir²⁹.

Montesquieu'ya göre özgürlük, kanunların izin verdiği her şeyi yapabilme hakkıdır. 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde ise özgürlük, "başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilme kudretidir." şeklinde düzenlenmiştir³⁰.

Dünyanın en beğenilen çocuk klasikleri arasında yer alan Küçük Prens adlı eser özgürlük arayanlara yol gösterecek büyüklere hitabın bir anahtarıdır. İkinci diyalogta yer alan yargılanacak kimsenin olmadığı yerde Adalet Bakanının olması üzerine şöyle bir konuşma geçmektedir; "O zaman sen de kendini yargıyorsun. En zor olan da budur zaten. Kendini yargılamak başkalarını yargılamaktan daha zordur."³¹ Küçük Prens bir çocuğun gözündeki büyüklerin dünyasını anlatmaktadır aslında bizlere. Çocuklar yeryüzündeki en masum canlılar arasında yer alırlar. Onlar için cinsiyet, dil, din, renk, ırk ayrımı yoktur, onlar aksine sevgi dilini kullanırlar. Özgürlüğün sınırlarını belirlerken bize ışık tutması gereken asıl konu büyüklerin de sevgi dilini

²⁶ Erol Kuyurtar, "Haklar", *Liberal Düşünce Dergisi*, S.34, Ankara 2006, s.13.

²⁷ Anıl Çeçen, "Hukukta Norm ve Adalet", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 32, S.1, Ankara 1975, s.97.

²⁸ Ahmet Mumcu ve Elif Kuzeci, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Ankara 2019, s.13.

²⁹ Ahmet M. Güneş, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Ankara 2020, s.25.

³⁰ *Age*, s.25.

³¹ Deniz Acaray, *İnsan Hakları Hukuku*, Ankara 2020, s.107.

kullanmasıdır. Özgürlük dil, din, ırk, cinsiyet, renk ayrımı yapılmaksızın toplumun bütün üyelerine eşit sunulmalı ve toplumun bütün üyeleri adına yasal güvence altına alınmalıdır.

1.2. DEVLET, HUKUK, HUKUK DEVLETİ

1.2.1. Devlet

İnsanların topluluk şeklinde yaşaması insanlığın var oluş tarihi kadar eski bir olgudur. Devletin kendiliğinden değil insanlar tarafından oluşturulmuş bir örgüt olması nedeniyle devlet olgusunun tarihi o kadar eskilere gitmemektedir³².

Devlet, belli bir toprak parçası üzerinde yasal olarak güç kullanma hakkına sahip siyasi bir kurumdur³³.

Devlet yönetilenlerin haricinde olan ve yönetme hakkına sahip olan bir güçtür. Devlet toplumda düzeni sağlayarak toplumdaki kesimleri bir güç altında toplayan sosyal hayatın bir ögesidir ve toplumun amaçlarına ulaşmasını mümkün hâle getiren bir araçtır³⁴.

Cicero'ya göre, devlet sadece ortak menfaat birlikteliği değil bunun yanı sıra hukuki ilişkiyle desteklenmiştir³⁵.

Locke'ya göre devlet ise sadece bireysel menfaati sağlamak, korumak ve iyileştirilmek adına oluşturulmuş bir insan toplumdur³⁶.

Hegel'e göre devlet, temel hak ve hürriyetleri teminat altına alan bir örgütten ziyade var olması ve korunması gereken bir değerdir. Birey yalnızca bir devletin himaye altına almasıyla özgürlüğe sahip olacaktır³⁷.

³² Ömer Özkaya, "Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 16, Ankara 2020, s. 318-319.

³³ Metin Heper, *Türkiye'de Devlet Geleneği*, Ankara 2006, s.22.

³⁴ Ahmet Çiftçi, *Vatandaşlık Bilgisi: Demokrasi ve İnsan Hakları*, Ankara 2015, s.183.

³⁵ Ömer Özkaya, "Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 16, Ankara 2020, s.210.

³⁶ *Agm.*, s.322.

³⁷ *Agm.*, s.323.

1.2.2. Hukuk

Hukuk, toplumsal hayat sisteminde adalete yönelmektir. Bu bağlamda herkesin birbirinin hakkına saygılı olmasını sağlayan mekanizmanın bulunması gerekmektedir³⁸.

Hukuk, insanın toplumsal hayatını biçimlendiren en mühim olgudur. İnsanın toplumsal hayatında hukuksuz yaşaması olanaksızdır. Birçok yazar yok olması hâlinde değeri anlaşılabilecek bir olgu olduğu için hukuku havaya benzetmektedir³⁹.

İnsan toplum hâlinde hayatını sürdürmek zorunda olduğu için bir disiplin ve düzene ihtiyaç duymaktadırlar. Uzun bir süre insanlar kendi iradeleriyle bu düzeni kuramayacakları düşüncesini benimsemiş ve toplum üstü bir gücün bunu yapabileceğini kabul etmiştir. Toplumun bu gücü somutlaştırmasının ilk somut adımı hükümdar olmuştur. Hükümdar toplum anlayışına uygun olarak halkın onayına göre genelleştirip kural hâline getirerek hukuku oluşturmuştur⁴⁰.

Hukukun gayesi, adalete ulaşmaktır ve böylelikle toplumsal düzeni adalet kavramı çerçevesinde şekillendirerek kişinin ve toplumun çoğunluğunun vicdanına hükmetmektir. Hukuk toplumsal düzeni şekillendirirken aynı zamanda uyumlaştırmaları da çözmekte ve çözümün gerekçeleri ve değerlendirmelerinin toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmesini sağlamaktadır. Bunu yaparken baskı ya da zorlama ile değil istek ile kabul edilmesini sağlamalıdır. Bu da ancak meşruiyet kazanmasıyla mümkün hâle gelecektir⁴¹.

1.2.3. Hukuk Devleti

Hukuk devleti, kısaca hukuk kurallarına bağlı olan ve halkına hukuki güvenlik temin eden devlettir⁴².

³⁸ Yonca F. Yücel, “Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.91, Ankara 2010, s.338.

³⁹ Ahmet Mumcu ve Elif Kuzeci, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Ankara 2019, s.3.

⁴⁰ Age, s.4.

⁴¹ Abdülazim İbrahim, “Modern Toplumda Hukuk Devleti: Siyasal Meşrulaştırma Aracı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.23, S.1, İzmir 2021, s.235.

⁴² Recep Ercan, *İnsan Hakları ve Demokrasi*, İstanbul 2010, s.132.

Hukuk devleti, hukuka bağılı yönetimi olan devlet sistemidir. Devlet yalnızca hukuk oluşturmaının yanı sıra oluşturduğı hukukla bağılı olan varlıktır. Hukuk devleti olgusu ise toplumun değışen ihtiyaçlarına oranla sürekli değışmekte ve gelişmektedir⁴³.

Hukuk devleti, kişinin medeni ve siyasi hürriyetlerinin korunması ile bu hürriyetlerin teminat altına alınması, anayasaya göre düzenlenmiş hukuk kurallarının devletin gücünü sınırlandırması ve yönetim ile yasama açısından araç-amaç ölçüsünün sağlanması olarak üç bileşeni bulunmaktadır⁴⁴.

Hukuk devleti aracılığıyla hukukun fonksiyonları olan özgürlük, eşitlik, güvenlik, barış ve toplumsal düzenin faaliyete geçirilmesi gerçekleştirilmektedir. Hukuk devleti, yetkili organlarca öncesinden düzenlenen usullerle ve toplumsal değerlerle hukuk kurallarının geçerliliğini sağlamaktadır⁴⁵.

Hukuk devleti siyasi iktidarı sınırlandırarak ve devlet faaliyetlerini kurallara bağılı hâle getirerek dengeyi sağlamaktadır Bu dengenin esası hukuki öngörülebilirlik ve hukuki güvenliktir⁴⁶.

1.3. YARGI, ANAYASA MAHKEMESİ

1.3.1. Yargı

Tarihsel olarak iktidarın sınırlandırılması gayreti çok eski tarihlere dayanmaktadır. Temel hak ve hürriyetlerin gelişmesi ve anayasal olarak teminat altına alınması zamanla önem kazanmıştır. Bu süreçte devlet temel hak ve hürriyetlerin en mühim teminatı olmuştur. Bunun yanı sıra temel hak ve hürriyetlere yönelik tehdit ve ihlaller de devlet tarafından oluşmuş ve oluşmaya da devam etmiştir⁴⁷.

⁴³ Abdülazim İbrahim, “Modern Toplumda Hukuk Devleti: Siyasal Meşrulaştırma Aracı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.23, S.1, İzmir 2021, s.246.

⁴⁴ Yonca F. Yücel, “Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.91, Ankara 2010, s.338.

⁴⁵ Abdülazim İbrahim, “Modern Toplumda Hukuk Devleti: Siyasal Meşrulaştırma Aracı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.23, S.1, İzmir 2021, s.236.

⁴⁶ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, Ankara 2010, s.114.

⁴⁷ Oğuz Hamşioğlu, “Anayasa Mahkemesi ve İnsan Haklarının Korunması”, *Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye’de İnsan Hakları Problematikliği*, Abdullah Yılmaz ve Duru Şahyar Akdemir (Ed.), Bursa 2022, s.77.

İnsan haklarının elverişli bir yargısal teminat mekanizması ile uygulanmaya geçirilebilmesi hukukta düzenlenmesini anlamlı kılmaktadır. Bir hak ihlal edildiğinde hakkı ihlal edenlere karşı mahkemelerde öne sürülebilmelidir. Bir hakkın değerinin olabilmesi için başvuru yollarının kullanılabilmesi ve müeyyide uygulanabilmesi gerekmektedir. Yargısal denetim kanunların uygulanmasında, hem devlet erkleri ve kişiler arasındaki hem de yatay ilişkilerden meydana gelen hak ve özgürlük ihlallerinde esas bir teminatıdır⁴⁸.

1.3.2. Anayasa Mahkemesi

Bir hukuk toplumunun varlığına devam edebilmesinin şartı toplumsal uzlaşmadır. Bu nedenle Anayasa ve Anayasa Mahkemesi iç içedir. Anayasa Mahkemesi, Anayasada yer alan hukuk devleti ve hürriyetçi demokrasi ilkelerinin en belirgin ifadesidir. Anayasa Mahkemesi devlet gücünün karşısında anayasanın üstünlüğünü korumaktadır⁴⁹.

Anayasa Mahkemesinin kurumsal hâle gelmesi hukuk devleti ilkesi düşüncesi ve kuvvetler ayrılığı ile iktidarın dengelenmesi arzusundan meydana gelmektedir. Bu kurum devlet idaresinin oluşumuna kendisi katılmamıştır ve bu göreve sahip organların karşısında yer almakta ve onları kısıtlayabilmektedir⁵⁰.

1.4. TÜRK HUKUKU İLE MUKAYESE

1.4.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Anayasalar, toplumlarda yaşayan değer, menfaat ve kuvvetlerin mücadele kurallarını düzenleyen siyasi faaliyetlerin nasıl ve hangi teminatlar içerisinde yürütülebileceğini düzenleyen temel kanunlardır⁵¹. Anayasa, kişilerin devlet gücü karşısında hak ve hürriyetlerine yer veren kurallardır. Ayrıca Devlet yapısının örgütlenmesi, temel

⁴⁸ Rena Sunay, *Hukuk ve Siyaset Ekseninde İnsan Hakları*, Konya 2013, s. 116.

⁴⁹ Zafer Gören, *Anayasa Hukuku*, İstanbul 2018, s.292.

⁵⁰ Age, s.293.

⁵¹ Taha Parla, *Türkiye'nin Siyasal Rejimi 1980-1989*, İstanbul 1995, s.39.

erklerinin görev ve yetkilerine de vermekte ve kişilerin hak ve hürriyetlerini güvence altına almaktadır⁵².

Cumhuriyet Dönemi'nin insan haklarına ilişkin ilk somut aşaması doğal haklar anlayışından hareketle temel hak ve hürriyetlere yer veren 1924 Anayasası'dır. Daha sonra 1961 Anayasası ile sosyal haklar düzenlenerek temel hak ve hürriyetler listesi genişletildi ve anayasanın insan haklarına dayalı olması prensibi benimsendi. Temel hak ve hürriyetler yargı güvencesine alındı⁵³.

İnsan haklarına saygı duyulması günümüzde demokrasinin olmazsa olmaz şartıdır⁵⁴. 1982 Anayasası modern demokrasilerde yer alan temel hak ve özgürlükleri hemen hemen hepsine yer vermiştir⁵⁵.

Hürriyetler, esas niteliklerini anayasalarda kazanmaktadırlar⁵⁶. 1982 Anayasası temel hak ve hürriyetleri ifade ederken Türk toplumunun temel hak ve hürriyet ihtiyacını göz önünde bulundurmuştur⁵⁷.

Anayasanın 6. maddesinde egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu hüküm altına alınmış ve bu egemenliğin kullanımı bu Anayasaya bağlı olmak üzere kuvvetler ayrılığı prensibi çerçevesinde kesin sınırlarla çizilmiş olmasa dahi yatay mânâda denklik oluşturularak yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında paylaştırılmıştır.

Anayasanın 6. maddesinin son fıkrasında egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı ve hiçbir kimse veya organın kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı ifade edilmiştir. Anayasanın 11. maddesinde Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır olduğu ve kanunlar Anayasaya aykırı olamayacağı ifade edilmiştir.

⁵² İlyas Doğan, *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları: Modern Toplumda İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*, Ankara 2004, s.232.

⁵³ İlyas Doğan, *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları: Modern Toplumda İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*, Ankara 2004, s.258-259.

⁵⁴ Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları Sorunları*, İstanbul 2004, s.289.

⁵⁵ Ahmet Nohutçu ve Özer Aslan, "Türkiye'de İnsan Hakları Olgusunun Anayasal Serüveni", *Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye'de İnsan Hakları Problematiği*, Abdullah Yılmaz ve Duru Şahyar Akdemir (Ed.), Bursa 2022, s.60

⁵⁶ Ahmet Mumcu ve Elif Kuzeci, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Ankara 2019, s.132.

⁵⁷ Halil Kalabalık, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Ankara 2021, s.77.

Anayasanın 7. maddesinde yasama yetkisinin Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğu ve bu yetkinin devredilemeyeceği ifade edilmiştir.

Anayasanın 2. maddesinde devlet, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanmaktadır. Anayasanın 3. maddesi Devletin şeklini, başkentini, dilini ve rejimin temel özelliklerini belirlemektedir. 5. maddede ise devletin temel amaç ve görevleri “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” şeklinde tanımlanmıştır.

Olağanüstü hâl rejimlerini düzenleyen maddesinin düzenlediği şartlarda yasama yetkisinin kısmen Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile cumhurbaşkanına devredilebileceği ifade edilmekteydi. Ayrıca geçici 15. madde cunta döneminde yapılmış uygulamalara ve çıkarılmış yasal düzenlemelere Anayasa'ya uygunluğu bakımından denetimi yasaklamaktaydı. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile bu madde yürürlükten kaldırılmıştır.

1.4.2. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi

1982 Anayasası'nın 2. Maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu ifade edilmektedir. Hukuk devleti bireysel hürriyetin çekirdek alanının zarara uğramasını engellemeye çalışmaktadır. Hukuk devleti devletin iş ve eylemlerinin hukuka dayandırılmasıdır. Şöyle ki bütün iş ve eylemlere egemen olan gücün hukuk olmasıdır ⁵⁸.

1.4.2.1. Anayasa Mahkemesi'nin Oluşumu

1982 Anayasası ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun içeriği incelendiğinde, Anayasa Mahkemesi Türk hukuk

⁵⁸ Zafer Gören, *Anayasa Hukuku*, İstanbul 2018, s.160.

sistemine ilk defa 1961 Anayasası ile girmiştir. Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden oluşan yüksek bir mahkemedir⁵⁹.

Mahkemenin oluşumu Anayasanın 146. maddesinin 2. fıkrasında “Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.” şeklinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin seçeceği üyelere ilişkin hükme yer verilmiştir.

Buna ek olarak 146. maddenin 3. fıkrasında “Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.” şeklinde Cumhurbaşkanı’nın seçeceği üyelere ilişkin hükme yer verilmiştir.

1982 Anayasası’nın 147. Maddesine göre, Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

1.4.2.2. Anayasa Mahkemesi’nin Görev ve Yetkileri

Türkiye’deki anayasal yüksek yargı organlarından biridir. Görevleri ve yetkileri, Türkiye Anayasası’nın 148. maddesinde ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi’nin

⁵⁹ Oğuz Hamşioğlu, “Anayasa Mahkemesi ve İnsan Haklarının Korunması”, *Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye’de İnsan Hakları Problematikliği*, Abdullah Yılmaz ve Duru Şahyar Akdemir (Ed.), Bursa 2022, s.84.

Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 3. maddesinde aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde veya hükümlerinin şekil ve esas bakımından, -Anayasa değişikliklerinin ise sadece şekil açısından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılan iptal davalarına bakmak.
- Anayasanın 152 nci maddesine göre mahkemelerce itiraz yoluyla kendisine intikal ettirilen işleri karara bağlamak.

Anayasanın 148 inci maddesi uyarınca yapılan bireysel başvuruları karara bağlamak. -Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlarını görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak.

- Siyasi partilerin kapatılmasına ve Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davalar ile ihtar başvuruları ve dağılma durumunun tespiti istemlerini karara bağlamak.
- Siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetimini yapmak veya yaptırmak.
- Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya milletvekilliklerinin düşmesine ya da Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların dokunulmazlıklarının kaldırılmasına Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verilmesi hâllerinde, ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekilinin Anayasa, kanun veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini karara bağlamak.
- Mahkeme üyeleri arasından Anayasa Mahkemesi Başkanı ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini seçmek.
- Anayasada kendisine verilen diğer görevleri yerine getirmek

1.4.3. Kanunların Anayasaya Uygunluk Denetimi

1.4.3.1. Dava Yoluyla Denetim

Anayasa Mahkemesi, Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler.

Ancak, savaş hallerinde ve olağanüstü hâllerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesine dava açılmaz. Ayrıca usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar hakkında da Anayasa Mahkemesine başvuru yapılamaz.

1.4.3.2. Bireysel başvuru

Bireysel başvuru, kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin yasama, yürütme ya da yargı erkleri tarafından ihlal edilmesi sonucu kişilerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yoludur⁶⁰. Bireylere doğrudan anayasa yargısına başvurma olanağı sağlamaktadır⁶¹.

Bireysel başvuru, temel hak ve hürriyetlerin daha iyi korunabilmesi gayesiyle oluşturulmuş bir iç hukuk yoludur⁶².

Türkiye Cumhuriyeti 1954 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını 1987'de kazanmış ve zorunlu yargılama yetkisini ise 1990 yılında kabul etmiştir. 2004 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle de öncelikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere, Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere, kanunların üzerinde bir konum atfedilmiştir. Temel haklarla ilgili “evrensel ölçütlere” atıf yapan değişikliklerin son halkasını ise, 2010 yılında yapılan

⁶⁰ Halil Kalabalık, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Ankara 2021, s.358.

⁶¹ Oğuz Hamşioğlu, “Anayasa Mahkemesi ve İnsan Haklarının Korunması”, *Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye’de İnsan Hakları Problematikliği*, Abdullah Yılmaz ve Duru Şahyar Akdemir (Ed.), Bursa 2022, s.92.

⁶² Halil Kalabalık, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Ankara 2021, s.358.

Anayasa değişikliğiyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunun açılması oluşturmuştur.

Bireysel başvurunun uygulanlamaya başlanmasıyla birlikte, kamu gücünü kullanan kişi ve kurumların neden olduğu hak ihlallerine karşı 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren anayasal yargı denetimi başlatılmıştır. Buna göre, 23 Eylül 2012 tarihi itibarıyla "Herkes, Anayasa'mızda güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedir."

1.4.4. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin İhlâl Kararları

Aşağıda polisin yetki ve görevlerine aykırı davranmasından dolayı Anayasa Mahkemesi tarafından verilen 2 adet ihlal kararı paylaşılacaktır:

1.4.4.1. Polis Tarafından Darbedilme İddiasıyla Yapılan şikyetin Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ile Sonuçlanması Nedeniyle Kötü Muamele Yasağının İhlal Edilmesi

*"Başvurucu, kimlik kontrolü uygulaması sırasında kolluk kuvvetlerinin cebir ve şiddetine maruz kaldığını, şikyetinin kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile sonuçlandığını belirterek kötü muamele yasağının ihlal edildiğini ileri srmştir."*⁶³

9/7/2020 tarihli 2016/31718 B. No'lu başvuru neticesinde Anayasa Mahkemesi, "Devlet bireyin maddi ve manevi varlığını her türlü tehlikeden, tehditten ve şiddetten korumakla yükümlüdür. Bu yükümlülük devlete, kişilerin işkence ve eziyete ya da insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza veya muameleye maruz bırakılmalarını engelleyecek tedbirler alma devi yklemetedir. Başvurucu, polis memurlarına kimliğini verdikten sonra polis memurları ile çıkan tartışma sırasında memurlardan birinin kendisini darp ettiğini ileri sürmüş, olaya tanıklık ettiğini düşündüğü üç kişinin ismini ifadesi sırasında bildirmiş ancak Savcılık söz konusu tanıkların ifadesine başvurmamıştır. Savcılıkça verilen kovuşturmaya yer olmadığına

⁶³ AYM Kararı, B.N: 2016/31718, K.T.: 9/7/2020.

dair kararda söz konusu tanıkların ifadelerine neden başvurulmadığı konusunu açıklığa kavuşturabilecek bir gerekçeye rastlanmamıştır. Adli muayene raporlarındaki yaralanma bulguları ve aynı olay nedeniyle başvuru aleyhine açılan kamu davasında mahkeme huzurunda ifade veren tanık beyanları başvuru polisinin fiziki saldırısına maruz kaldığı iddialarını destekler mahiyettedir. Somut olayın gerçekleşme koşulları dikkate alındığında öğretmen olan başvurucuya okul çıkış saatinde ve meslektaşlarının da tanıklık edebileceği şekilde kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen muamelenin belli bir ağırlık derecesinde olduğu ve olayda Anayasa'nın gerektirdiği asgari ağırlık eşiğinin aşıldığı tespit edilmiştir. Öte yandan başvuru hakkında düzenlenen ilk doktor raporunda darp ve cebir izine rastlanmadığı belirtilmiş olmasına rağmen başvuru istegi üzerine aynı gün içinde alınan raporda başvurucuda meydana gelen ekimoz ve sıyrıkların kayıtlı olduğu görülmüştür. Çelişkili doktor raporlarıyla desteklenmesi nedeniyle başvuru araştırılmaya değer açık şikâyeti karşısında ilgili doktor hakkında soruşturmaya başlandığına dair herhangi bir bilgi veya belge soruşturma dosyasında bulunmamaktadır. Olayın gerçekleşme koşullarının ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için Savcılıkça tanık ifadelerine başvurulmaması, polis tutanağında yer alan çelişkilerin giderilememiş olması ve şikâyet edilen doktor hakkında soruşturma yürütüldüğüne dair bir bilginin bulunmaması gözetildiğinde soruşturmanın tam ve etkin şekilde yürütülmediği sonucuna varılmıştır.” açıkladığı gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağının hem maddi ve hem de usul boyutunun ihlal edildiğine karar vermiştir⁶⁴.

1.4.4.2. Polis Memurlarının Hukuka Aykırı Kuvvet Kullanımı Nedeniyle İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağının İhlal Edilmesi

“Başvuru, polis memurlarının hukuka aykırı kuvvet kullanımı nedeniyle insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.”⁶⁵

3/4/2019 tarihli 2015/7357 B. No'lu başvuru neticesinde Anayasa Mahkemesi, “Başvurucunun maruz kaldığı eylem değerlendirildiğinde, müdahalenin küçük

⁶⁴ AYM Kararı, B.N: 2016/31718, K.T.: 9/7/2020.

⁶⁵ AYM Kararı, B.N: 2015/7357, K.T.: 3/4/2019.

düşürücü veya aşağılayıcı bir etki doğurabilmesi nedeniyle insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele kapsamında nitelendirilmiştir. Bireyin bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı ve Anayasa'yı ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde sorumluların belirlenmesini ve gerekirse cezalandırılmasını sağlamaya elverişli etkili bir soruşturmanın yapılması gerekir. Tespit edilen somut olayın meydana geliş koşulları kapsamında, kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilen bir kuvvet kullanımı ve bunun karşısında başvurusunun yaralanması söz konusudur. Başvurucunun, yaralanmasına kendisinin sebep olmuş olabileceği ihtimaline dayanarak soruşturma makamları tarafından kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Yapılan inceleme, kamu görevlileri tarafından uygulanan kuvvet kullanımının koşullarının oluşup oluşmadığı, kuvvet kullanımının zorunlu olup olmadığı ve kuvvet kullanımı zorunlu ise bu zorunlu sınırın aşıp aşılmadığı yönünde bir değerlendirme içermemektedir. Bu kapsamda yürütülen soruşturmanın kötü muamele iddialarının gerektirdiği derinlikte yürütülme şartını sağlamadığı anlaşılmıştır. Başvurucuya karşı insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele oluşturan eylemlere yönelik sorumluların belirlenmesi ve gerekiyorsa cezalandırılması yönünde etkili bir ceza soruşturması yürütülmediği sonucuna ulaşılmıştır.” şeklinde açıkladığı gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ve etkili soruşturma usul boyutunun ihlal edildiğine ve başvurucuya tazminat ödenmesine karar vermiştir⁶⁶.

⁶⁶ AYM Kararı, B.N: 2015/7357, K.T.: 3/4/2019.

İKİNCİ BÖLÜM

AFGAN ANAYASASININ UYGULANMASINI İZLEME BAĞIMSIZ KOMİSYONU

Afganistan halkı 19. yüzyılın başından itibaren uzun yıllar genel olarak insan hakları ihlallerine şahitlik etmiştir. Bu ihlaller 1979 Sovyet müdahalesi ve 11 Eylül sonrasında yaşanan gelişmelerle birlikte doruklara ulaşmış ve neredeyse sürekli hâle gelmiştir. 1979 öncesinde merkezi hükümetin halkı baskı altına aldığı dönemde, Sovyet müdahalesi ile darbe sırasında ve sonraki süreçte, ülkede Sovyet birliklerinin etkin olduğu dönemde, iç savaşa giden Mücahidin yıllarında, en sonunda Taliban'ın ortaya çıkmasından günümüze kadar sürekli insan hakları ihlâl edilmiştir⁶⁷.

Ülkenin sosyo-ekonomik olarak geride olması, otuz yıldır yaşanan çatışma ortamı ve doğal afetler ülkede en çok yoksulları ve onların arasında da bilhassa kadınları ve çocukları etkilemiştir. Ülke genelinde temel sosyal hizmetlere ulaşabilme oranı oldukça düşüktür. Bilhassa kırsal kesimlerde sağlık hizmetlerinin yetersiz olması ile birlikte haberleşme ve eğitimde de sorunlar yaşanmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği nedeniyle özellikle kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanması oldukça güçtür. Ülkede kadınlar insani olmayan davranışlara ve şiddete maruz kalmaktadır. Bununla birlikte Afganistan'da küçük yaşlarda evlilik oldukça yaygındır ve evlendirilen kızların yarısı yasal yaş sınırının altındadır. Bir Afgan-Amerikalı gazeteci olan Fariba Nawa kitabında yüksek getiriden ötürü afyon tarımıyla uğraşan çiftçilerin borçlarına karşı uyuşturucu kaçakçılarına küçük yaştaki kız çocuklarını nasıl gelin olarak verdiklerinden bahsetmiştir. Ayrıca Afganistan çocukların yetersiz beslendiği dünyanın en kötü dördüncü ülkesidir. Afganistan'da her on çocuktan biri yetersiz beslenmekte ve yarısında gelişim geriliği görülmektedir. Çocukların %25'i beş yaşına ulaşmadan, %41'i ishal ve solunum yolları enfeksiyonlarından ötürü ölmekte ve her üç çocuktan birinde iyot yetersizliğinden ötürü büyüme yetersizliği ve zeka geriliği görülmektedir. Çocukların yarısından fazlası kötü beslenme nedeniyle büyüme yetersizliği yaşamakta, birçok çocuğun sağlığı temiz su yetersizliği nedeniyle olumsuz yönde etkilemekte ve halk sağlığını tehdit eden hastalıklar meydana gelmektedir.

⁶⁷ Farhang Mir Mohammad Sadiq, *Son Elli Yılda Afganistan*, Kabil 2017, s.43.

Nüfusun %13'ü, evlerin ise %60'ı temiz içme suyuna ulaşamamaktadır. Afganistan, bulaşıcı bir solunum yolu hastalığı olan kızamık nedeniyle meydana gelen çocuk ölümlerinde dünyada ikinci sıradadır. Hijyenik olmayan ortamlar nedeniyle oluşan tetanoz, annelerin ve yeni doğan bebeklerin ölümüne yol açan önemli sebeplerden biridir. Kadınlar ve çocuklar; insan kaçakçılığına, çocuk ve organ ticaretine, cinsel tacizlere maruz kalmakta, küçük yaşta zorla çalıştırılmakta, ayrıca aşağılamalar ve insanlık dışı eylemlerle karşılaşmaktadırlar. UNICEF'in 1996 yılında yayınlanan "Silahlı Çatışmanın Çocuklar Üzerinde Etkisi" adlı çalışmaya göre, Afganistan'da çocukların yaklaşık %90'ının okula gitme imkanına sahip olmadığını ve askere alınan çocukların oranının son yıllarda %30'dan %45'e yükseldiğini belirtilmektedir.⁶⁸ Dünyada 64 ülkede bulunan yaklaşık 100 milyon civarındaki kara mayınının %10'unun Afganistan topraklarında gömülü olduğu varsayılmaktadır. Afganistan işgali sırasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, parlak yeşil renkli ve iki kanatlı "kelebek" şeklinde mayınlar kullanmıştır. Bu mayınlar oyuncak olarak tasarlanmamasına rağmen çocuklar için ölümcül bir etkiye sahiptir. Zira çocuklar uyarı işaretlerini okuyamamakta ve bu nedenle büyüklere göre daha büyük tehlike altında bulunmaktadır.

2.1. AFGANİSTAN ANAYASALARINDA İNSAN HAKLARI

Afganistan'da temel insan hak ve özgürlüklerinin yasalar tarafından tanınması ve bir araya getirilmesi hususunun, 1919 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra üzerinde durulduğu görülmektedir. Aynı zamanda bağımsız Afganistan'ın kuruluşundan itibaren hazırlanan anayasalarda yer alan insan haklarına ilişkin düzenlemeler bazen çok ciddi ve bazen çok sembolik kalmıştır. Bağımsız Afganistan'ın ilk anayasası 1924 Anayasası'dır ve Afgan halkı için bazı temel insan hak ve özgürlükleri meydana getirmiştir⁶⁹.

1930 Anayasası'nda ilk Afganistan parlamentosu kurularak anayasa oldukça demokratik ve popüler bir boyut kazanmıştır. Lakin 1930 Anayasası'nda kadınların oy

⁶⁸ UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu* 1996. <https://www.unicef.org/media/84756/file/SOWC-1996.pdf> (Erişim: 30.08.2022),

⁶⁹ Abdulazizsheikh Ebrahim, *Anayasa Hakkında Genel Bilgiler*, Kum 2010, s.18.

kullanma hürriyeti, aile kurma hürriyeti, çalışma hakkı ve eğitim hakkı vb. haklardan mahrum bırakılması gibi temel hak ve hürriyetlere ilişkin birçok noksanlık vardır⁷⁰.

1964 Anayasası ise insan haklarına ilişkin birçok yeniliği barındırmaktadır. Devletin, kişinin onuruna ve özgürlüğüne saygı duyma ve onları koruma sorumluluğu bilhassa belirtilmiştir. Bunun yanı vatandaşıların sınır dışı edilmesinin yasaklanması, sıra yurtiçi ve yurtdışı seyahat hürriyeti , toplanma ve gösteri yapma hürriyeti, düşünce ve ifade hürriyeti ve siyasi parti kurma hürriyeti ile sağlığı koruma gibi haklar, bu anayasanın yenilikleri olarak sayılmaktadır.

1976 Anayasası'ndaki insan hakları ve hürriyetleri hususuna gelindiğinde, temel hususlarda önceki Anayasada yer alan hükümler büyük oranda tekrar edilmiştir. Demokratik ve insan haklarına öncelik veren boyutu öncekine nazaran zayıf kalmıştır⁷¹.

İnsan haklarının 1980 Anayasası'na aktarılması, diğer bazı ülke anayasalarından alındığını göstermektedir. Yaşama hakkı, ülke içi ve dışı seyahat, bireysel özgürlük, bireysel dokunulmazlık, ev dokunulmazlığı, servet dokunulmazlığı, düşünce ve ifade hürriyeti, basın hürriyeti ve eşitlik vb. birçok insan hakları düzenlemeleri bu Anayasada düzenlenmiştir.

1987 Anayasası'ndaki insan hakları, güvensizlik, savaş ve istikrarsızlık vb. nedenlerle pek uygulama alanı bulamamıştır. Bu dönemde de uçak kaçırımlar, masum insanların bombalanması, suçsuz yere hapsedilmesi, çatışmaların bitmemesi ile insanların öldürülmesi vb. ihlaller devam etmiştir.

2001'den sonra Afganistan'da yeni bir siyasal sistemin oluşması ile ülkede insan haklarına özel bir yer verilmiştir. Bonn Konferansı'nda imzalanan bir antlaşmada, Afganistan hükümetinden insan hakları sorunlarını ciddiye alması istenmiş ve bu kapsamda insan hakları yeni bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Afganistan'ın yeni bir siyasi aşamaya geçmesiyle, hükümetin sahip olduğu alanlarda da insan hakları hususunda nispeten bir iyileşme yaşanmaya başlamıştır. Kadınların ülkenin sosyal ve siyasi yapılarına katılımı sağlanmış ve geleneksel

⁷⁰ Sajjadi, Abdul Qayyum, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 33.

⁷¹ Afgan Özgürlük Evi, *Afgan Anayasası'nın İhlalleri, Boşlukları ve Belirsizliklerinin Araştırılması*, 2013, s.113.

okulların yerini modern okullar almaya başlamıştır. Böylece özel yasalar ve adli yapı çalışmaya başlamıştır. Hükümet, insan hakları ihlallerini nispeten denetlemeye başlamıştır⁷².

2004 Anayasası, Afganistan'ın İslam mirasına güçlü bir vurgu yapmış ve aynı zamanda demokrasi, özgürlük ve bireysel hakların da önemini vurgulamıştır. 2004 Anayasası milletlerarası anlaşmalarda yer alan insan haklarına ilişkin birçok düzenleme barındırmakta ve bunların korunmalarını sağlamak adına kurumsal mekanizmalar öngörmektedir. Anayasanın 6. 7. ve 48. maddeleri, kısmen veya tamamen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni referans almış ve bazı medeni, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel hakları teminat altına almaktadır. 29. ve 49. maddeler zorla çalıştırma ile işkence ve diğer insanlık dışı cezaları yasaklamakta, 52. ve 43. maddeler sırasıyla ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetlerini düzenlemektedir. 7. maddeye göre devlet, Birleşmiş Milletler Tüzüğü'ne, imzaladığı uluslararası anlaşmalara, özellikle uluslararası insan hakları sözleşmelerine ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne uyacaktır. Bu bağlamda Afganistan, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeyi imzalayarak, toplumda her türlü cinsiyet ayrımcılığı hususunda engelleyici tedbirler almıştır. Bunun yanı sıra 62., 72., 85. ve 118. maddeler, insanlığa karşı suçlu bulunan cumhurbaşkanı, bakanlar, cumhurbaşkanı yardımcısı, ulusal meclis üyeleri veya yüksek mahkeme hakimlerinin seçilmesini ya da atanmasını yasaklamaktadır. 134. maddede de polisin suçları araştırması ve avukatlık bürosunun onları soruşturması ve kovuşturması gerekliliği düzenlenmektedir⁷³.

Afganistan'da, yeni Anayasa'nın kabul edilmesiyle, insan hakları bu Anayasa'nın çeşitli maddelerinde düzenlenmiş olup, bilhassa 2. bölümde "Temel Haklar ve Vatandaşların Görevleri" başlığı altında tanınmıştır.

22. madde "Afgan vatandaşları arasında her türlü ayırım ve fark gözetmek yasaktır. Afgan vatandaşları kanun önünde eşit haklara ve görevlere sahiptirler." şeklinde düzenlenmiştir.

⁷² Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005, s.89.

⁷³ Danesh, Sarwar, *Afganistan'ın Anayasal Hakları*, Kabil 2009, s.230.

24. madde “Hürriyet insanların doğal hakkıdır. Kanunca düzenlendiği üzere, başkalarının haklarını ya da kamu yararlarını etkilemedikçe, bu hakkın sınırı yoktur. İnsanların onuru ve hürriyeti ihlal edilemez. Devlet, insanların onurunu ve hürriyetini korumak ve bunlara saygı göstermekle görevlidir.” şeklinde düzenlenmiştir.

25. madde “Masumiyet asıl durumdur. Bir sanık, yetkili bir mahkemenin kesin kararı ile mahkûm edilene kadar masum addedilir.” Masumiyet asıl durumdur. Bir sanık, yetkili bir mahkemenin kesin kararı ile mahkûm edilene kadar masum addedilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

26. madde “Suç kişisel bir eylemdir. Bir sanık ile ilgili yasal takibat, sanığın tutuklanması, gözaltına alınması ve sanığa ceza verme, bir başka kişiyi etkileyemez.” şeklinde düzenlenmiştir.

29. madde “İnsanların zulüm görmesi yasaktır. Soruşturulan, tutuklanan, gözaltına alınan bir başka kimseden gerçeğin öğrenilmesi sebebiyle bile hiç kimsenin soruşturulan kişiye işkence etmesine ya da o kişiye işkence edilmesi emri vermesine müsaade edilmez. İnsan onuruna aykırı ceza yasaktır.” şeklinde düzenlenmiştir.

33. madde ile vatandaşlarına tercih hakkı tanınmıştır: “Afgan vatandaşları seçme ve seçilme hakkına sahiptirler.”

34. madde “İfade özgürlüğü ihlal edilemez. Her Afgan, Anayasa’da belirtilen hükümleri gözeterek, konuşma, yazı ya da örnekleme/resimleme ya da başka yollarla düşüncesini ifade etme hakkına sahiptir. Her Afgan, kanun hükmü uyarınca devlet yetkililerine önceden arz etmeden konuları yayınlama ya da basma hakkına sahiptir. Matbaa, radyo, televizyon, basın ve diğer kitle iletişim araçları ile ilgili kurallar kanunca düzenlenir.” şeklinde düzenlenmiştir.

35. madde “Afgan vatandaşları, kanun hükümleri çerçevesinde maddi ya da manevi amaçları gerçekleştirmek amacıyla sosyal örgütler kurma hakkına sahiptirler.” şeklinde düzenlenmiştir.

36. madde “Afganistan halkı, meşru ve barışçıl amaçlar edinmeye yönelik olarak kanun hükümleri uyarınca toplanma ve silahsız gösteri yapma hakkına sahiptir.” şeklinde düzenlenmiştir.

38. madde “Bir kişinin konut dokunulmazlığı ihlal edilemez. Kanunda belirtilen durumlar ve yöntemler haricinde, devlet dâhil hiç kimsenin, ikamet eden kimsenin önceden izni ya da bir mahkeme kararı olmadan özel bir konuta girmesine veya böyle bir konutta inceleme yapmasına izin verilmez.” şeklinde düzenlenmiştir.

Anayasa’nın 54. maddesinin 1. fıkrası “Aile toplumun temel bir birimidir ve devlet tarafından desteklenmektedir.” şeklinde düzenlenmiştir.

2.2. AFGANİSTAN’DA İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN ULUSAL MEKANİZMALAR

2.2.1. Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu

2004 Anayasası’nın 58. maddesi ile, Afganistan’daki insan haklarının korunmasını takip etmek ve geliştirmek gayesiyle hükümete Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu’nu kurma görevi verilmiştir⁷⁴. Aynı zamanda, insan haklarını ihlali durumunda şikayet hakkının varlığını kabul etmekte ve herkesin hakların ihlal edilmesi hâlinde şikayette bulunabileceğini ifade etmektedir. İnsan hakları ihlallerinin soruşturma ve kovuşturması adına da Anayasa komisyona yetkiler tanımaktadır. Bu açıdan komisyon insan hakları ihlallerinin varlığı hâlinde yasal makamlara yönlendirme yapabilecek ve insan haklarının korunması hususuna faydalı olabilecektir.

Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu (ABİHK), insan haklarının korunması ve geliştirilmesi hususunda faaliyet gösteren milli bir insan hakları kurumudur. Komisyon, 2001 tarihinde imzalanan Bonn Anlaşması ve cumhurbaşkanlığı kararnamesi temel alınarak oluşturulmuştur. Komisyon, 2004 tarihli Afganistan Anayasası’nın 58. maddesine dayanılarak insan haklarına ilişkin sorunları takip etmek, insan haklarını desteklemek ve koruma altına almak amacıyla kurulmuştur⁷⁵.

⁷⁴ Afganistan Adalet Bakanlığı’nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 1382, s.67-69.

⁷⁵ Afganistan Adalet Bakanlığı’nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005, s.66.

Kişilerin insan haklarının ihlal edilmesi durumunda yasal güçlere yönlendirme yapabilmek ve insan haklarını korumak adına kişilere yardımcı olmak komisyonun görevleri arasında yer almaktadır. Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, Afganistan'ın milli insan hakları kurumudur ve insan haklarının korunması, tanıtılması, takip edilmesi ve insan hakları ihlallerinin incelenmesi hususlarında görevlidir. Komisyon kanuni yetkisi dahilinde milli egemenliği desteklemekte ve çoğunlukla Afganistan'ın nezarethanelerinde ve hapishanelerinde alıkonan kişilerin sahip olduğu sosyal haklar vb. vatandaşların sahip olduğu temel hakları sağlamaya ilişkin bazı tedbirler almaktadır. Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu'nun Görevleri ve Yetkileri Hakkında Kanun'a göre, komisyon bilhassa aşağıda sayılan faaliyetleri yürütmekle yükümlüdür:

- İnsan haklarına uygulanmasını takip etmek
- İnsan haklarının korumak ve özendirmek
- Halkın insani hak ve hürriyetlerine ilişkin tehditleri takip etmek
- İnsan haklarının ihlaline ilişkin incelemeler yapmak
- Ülkede var olan insan hakları koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek adına tedbirler almak

Afganistan, 2004 Anayasası ile temel hakların korunması konusunda mühim getiriler elde etmiştir. Uygulamada var olan sorunlara karşı kuvvetli bir yasal çerçevenin var olması mühim bir başarı olarak kabul görmektedir. 2004 Anayasası çerçevesinde Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu'nun kurulması, Afgan halkı için büyük bir kazançtır⁷⁶. Geleneksel Afgan toplumunda hakkın savunulması güç olsa dahi, bu tür kurumların var olması halkı daha fazla bilinçlendirebilir. Komisyonun başarıları yeterli olmasa da gerçekleştirdiği çalışmalar çoğunlukla takdir görmektedir. Buna rağmen eğitim ve temel haklar hususunda bilinçlenmek adına ülkenin genelinde daha fazla program ve projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Vatandaşların hakları konusundaki eksik farkındalığı mühim bir sorundur. Diğer yandan mevzubahis olan düzenlemelerin uygulamada başarısı adına güvenlik sorunlarının çözülmesi, güvenliğin sağlanması ve devletin, ülkenin her tarafını

⁷⁶ Sarwar Danesh, *Afganistan'ın Anayasal Hakları*, Kabil 2009, s.99.

denetlemesi gerekmektedir. Afganistan’da insan haklarına ilişkin var olan tartışmaların geçmişi bir yüzyılı geçen zamana dayanmasına karşın, günümüzdeki elde edilen kazanımların temeli bilhassa 2001 tarihinde imzalanan Bonn Konferansı kararlarına dayanmaktadır. Bonn Konferansı’ndan sonra Afganistan yönetimi insan hakları hususundaki angajmanları, hem milli düzenlemeler bakımından hem de milletlerarası sözleşmelere taraf olması açısından gerçekleştirmiştir.

2.2.2. Afganistan İnsan Hakları ve Demokrasi Örgütü

Afganistan İnsan Hakları ve Demokrasi Örgütü (AHRDO), 2009 yılında kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bağımsız bir kuruluştur. Çalışma görevi, Afganistan’da temel insan hakları değerlerini ve demokratik ilkeleri teşvik etmektir. AHRDO, temel insan hakları ve demokratik kavramların içselleştirilmesine ve genişletilmesine katkıda bulunmak için alışılmışın dışında metodolojiler benimsemiştir. Bu metodolojiler, taban düzeyinde sanat temelli, katılımcı ve aşağıdan yukarıya yaklaşımlara odaklanmaktadır⁷⁷.

Geçtiğimiz birkaç yıl içinde, AHRDO, Afgan Genç Kadın liderler Ağı, Savaş Mağdurları Sosyal Konseyi, Afgan yazarları insan hakları içerikli ve yönelimli edebi eserler üretmeye teşvik ederek Afgan’ın uzun süreli çatışma deneyimlerini yansıtan kısa öykülerin bir derlemesi ve insan hakları kültürünü teşvik eden bir program dahil olmak üzere birçok yenilikçi girişim kurdu. AHRDO ayrıca Afganistan’daki Afgan kadınları, ezberleme ve geçiş dönemi adaleti hakkında derinlemesine araştırmaya dayalı politika raporları yazarak ulusal ve uluslararası düzeyde politika değişikliklerini teşvik etmekle meşgul olmuştur.

2.2.3. Afgan Ulusal Ordusu ve Ulusal Güvenlik Müdürlüğü

Ülkede yasaların uygulanması ve düzenin korunması sorumluluğunu üç devlet kurumu paylaşıyor: İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ve Ulusal Güvenlik Müdürlüğü. İçişleri Bakanlığı’na bağlı Afgan Ulusal Polisi, iç düzenden ve suçları tutuklama veya bağımsız olarak soruşturma konusunda yasal yetkileri olmayan, toplum temelli bir

⁷⁷ Mohammadihi Balaghat, *Afganistan Cumhuriyeti Anayasal Hakları*, Kabil 2011, s.106.

meşru müdafaa gücü olan Afgan Yerel Polisinden birincil derecede sorumludur. Haziran ayında Başkan Ghani, Afgan Yerel Polisini, bireylerin yolsuzluk ve insan hakları ihlalleri iddialarından arınmış bir kayıt sunabilmeleri koşuluyla güvenlik güçlerinin diğer şubelerine dahil etmeyi planladığını duyurdu. Yıl sonu itibarıyla bu planların uygulaması devam etmektedir. Yine İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Büyük Suçlar Görev Gücü, hükümet yolsuzluğu da dahil olmak üzere büyük suçları araştırıyor⁷⁸.

Savunma Bakanlığı'na bağlı Afgan Ulusal Ordusu, dış güvenlikten sorumludur, ancak asıl faaliyeti isyanla içeride savaştırmaktır. Ulusal Güvenlik Müdürlüğü, bir istihbarat teşkilatı olarak işlev görür ve ulusal güvenlikle ilgili ceza davalarını araştırma sorumluluğuna sahiptir. Ülkenin bazı bölgeleri hükümet kontrolü dışındaydı ve Taliban da dahil olmak üzere hükümet karşıtı güçler kendi adalet ve güvenlik sistemlerini kurdular. Güvenlik güçleri zaman zaman bağımsız hareket etse de, sivil makamlar genellikle güvenlik güçleri üzerindeki kontrolü sürdürdü. Güvenlik güçleri mensupları çok sayıda suistimal gerçekleştirdi. Dış güvenlikten sorumlular, ancak birincil faaliyeti isyanla içeride mücadele etmektir. Ulusal Güvenlik Müdürlüğü, bir istihbarat teşkilatı olarak işlev görür ve ulusal güvenlikle ilgili ceza davalarını araştırma sorumluluğuna sahiptir. Ülkenin bazı bölgeleri hükümet kontrolü dışındaydı ve Taliban da dahil olmak üzere hükümet karşıtı güçler kendi adalet ve güvenlik sistemlerini kurdular. Güvenlik güçleri zaman zaman bağımsız hareket etse de, sivil makamlar genellikle güvenlik güçleri üzerinde kontrolü elinde tuttu.

2.3. AFGAN ANAYASASININ UYGULANMASININ DENETLENMESİ

2.3.1. Anayasanın Uygulanmasını Denetlemenin Hukuki Rolü

Anayasanın en yüksek kanun olarak önemi ve tüm ülkelerdeki kanunların korunması ve korunması için belirli mekanizmalar ve yollar sağlanmıştır. Anayasanın bakımı ve korunması iki ana alanda ele alınmaktadır. Birincisi, anayasanın ihlal edilmesini

⁷⁸ Noor Mohammad Taher (Hashmi), *Anayasal Haklar Ve Siyasi Kurumlar*, Tahran 2012, s. 29-31.

önlemesi. İkincisi, anayasayı herkesin istediği gibi yorumlamaması ve istismarın yollarının engellenmesidir.

Bu, ülkede yaklaşık iki yüzyıl önce, 19. yüzyılın başlarında yaygınlaşan ve birçok ülke tarafından benimsenen bir Amerikan hukuku girişimi vardır. Bu yöntemle göre yargı, yargı sürecinde bir yasayı anayasaya aykırı bulması halinde, bir yasayı uygulamayı reddetme veya belirli koşullar altında yürürlükten kaldırma hakkına sahiptir ⁷⁹. Bu yöntemde, yasama organının çıkardığı kanunların ilke olarak uygulayıcısı olması gereken hakim, bu kanunların anayasaya uygunluğunu da değerlendirmekte ve muhtemelen uygulamaktan kaçınıyor, hatta uygun bulmadığı takdirde onları kaldırıyor.

2.3.2. Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu

Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu, 2010 yılında Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Anayasasının 157. maddesine dayanılarak kurulmuştur⁸⁰.

Komisyonun, güvenoyu alması Başkanın onayı ile dört yıllığına atanan yedi üyesi bulunmaktadır. İç seçim sürecinde, bu komisyonun özel kanununa göre, üç üye sırasıyla başkan, vekil ve sekreter olarak üyeler arasından seçilir. Kanunun 4 üncü maddesinin 1 inci fıkrasına göre komisyon, başkan ve üyeleri dahil olmak üzere yedi kişiden oluşur." Komisyon, başkanı dahil olmak üzere kadın ve erkek yedi üyeden oluşur.", Sekreterliği ve sekreterliği Bu maddenin 2. fıkrasında, "Komisyonun, üyelerinin oy çokluğu ile gizli seçimle seçilen bir yardımcısı ve bir sekreteri olduğu" da belirtilir ve bu amaç oylama ile teklif edilir, ve her üyenin aday olma hakkı, diğer bir bölümünde dört yıl, vekil ve sekreter bir yıl süreyle görev yapma hakkı vardır. "Cumhurbaşkanı dört yıl, Müsteşar Yardımcısı bir yıl için seçilir." (4. maddenin 2. fıkrası) "Müsteşar yardımcısı da sonraki yıllar için aday gösterilebilir." (4. maddenin devamı)

⁷⁹ Shariat Panahi ve Seyedaboulfazl Qazi, *Anayasal Haklar ve Siyasi Kurumlar*, Tahran 1383, s. 166.

⁸⁰ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005.

Komisyonunda ayrıca bir Sekreteryâ Genel M¼d¼rl¼g¼ ve komisyonun ¼zel kanununa g¼re Őunlardan sorumlu olan altı meslek dairesi vardır: Başkan, H¼k¼met, Ulusal Konsey; Yargı tarafından anayasa h¼k¼mlerine uyulmasının ve uygulanmasının izlenmesi, idare, devlet kurum ve kuruluşları ve diğerkleri H¼k¼met, Cumhurbaşkanı ve Ulusal Meclise anayasal konularda hukuki tavsiyelerde bulunur.

Cumhurbaşkanı ve Ulusal Meclise Anayasa tarafından ¼ng¼r¼len durumlarda yasama konularının geliştirilmesi i¼in ¼nlemler alınması i¼in a¼ık bir teklif sunar. Anayasa h¼k¼mlerinin ihlali durumunda Cumhurbaşkanı rapor sunmak, devlet dairelerinde ve kurumlarında ve sivil toplum kuruluŐlarında Anayasanın uygulanmasını izlemek, merkezi ve yerel d¼zeyde t¼m Afganistan vatandaşlarına anayasal farkındalık sağlamak ve ge¼erli t¼m yasaları incelemek ve tutarsızlıkları almak i¼in anayasaya uymaktan sorumludur. Komisyon, ulusal egemenliği destek vermeye ve genellikle Afganistan'daki nezarethaneler ve hapishanelerde tutulanlara ait sosyal haklar gibi vatandaşların temel haklarını sağlamaya y¼nelik kanuni yetkisinden yararlanarak birtakım ¼nlemler almıştır.

Komisyonun yetkileri ile ilgili olarak, Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu'nun 8. Maddesi: "Komisyon, Anayasa h¼k¼mlerinin uygulanmasını daha iyi izlemek i¼in aşağıdaki yetkilere sahiptir." h¼km¼ yer almaktadır. Komisyon Yasasının 8. Maddesinin 5., 6. ve 7. fıkraları aşağıdaki gibidir:

Anayasa h¼k¼mlerine aykırılık veya ihlal durumlarında BaŐkana rapor sunmak.

İlgili kanun tasarı ve usullerinin onaylanması Ayrıca yetkileri Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonunun İ¼ G¼rev Esasları'nın 10. maddesinden de ¼ıkarılabilir.

Komisyon ¼yeleri aşağıdaki yetkilere sahiptir⁸¹:

Komisyon ¼yeleri, g¼ndeme getirilen konularda g¼r¼Őlerini serbest¼e ifade etme yetkisine sahiptir. Bu fıkrada, bunun komisyon başkan ve ¼yelerinin

⁸¹ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005.

tarafsızlığının ve anayasa ile ilgili konuların doğru yargılanmasının bir göstergesi olduğu serbestçe belirtilir.

"Komisyon üyelerinin komisyona aday olma, olumlu, olumsuz ve saklı oy kullanma hakları vardır."

Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin başında, Anayasa'nın uygulanmasını Cumhurbaşkanının denetlemesinin geldiğini belirten Anayasa'nın 641. maddesine ek olarak, "Yorumları Yargıtay'ın yetkisindedir" denilmektedir.

Tabii ki, Yüksek Mahkeme, davayı çözmek için hükümet veya mahkemeler talep ederse, davada yargı yetkisini kullanabilir. Bu davada Yargıtay'ın yargı yetkisini kullanabilmesi için, ne yazık ki henüz hazırlanmayan ayrı bir kanunun hazırlanması gerektiğini ve bu nedenle, aralarında çok sayıda bilirkişinin de bulunduğu bazı bilirkişilerin yer aldığı ölçüde yanlış anlamaların ortaya çıktığını belirtmektedir. Millet Meclisi, Anayasa'nın yorumlanmasını Anayasa'nın 157'nci maddesinde belirtilen Anayasa'nın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyonun yetkilerinden biri olarak görmektedir.

Bu yanlış anlaşılmanın nedeni, bazı kişilerin 121. maddedeki (onlar) kelimesine kanun ve kanun emri olarak atıfta bulunmalarıdır. Yani aslında kanunların anayasaya uygunluğunu incelemek ve olağan kanunları yorumlamak Anayasayı değil, Yargıtay'ın yetkisindedir, oysa bu argüman hiçbir zaman doğru değildir. Tasarlanan ve onaylanan durum ve koşulları bilmek ve anlamak, taslağı hazırlayan veya onaylayanın hedefini ve amacını keşfetmek çok önemli ve ben de Anayasa Komisyonunda bu makalenin hazırlanmasında yakından ilgilendim. Anayasa Taslağı ve Tetkik Komisyonunun bu maddedeki amacı ve amacı, tüm bu yetkilerin Yargıtay'a ait olmasıydı. Çünkü olağan kanunların yorumlanmasını ve anayasaya uygunluğunu bir organa, anayasanın yorumlanmasını başka bir organa bırakmak hukuken doğru değildir ve böyle bir sistem hiçbir ülkede yaygın değildir.

Öte yandan, 121. maddede, 157. maddede bir muğlaklık varsa, Komisyonun Anayasayı yorumlama yetkisine ilişkin bunu açıkça nerede ileri sürebiliriz? Bu maddede komisyon, "Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek İçin Bağımsız Komisyon" olarak anılmaktadır ve yorum nereden anlaşılabilir? Ama bizim için amaç yorum yetkisini yetkisi, bağımsızlığı ve tarafsızlığı olan bir organa vermek ise,

Yargıtay bir komisyondan çok daha fazla yetkiye sahiptir. Komisyon, yasal bir organdan ziyade siyasi bir organdır ve Parlamento da olan güven oyu, onun bağımsızlığını ve tarafsızlığını asla garanti edemez. Yüksek Mahkeme üyeleri de anayasal olarak Başkan tarafından aday gösterilir ve parlamento tarafından onaylanır⁸².

Diğer bir neden ise, Anayasayı Koruma Anayasa Komisyonu tarafından yapılan ilk Anayasa taslaklarında (parlamentoya sunulan son taslak hariç) mahkemenin (Anayasa Mahkemesi) görev ve yetkileri olduğu kabul edilmiştir. Ana noktalarından biri anayasanın yorumlanması olan ayrı bir bölümde kurmak; Ancak daha sonraki aşamalarda Anayasa Mahkemesi yerine Yargıtay gündeme geldi. Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin 121. maddesindeki bölümü ile ilgili tüm maddeler Yargıtay bölümünde özetlenmiştir. Bu özet ifadede belirsizlik yaratmış olabilir. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin kaldırılmasından sonra anayasanın yorumlanmasının Yargıtay'a bırakıldığı kesindi.

Elbette bu sebeplerden bahsetmenin yorum yetkisinin Yargıtay'a bırakılmasının en iyi yol olduğu anlamına gelmediğini belirtmek gerekir. Bu, Anayasa'nın mevcut metninden ve konunun arka planı dikkate alındığında, yorum yetkisinin Anayasa'nın Uygulanmasını Bağımsız Denetleme Komisyonu'ndan değil, Yüksek Mahkeme'de olduğu anlamına gelir. Sonuç olarak şunu söylemek gerekir ki Afganistan'ın mevcut yasasında olağan mahkeme usulü yüksek mahkemeye bırakılmıştır. Ancak, özel bir mahkemeye sahip olmak daha iyiydi. Yani Anayasa Mahkemesi, Anayasa Komisyonu tarafından önerilen orijinal plana göre, ancak ne yazık ki sadece Anayasa Mahkemesi'nin büyük bir bütçeye ihtiyacı olduğunu ve Afganistan gibi fakir bir ülke için gerekli olmadığını veya uygulama sorunları yaratabileceğini ve aralarında anlaşmazlıklara neden olabileceğini savunarak. yasama ve yürütme ve cumhurbaşkanlığı, mahkeme kaldırıldı ve yargı yetkisi Yargıtay'a devredildi, bu da şu anda her üç şube için daha fazla soruna neden oluyor.

Anayasanın diğer kanunlar üzerindeki üstünlüğü, ancak katı ve esnek olmayan bir anayasanın gölgesinde, yani ancak anayasanın, değiştirilmesinin olağan kanunların değiştirilmesine ilişkin hükümlerden daha karmaşık formaliteler ve hükümler

⁸²Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 77.

gerektirdiği şekilde olması halinde sağlanabilir. Bu durumda yasama organı kanunu anayasaya aykırı kılsa, anayasaya uygunluğu sorgulanabilir, ancak anayasa esnekse ve olağan kanunla aynı şekilde revize edilebilirse, olağan kanunların anayasaya uygun olup olmadığı sorusu gündeme gelir. Anayasa bir anlam ifade etmeyecek.

Yasama organı ile anayasa arasında "anayasa hükümlerinin olağan kanunlara göre önceliği" olarak adlandırılan bir çelişki vardır ki bu ilkeye göre diğer kararların anayasa hükümlerine uyması ve ona aykırı olmaması gerekir ve eğer varsa anayasa ile diğer kararların uyumsuzluğu daha düşük bir önem sırasına göre var olurlarsa bu ilke ihlal edilecek ve kanunda olmakla anayasa ve olağan kanunlar genel kuralın çiğnenmesine neden olacaktır⁸³.

Neticede her ülkenin kendi içinde anayasa ve diğer kanunları gözetleyen ve denetleyen, kanunun doğru ve hukuk mantığıyla kullanılması, hayır kurumu ve kâr amacı güden bir kurum haline gelmesi değil, kendi denetim yöntemi vardır. 2003 anayasasını hazırlayan komite, iç hukuk da dahil olmak üzere 1343 ve 1355 anayasalarını, yabancı ülke anayasalarını da içeren Fransız anayasasını vb. örnek almalı ve bölgesel düzeyde bir çağdaşlık anayasasına sahip olmalı, Ülkeden Anayasa Mahkemesi. Ülkedeki anayasanın ve olağan kanunların daha iyi denetlenmesi için anayasanın orijinal taslağında Fransız Anayasa Konseyi gibi model modeller dikkate alındı⁸⁴. Diğer şeylerin yanı sıra, Anayasa Mahkemesi ile ilgili bölüm, çünkü Afganistan fakir ve acemi bir ülke, yıllarca savaştan sonra devasa bütçeyi karşılayamıyor ve bu organa fon tahsisi imkansız, anayasaların 121. maddesindeki tüm yetkileri şunları içeriyordu: Kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, milletlerarası antlaşmaların ve milletlerarası antlaşmaların Anayasaya uygunluğunu ve bunların hükümete veya mahkemelere göre kanun hükümlerine göre yorumlanmasını denetlemek Yargıtay'ın yetkisindedir.

Bu, daha sonra, Yüksek Mahkeme ile Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyon arasında, "onlar" kelimesinin belirsiz ve tartışmalı olduğu yorumlanması konusunda, bu kurumların her ikisinin de kabul ettiği tartışmalara ve sorunlara yol açtı. Aslında, Anayasa'nın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız

⁸³ Noor Mohammad Taher (Hashmi), *Anayasal Haklar Ve Siyasi Kurumlar*, Tahran 2012, s. 150-153.

⁸⁴ Sarwar Danesh, *Afganistan'ın Anayasal Hakları*, Kabil 2009, s.109.

Komisyon, Anayasa Mahkemesi ile tamamen aynı işlevi görür. Ülkedeki parlamento seçimleri Parlamento ve Meclis Başkanı ve Senato Yönetim Kurulu seçimleri ile ilgili olarak Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyonun istişarelerini ve talep edilen 2010 bütçesini belirtmekte fayda var. Maliye Bakanlığı tarafından aynı Mahkemenin görevlerinin ifasını temsil eden yasama organına ve Maliye Bakanlığına verilmiştir⁸⁵.

Belki önümüzdeki birkaç yıl içinde Anayasa Mahkemesi'nin işlevini tam olarak yerine getirecektir.

2.3.3. Anayasa ve Uygulanmasını Denetlemede Bağımsız Komisyonun Önemi

Bu Komisyon, Anayasa konusundaki anlaşmazlıklar nedeniyle Anayasa'nın en yüksek yasa olarak uygulanmasına kadar resmen gecikmeli olarak çalışmalarına başladı. Tüm yetkilerin ötesinde hükümetle birlikte bireyleri denetler ve hükümetin temel ilke ve yetkilerini ve aralarındaki yasal ilişkileri düzenler. Afganistan'daki anayasa, yasa ve yüce güç olarak, seçilmiş bir organ olan yasama organı da dahil olmak üzere tüm hükümet işlevlerini kapsamakta ve güçlü hükümet eylemlerinin yasaklanmasını sağlamaya çalışırken, izlenmesi ve uygulanması zordur⁸⁶.

İlk zorluk, genel terim üzerindeki dilsel ve yazılı anlaşmadan kaynaklanmaktadır: "Anayasa, tüm kanunların anasıdır." En beceriksiz yönetici, en yozlaşmış yargıç ve en bilgisiz vatandaşa en çok kanunları çiğneyen avukat bu kelimeyi duymuş ve kullanmış olabilir. Ancak pratikte, otoriter rejimlerin ve monarşinin hukuk üstü uygulamaları, en altın çağında - demokratikleşme ve kuvvetler ayrılığı - bu terime olan bağlılığa meydan okudu.

Anayasanın uygulanmasını gözlem kurumu, güçler ayrılığının sınırlarını aşmak ve bağımsız, tarafsız ve profesyonel bir organ olarak bir devletteki üç güç arasındaki hukuki çatışmaları çözmek için tarihsel, yasal ve siyasi zorlukların ortasında oluşturulmuştur.

⁸⁵ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s.243.

⁸⁶ Adalet Bakanlığı, *Afganistan Anayasaları Komple Koleksiyonu*, Kabil Güz 2016, s.155.

Anayasa'nın 157. maddesine göre hükümet içinde "bağımsız" bir komisyon olarak tanımlanan teşkilatın yedi üyesi ve altı meslek komitesi bulunmaktadır. Bu komisyonun üyeleri, Başkanın teklifi ve Temsilciler Meclisinin onay oyu ile atanır. Komisyon başkanı, başkan yardımcısı ve sekreteri üyeler arasından gizli bir seçimle üyeler tarafından seçilir.

2.3.4. Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek Adına Bağımsız Komisyonun Hukuk Teorileri

2.3.4.1. Komisyonun Yüksek Denetim Ofisi Kanun Tasarısına İlişkin Hukuk Teorisi

Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu Komisyon Kanunu'nun 8 inci ve 9 uncu maddelerinin ikinci fıkrası uyarınca, 10/12/2018 tarihli olağanüstü oturumda Sayıştay kanun taslağına Anayasa hükümlerine nasıl uyum sağlanacağı 7/2010 ve 19/10/2010 tarihli olağan oturumunda kendini incelemiş ve incelemiş ve bu metinde anayasal açıdan üç büyük sorunun varlığını ele alıp tartıştıktan sonra aşağıdaki görüşü dile getirmiştir.

Bu planın Anayasada net bir temeli yoktur. Anayasa'nın 75. maddesinin sadece dördüncü fıkrasına atıfta bulunulmuştur. Diğer devlet daireleri de benzer şekilde bu madde hükümlerine dayanarak kendi kanunlarını hazırlamışlardır. Maliye ve Kamu Harcamalarının İdaresine Dair Kanun'un 1. Maddesi'nde belirtildiği gibi: "Ülke içinde kamu daireleri kurulmuştur." Bu muhtemelen benzer departmanların sorumluluklarında örtüşen görevlere ve belirsizliğe yol açacaktır.

Planın 21. maddesine göre disiplin delilleri ile ceza davaları arasında net bir ayırım yoktur. Ayrıca suç sayılan davalar için herhangi bir ceza uygulanmamıştır. Disiplin hususlarının cezai meselelerden ayrı tutulmaması ve suç sayılan bir fiil için kanunda belirli bir cezanın bulunmamasının Anayasa'nın 27. maddesinde öngörülen suçun kanuniliği ve cezalandırma ilkesini ihlal ettiği açıktır⁸⁷.

Tasarının 26'ncı maddesi, "Bu Kanun, resmi gazetede yayımı tarihinden 15 gün sonra yürürlüğe girer" ibaresi, Anayasa'nın 97. ve 79. maddesinin ikinci fıkrasına

⁸⁷ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, 2013, s.48.

aykırıdır. Zira Anayasa'nın 94. Maddesi açık: "Gerekçeleri belirtilerek, sunulduğu tarihten itibaren 15 gün içinde Parlamento ya iade edilebilir. Bu sürenin dolması veya Parlamentonun üçte iki oyla kabul etmesi halinde yeniden Tüm üyelerin oyları ile karar imzalanmış kabul edilecek ve yürürlüğe girecektir." Aynı şekilde Anayasa'nın Yetmiş dokuzuncu maddesinin ikinci fıkrasında "... Kanun hükmünde kararnameler Cumhurbaşkanının imzasından sonra kanun hükmündedir..." Ve yayımı tarihinden itibaren belirli bir sürenin geçmesi, kanun hükmünde kararnamelerden biri değildir. kolluk kuvvetlerinin temel direkleridir. Aşağıdaki gerekçelere dayanılarak hazırlanmalıdır: "Bu kanun Cumhurbaşkanının imzasıyla yürürlüğe girer ve resmi gazetede yayımlanır.

2.3.4.2. Meshrano Jirga Yönetim Kurulu Seçimlerine İlişkin Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyonun Hukuk Teorisi ve Açıklamaları

TBMM'nin bu meclisinin bazı üyeleri tarafından protesto edilen Meshrano Jirga'nın yönetim kurulu seçimine ilişkin bu komisyonun hukuki görüşü ve İçişleri Bakanlığı'na 19/11/2010 tarih ve 681 sayılı yazısında. Parlamento İşlerinde Hükümet, bu komisyonun hukuki görüşünü eleştiriyor. Anayasa'nın zımnen bir yasama döneminde tanımlanan 83. maddesinin ikinci fıkrası Parlamento'ya özeldir ve Temsilciler Meclisi ile ilgisi yoktur. mektupta ayrıca Anayasa'nın 22. maddesine ve bazı üyelerinin açıklamalarında Anayasa'nın 32 ve 4. maddelerine atıfta bulunmaktadır. 33. maddeye göre, tüm Afganistan vatandaşlarının seçilmesi ve seçilmesi tanınır. 22. madde, vatandaşlar arasında herhangi bir ayrımcılığı yasaklamaktadır. 4. maddede egemenlik, onu doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla kullanan millet olarak tanımlanmaktadır⁸⁸.

Komisyon, kamuoyunu aydınlatmak için aşağıdaki konulara halkın ve uzmanların dikkatini çeker:

⁸⁸ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s.122.

Madde 1: Komisyonun, bir üst meclis üyesinin bir yasama dönemi boyunca üst meclisin başkanlığına aday olabileceği teorisine ilişkin argümanı üç ilkeye dayanmaktadır.

Birinci ilke; Millet Meclisi çalışmalarının başlangıcında Anayasa'nın 87. maddesinin açık hükmüne göre, Meşran Jirga Başkanı yasama dönemi için seçilir. Zira bu maddenin birinci fıkrasında açıkça "Millet Meclisinin iki meclisinden her biri, görev süresinin başlangıcında, üyelerinden birini bir yasama dönemi için başkan, iki üyeyi de birinci vekil olarak atar. ikinci yardımcısı ve "Bir yıl için iki kişiyi sekreter ve sekreter yardımcısı olarak seçer." Bu maddenin açık hükmüne rağmen, Şura çalışmasının başlangıcında Meshran Jirga'nın bir yasama döneminden daha az bir süre için başkanını seçtiği söylenebilir mi? Bu madde hükmüne göre bu sorunun cevabı olumsuz ise, yasama döneminin birkaç yılı içerdiğini anayasa açısından belirtmeliyiz ki bu soruya ikinci ilkede cevap verilmektedir.

İkinci ilke; Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre yasama süresi normal olarak dört yılda, olağan dışı hallerde beş yıldan az ve her halde beş yıl içinde sona erer. Ancak, Meshran Jirga'nın bazı üyeleri, bu yasama döneminin Wolesi Jirga için olduğunu savundu. Bu argümana yanıt olarak, tüm uzmanların dikkatini aşağıdaki beş noktaya çekiyoruz:

Söz konusu maddenin ikinci fıkrasında "...ve yeni kurul göreve başlayacaktır." denilmektedir. Birincisi, bu deyimdeki meclisin anlamı, Anayasa'nın 82. maddesine göre, Millet Meclisinin her iki kanadından oluşmaktadır. Dönemin başlangıcı, Anayasa'nın 87. maddesinde belirtilen Millet Meclisi döneminin tam olarak başlangıcı anlamına gelir. 83. maddenin ikinci fıkrasında yer alan yeni meclisin anlamının yeni olduğu ve esas olarak Meclis kararlarını ele alan bu maddenin içeriğinin hukuki meseleler ve yorum kurallarından haberdar olanlar için bir sır değildir. Zira kanun koyucunun, Parlamento mensuplarının aksine, cümlelerin başındaki ve aynı cümlelerin sonundaki Parlamento herhangi bir sebep göstermeksizin yorumlaması hiç de makul değildir. . İkincisi, "yeni konsey" in bileşimindeki yeni kelime simetrik değildir, ancak tuzluluğun kendisinin bir sıfatıdır. Yeni konsey açıldığında Parlamento üyelerinin üçte ikisinin yeni olmadığı doğrudur, ancak 82. madde uyarınca iki meclisten oluşan Millet Meclisi, iki parlamentodan birinin feshi ile feshedilecektir. Parlamento oluşturulur.

Anayasa'nın 104. maddesi şöyledir: "Millet Meclisinin her iki meclisi de ayrı ayrı toplanır.⁸⁹ Aşağıdaki hallerde her iki meclisin toplantıları müştereken yapılabilir: Yasama dönemi veya yıllık toplantı Başkan tarafından başlatıldığında.

Bu makale, her iki meclis için de bir yasama döneminin varlığını açıkça kabul etmektedir. "Yasama terimi" terimi, "yasama dönemi veya yıllık toplantının Başkan tarafından açıldığı zaman" ifadesi bağlamında kullanılır. Tekil malum. Yani iki meclis arasında ortaklaşa açılan şurada, yasama dönemi (yasama dönemleri değil) denen, tekil olarak kesin bir şey vardır. Dolayısıyla iki meclisin iki ayrı yasama dönemi bulunmamakta ve herhangi bir belirsizlik olmaksızın yasama döneminin 83. maddesinin ikinci fıkrasının tanımı her iki meclisi de kapsamaktadır.

Anayasa'nın 109. maddesinde "Seçim kanununun değiştirilmesine ilişkin bir teklif, son bir yıl içinde Millet Meclisinin çalışma listesinde yer alamaz." deniyor. Bu makalede ayrıca ortak yasama dönemi ele alınmaktadır. Parlamento yasama süresi üç yıl, dört yıl ve beş yıl ise, seçim yasası değişikliğinin en az üç yıl boyunca Millet Meclisi veya Parlamento çalışma listesinde yer almaması gerekir.

Anayasa'nın 94. ve 95. maddelerinden türetilen yasama süreci (yasama), genellikle hükümetin önerisiyle başlayan ve Cumhurbaşkanı'nın imzasıyla biten bir süreçtir. Bu nedenle, her konsey konseyinin ayrı bir yasama dönemi olan ayrı bir yasama organı yoktur.

Bu çalışma sonucunda yasama süresinin normalde beş yıl, anormal durumlarda beş yıldan az ve beşinci yıl içinde gerçekleştiği belgelenebilmektedir. Şimdi üst meclis üyelerinin hangi bölümünün bir yasama dönemine eşit olduğunu görmemiz gerekiyor. Bu soruya üçüncü ilkede cevap verilir.

Anayasa'nın 84. Maddesi şöyle der: Parlamento üyeleri aşağıdaki sırayla seçilir ve atanır:

- Her il meclisinden bir kişi ilgili meclis tarafından dört yıl için seçilir.
- Her ilin ilçe meclisi üyelerinden bir kişi ilgili meclisler tarafından üç yıl için seçilir.

⁸⁹ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 129.

- Geriye kalan üçte biri de dahil olmak üzere hayırsever ve deneyimli şahsiyetler olmak üzere iki engelli ve özürlü temsilcisi ve iki göçebe temsilcisi beş yıllık bir süre için cumhurbaşkanı olarak atanacak. Yasama bu meclisin üyesidir⁹⁰.

Madde 2: Anayasa'nın tüm yurttaşların seçme ve seçilme hakkına sahip olduğunu belirten 33. maddesi genel seçimlerle ilgilidir. Bu hak, halk için bir ilke olarak kabul edilmektedir. Ancak ikinci fıkrada bu hakkın kullanılma şartları ve şeklinin kanunla düzenlendiği derhal belirtilir. Bu nedenle, bu maddenin birinci fıkrasının uygulanması ve genelliği önce anayasanın kendisine sonra da seçim kanununa bağlıdır. Örneğin Anayasa'nın 62. maddesine göre, aday olduğu gün kırk yaşından gün almamış bir kişi cumhurbaşkanlığına aday olamaz. Ayrıca, ülke vatandaşları arasında ayrımcılığı yasaklayan 22. madde, Anayasa'nın belirli bir düzeye ulaşmasına ve devlet görevlilerinin Anayasa'nın 50. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, bir dizi şartın bulunması şartına bağlanmasına engel değildir.

Aslında bu iki ilkenin anlamı, ülke vatandaşlarının cinsiyet, dini inanç, ırk, sosyal köken, dil ve benzeri nedenlerle seçilme ve seçilme gibi haklardan mahrum bırakılmamasıdır.

Madde 3 - Anayasa'nın 4, 22 ve 33. maddelerinden çıkarılan sistemin demokrasisi, seçim ve seçimde eşitlik ilkesi ve vatandaşların eşitliği ilkesi gibi ilkeler, Anayasa'nın ilke ve kuralları arasındadır. Anayasa. Bu ilkeler, kanunun suskun olduğu veya kanun hükümlerinin anlamında bir muğlaklık olduğu durumlarda kullanılabilir veya tartışılabilir, ancak anayasanın açık olduğu ve ona dayalı bir yükümlülük yaratıldığı durumlarda, bu durumda kaçınılmaz olarak, bu yükümlülüğü kabul etti ve ona göre hareket etti. Elbette Parlamento Başkanının seçilmesi Anayasa'nın 78. maddesi metninde yer alan (birinci maddedeki açıklamalara göre) açık hükümlerinden biridir. Elbette bu tür durumlarda söz konusu ilkeler, anayasa da dahil olmak üzere yürürlükteki kanunların eleştirilmesine ve yasal yollardan değiştirilmesine temel teşkil edebilir.

⁹⁰ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 144.

Her halükarda, atanmayan üyelerin neden üst meclis başkanlığına seçilemeyeceğine ilişkin herhangi bir kural ve kanun dikkate alınmadan yukarıda belirtilen esaslara mutlak surette uyulacaksa, üst meclisin yönetim kurulunun seçimi üyelerin yokluğu Üst meclisin atanması da onları seçme ve seçilme hakkından mahrum bırakmanın bir yolu olacaktır. Anayasa'nın 85. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca medeni ve siyasi haklardan yoksun bırakma, yalnızca yetkili mahkemenin münhasır yetkisindeyken, Millet Meclisi de dahil olmak üzere hiç kimse bu haktan kimseyi mahrum edemez.

2.3.4.3. Yetim ve Evsiz Çocukların Bakımına Dair Kanun Tasarısının Anayasaya Uygunluğuna Dair Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonunun Hukuk Teorisi

Sayın Adalet Bakanlığı, Anayasanın Uygulanmasını Bağımsız Denetleme Komisyonuna 17/12/2010 tarih ve 4974 sayılı yazısında, yetim ve yetimlerin bakımına ilişkin kanun tasarısının Anayasa'ya uygun hale getirilmesini istemiştir⁹¹. Komisyon bu planın konusunu şu şekilde gündeme getirmektedir:

- Birincisi: 1. maddede Anayasa'nın 54. maddesine ek olarak 53. maddeye de atıfta bulunulmalıdır.
- İkincisi: Anayasa'nın 16. maddesi hükmüne göre kanun tasarısı hükümetin iki resmi dilinde olmalıdır.
- Üçüncüsü: Bu planda yer alan aşağıdaki maddeler, Anayasa'nın 6. ve 22. maddelerinde yer alan "kanunla eşit korunma hakkı"na aykırıdır: Çocuğun haklarını korumak için psikolojiden yararlanılabilir. 5 inci maddenin üçüncü fıkrasında maddi imkân durumunun belirtilmesi kaydıyla, bir vatandaşın çocuğun velayet hakkından yoksun bırakılmasıdır. Engellilere ve sağlıklılara yönelik bu ayrımcılık haksızdır ve "hukukun eşit korunması" ilkesini ihlal etmektedir.

"Çocuğun ailesinden izin alındı." (5. Maddenin 10. Kısmı)

⁹¹ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 1382.

"Oğlan ergenlik çağına, kız da ergenlik çağına ulaştı." (6. Maddenin 1. Kısmı)

Bu fıkranın 2. fıkrasında belirtilen duruma ek olarak, kız çocuğunun dindar Muharrem'i yoktur ve akrabaları onun velayetini kabul etmeyen kadınlardır.”(3. Kısım, 6. maddenin 1. fıkrası)

Bu teori şu şekilde incelenebilir:

Yukarıdaki ayrımlar, bir yanda bilinmeyen çocuklar, kızlar ve diğer yanda diğer çocuklar da dahil olmak üzere velisi olmayan çocuklar arasında yapılır ve bu iki çocuk grubu yasal olarak daha az korunur.

Çocuğun ebeveynlerinden izin alınması mutlak bir koşuldur. Çocuğun vasisi yoksa, vesayet başvurusunda bulunan kişi bu şartı sağlayamaz ve velisi olmayan çocuk vasi tarafından desteklenemez. Bu nedenle, vasisi olmayan çocukların ondan izin alması gerektiğini bu şekilde belirtmekte fayda vardır.

Bir kız ve bir erkek arasında bir fark vardır. Mağduriyet konusu engel teşkil ediyorsa, kız çocuğu ergenliğe ulaşır ulaşmaz kaldırılacak olan velayet süresinin sona erdiği belirtilmelidir. Bu nedenle, reşit olma yaşına gelmeden kız çocuğu için Medeni Kanunun 70 inci maddesi hükmüne uyulmak kaydıyla, kız çocuğunun Medeni Kanunun 39, 41 ve 42. maddelerine göre erkek gibi şartlandırılması daha iyidir. Çünkü bir erkek yetişkinliğe ulaşana kadar desteğe ihtiyaç duyarsa, bir kız da yetişkinliğe ulaşana kadar desteğe ihtiyaç duyar.

Dindar bir kişinin velayeti kabul etmemesi veya velayeti kız çocuğunun menfaatini saygısız başvuran kadar sağlayamaması durumunda ne yapılması gerektiği konusunda bir sorun var mı? Bu, yasanın kız çocuğunu daha iyi korumadan mahrum bıraktığı anlamına gelmiyor mu?

Bu nedenle söz konusu şartın plan metninden çıkarılması önerilmektedir.

2.3.4.4. Devlet Memurlarının Maaşlarına Dair Kanun Tasarısında Bu Komisyonun Hukuki Statüsünün Anayasa Hükümleri ve Bu Komisyonun Kanunu ile Tutarsızlığına İlişkin Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu Hukuk Teorisi

Afganistan Anayasası ile "Hukukun üstünlüğü, demokrasi ve İslami değerlerin korunmasına dayalı devletin üç direğinin kurulduğunu onayladılar. Ayrıca, ulusal güvenliğini korumak amacıyla, Ulusal Sözleşme metninde Anayasa'nın Uygulanmasını Denetimden Sorumlu Bağımsız Komisyon başlığı altında bağımsız bir denetim organının kurulmasını öngörmüştür.

Şimdi, anayasaya ve cumhurbaşkanlığının iki saygın kurumu ile Parlamentonun işbirliğine dayanarak, bu kurumun Ulusal Meclisi, Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu kuruldu. Ancak kuşkusuz Anayasa'nın 157'nci maddesinde ve uygulanacak kanunda belirtilen görevlerin yerine getirilmesinde kanunun kural ve uygulamasının unsurlarından olan uygun teşkilatlanma devlet teşkilatı düzeyindedir⁹². Ancak, yakın zamanda, üst düzey hükümet yetkililerinin (cumhurbaşkanı, üst düzey hükümet yetkilileri ve hükümet yetkilileri) üç sıraya ayrıldığı bir yasa taslağının hazırlandığı ortaya çıktı.

Söz konusu planda, Anayasa'nın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu'nun ülke idari sistemindeki konumu, Komisyon Kanunu'nun 14. maddesine aykırı olarak son derece zayıf ve son hiyerarşide, yani devlet memurlarında. Ülkenin idari sisteminde komisyona böyle bir yer verilmesi, komisyonun anayasayı denetlemesi için ihtiyaç duyduğu güvenilirlik, prestij ve desteği getirmemiş, anayasanın 157. maddesi ile komisyon kanununun 8. ve 14. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu iddiayı ve nihayetinde ana kanun olarak anayasanın üstünlüğünü etkin bir şekilde destekleme ihtiyacını kanıtlamak için, Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu, 22/05/2012 tarihinde yaptığı tarihi toplantısında bahsi geçen kanun tasarılarını inceledikten sonra, Devletin ve sivil toplum kuruluşlarının üç şubesinde anayasanın uygulanmasını denetleyen ana organ olan bu komisyonun

⁹² Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 140.

itibarını ve güvenilirliğini korumak ve konunun önemi ve itibarını korumak, ikinci ve dördüncü fıkralara dayanarak aşağıdaki hukuk teorisini onayladı. Afganistan İslam Cumhuriyeti Başkanlığı ve Sayın Ulusal Konsey tarafından sunulmuştur.

Anayasanın Uygulanmasını Gözetim Bağımsız Komisyonu üyeleri, üçüncü sıradaki devlet görevlileri de dahil olmak üzere bu komisyonun başkan ve üyelerinin sıralamasının Anayasa ve Komisyonun uygulanacak hukuk hükümlerine aykırı olduğunu düşünmekte ve diğer yasal belgeler⁹³.

Komisyon üyelerinin devlet memurları arasında anayasa hükümlerine uygun hale getirilmesi, Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu başkan ve üyelerinin cumhurbaşkanının teklifi ve onayı ile atanan kuruluşlar arasında yer almasıdır. Bu nedenle, bir devlet memuru olarak kabul edilmez, ancak yüksek devlet yetkililerine yakındır. Bu hususta Anayasa'nın 157. maddesine göre: "Anayasanın uygulanmasını gözetmek üzere kanun hükümlerine göre bağımsız bir komisyon kurulur. Bu komisyonun üyeleri, Cumhurbaşkanının onayı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Hükümet yetkililerinin maaşlarına ilişkin yasa tasarısındaki konular (Ulusal Güvenlik Genel Müdürü, Da Afganistan Bankası Başkanı ve Genel Kurul Başkanı hariç) Parlamento dan onay oyu almıyor⁹⁴.

Söz konusu uyumun Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonunun kanun hükümleriyle çelişmesi; Yukarıda belirtilen sıralama, bu durumlarda Komisyon Kanunu hükümlerine aykırıdır: Parlamento tüm üyelerinin oylarının üçte ikisi ile yeniden onaylanan ve 6698 sayılı Yargı Kararı ile onaylanan Anayasanın Uygulanmasının Bağımsız Denetlenmesine Dair Kanun'un 14. Maddesi uyarınca. 25/1/1388 tarih ve 5 sayılı Komisyon Üyeleri Devletin en yüksek memurları arasında yer almakta olup, maaş ve menfaatleri kanuna göre yürütülmektedir. Komisyonun konumunu devlet görevlilerinin saflarına yerleştirmek, komisyon yasasının bu maddesinin açık bir ihlalidir.

Komisyonun yetkilerinden birinin Anayasa'nın 8. maddesinin ikinci bölümünün 157'nci maddesi uyarınca açıkça tescil edildiğine şüphe yoktur. Millet

⁹³ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasanın Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005.

⁹⁴ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 1382.

Meclisi, Yargı, Daireler" , Devlet ve sivil toplum kurum ve kuruluşları ". Komisyon tarafından bu yetkinin etkin bir şekilde kullanılması, ülkenin idari sisteminde uygun güvenilirlik, itibar ve statüye sahip olmasını gerektirir.

Bu komisyonun üyeleri devlet memurları saflarında ise, bu görevliler idari hiyerarşi açısından daha alt seviyededir ve Anayasanın uygulanmasını en üst düzeydeki daire ve üst düzey devlet memurları üzerinde denetleme yetkisine sahiptir. 8. maddenin ikinci kısmı Kanun komisyonu kaybedecek ve anayasanın uygulanmasını denetleme meselesi ortadan kalkacak ve nihayetinde komisyonun varlığı sorgulanacaktır. Dolayısıyla komisyon üyelerinin devlet memurları arasında sayılması sadece komisyon kanunu hükümlerine değil, anayasa hükümlerine de aykırıdır.

Komisyon Kanunu'nun 5 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarına göre, Komisyon üyesinin yukarıdaki pozisyonların şartlarını yerine getirmesinin yanı sıra iki temel özellik ve şartı daha bulunmakta olup, Komisyon üyelerinin hukuk veya içtihat alanında yüksek öğrenim görmüş olmalarıdır. Master seviyesi ve veya eşdeğeri; Hukuki veya hukuki konularda en az beş yıllık profesyonel bilimsel ve pratik deneyime sahip olmak.

Söz konusu uyumun Hükümet Yüksek Yetkilisi tarafından çıkarılan kararname ve hükümlerle çelişmesi Anayasanın Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonu üyelerinin atanmasına ilişkin 4/5/2010 tarihli ve 52 sayılı Kararname / İran İslam Cumhuriyeti Hükümeti Yüksek Yetkilisi Anayasa'nın 157'nci maddesi ve Komisyon Kanunu'nun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasına dayanılarak çıkarılmıştır. 7/4/1389 tarih ve 2179 tarihli bu kararı takiben, İran İslam Cumhuriyeti hükümet başkanının yüksek yetkilisi, Komisyon üyelerinin hak ve imtiyazlarının uygulanmasına ilişkin olarak, Komisyon Kanununun 14 üncü maddesi hükmü nedeniyle, Uygulamayı Denetleme Bağımsız Komisyonu üyelerinin aylık ücret ve diğer hak ve imtiyazlarının uygulanmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Tasarıya göre, İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan kararname ve kararnameye aykırıdır. Komisyon Tüzüğü hükümlerine uygun olarak derlenmiştir⁹⁵.

⁹⁵ Seyyed Celaledin Madani, *İran İslam Cumhuriyeti'nde Kanunlar ve Siyasi Kurumlar*, Tahran 2018, s. 169.

Bu teori şu şekilde incelenebilir:

Komisyon üyelerinin yasal statüleri, Devlet Memurlarının Maaşları Hakkında Kanun Tasarısında öngörölen şekilde onaylanır ve bu süreçte kanun tasarısı onaylanarak mevcut haliyle yürürlöğe konulursa, komisyonun statüsü düşürölür. ve alçaltılmış ve kesinlikle komisyonun statüsü ve güvenilirliği, anayasa hükümlerinin uygulanması ve gözetilmesi gibi çok büyük hedeflere ulaşamayacak ve sonuç olarak komisyon fiilen feshedilmiş ve madde hükmüne mahkûm edilmiştir. Anayasanın 157'si askıya alındı.

2.3.4.5. Beyaz Oylama Anayasasının Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonunun Hukuk Teorisi

İşler Genel Müdürlöğü'nün 12/14/1389 tarih ve 15699 sayılı yazısında, Wolesi Jirga'nın bazı üyelerinin bu meclisin yönetim kurulu üyelerinin seçiminde kullandığı beyaz oy hakkında Cumhurbaşkanı'nın talimatına dayanarak, Sorular, Bağımsız Denetim Komisyonunun görüşü aşğıdaki alanlarda Anayasanın uygulanması için çağrıda bulunur:

1. Oy sayımında beyaz oy kullanmanın değeri nedir?
2. Diğer ölkelerinde parlamentolarında beyaz oy kullanımı nasıl değlendiriliyor?

"Ulusal Meclis'in Parlamento'sunun anayasasına ve iç görev ilkelerine göre beyaz oy kullanılmasına izin veriliyor mu, yasak mı?"

Komisyon Kanunu'nun 9. maddesinin birinci bölümü uyarınca bu komisyon, 12/15/2010 Pazar günü Anayasanın 1. ve 4. maddelerinde kayıtlı olan sistem ve bu kanunun 106.⁹⁶ maddesine ve Parlamento'nun iç görev ilkelerine göre, bu teoriyi oybirliği ile ifade etmektedir:

Yasal bir bakış açısına göre, beyaz oy bir protesto oyudur. Aslında anlamı ve konsepti, seçim ilkesine ve temsil sistemine ve halkın oylarına dayalı olmasına rağmen, seçim sisteminin veya önerilen seçeneklerin seçmen tarafından kabul edilemez olmasıdır. Ancak beyaz oyların nasıl değlendirileceği, her ölkenin

⁹⁶ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005.

yasalarına bağılıdır. Boş oy pusulası veya "yukarıdaki seçeneklerden hiçbirisi" gibi benzer yorumların oy pusulasında yer almadığı durumlarda, genellikle geçersiz oy sayılır.

Beyaz oy pusulasının kullanılması, Fransa, Birleşik Krallık, Kolombiya, Ukrayna ve Nevada da dahil olmak üzere birçok ülkede protesto oyu olarak kabul edilmekte ve demokratik bir sistemin ayırt edici özelliğidir. Bu nedenle bu ülkelerde adayların isimlerinin yanında beyaz oy seçeneği veya "yukarıdaki seçeneklerden hiçbirisi" seçeneği yer almıyor.

Ülkenin anayasası beyaz oyların kullanımını yasaklamıyor. Anayasada kayıtlı olan sistemin demokratik doğası ilkesine göre, beyaz oyların bir tür seçim olarak kullanılması ülke vatandaşlarının haklarının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Parlamento İç Görev İlkeleri'nin 66. Maddesi, beyazların oylarını çekimser olarak kabul ediyor.

2.3.4.6. Eyaletlerarası Antlaşmalar Hakkındaki Anayasanın 7. Maddesinin Yorumlanmasına İlişkin Bağımsız Gözetim Komisyonunun Yorumlayıcı Teorisi

Maliye Bakanlığı 28/12/1390 tarih ve 654721-2 sayılı yazısında "1384 tarih ve 847 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Gümrük Kanununun bazı hükümlerinin Askeri Teknik Anlaşma hükümlerine aykırı olduğu ve Ancak şu anda Afganistan Cumhuriyeti Hükümeti Anayasası'nın 7. maddesine göre Afganistan'da konuşlu askeri kuvvetlerin temsilcileri, yukarıda belirtilen askeri teknik anlaşmaların hükümlerinin uygulanmasında ısrar ediyorlar. Afganistan İslam Cumhuriyeti Gümrük Kanunu hükümlerinden daha yüksektir ⁹⁷ . Yukarıdaki anlaşmaların hükümleri tercih edilmelidir.

Bu nedenle, ülke anayasasının 7. maddesinin yorumlanması konusunda bu daireye rehberlik etmek ve net olarak uygun adımların atılabilmesi için konu bu sayın bakanlıklara havale edilmiştir.

⁹⁷ Afgan Özgürlük Evi, *Afgan Anayasası'nın İhlalleri, Boşlukları ve Belirsizliklerinin Araştırılması*, 2013, s.3.

Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu, bu Komisyonun 10/1/2012 tarihli Olağan Kurulunda Kanunun 8. maddesinin ikinci bölümünün kararı doğrultusunda bu konuyu görüşmüş ve yukarıdaki hususlara ilişkin bilgi vermeye karar vermiştir. - bahsi geçen anlaşmalar Sorumlu referanslar edinin. Majd Da, gerekli bilgileri aldıktan sonra, nihayet 4/4/2012 tarihinde Komisyonun Olağan Meclisi'nde görüşülerek kapsamlı bir incelemeden sonra Anayasa hükümlerini korumak için aşağıdaki yorum teorisini dile getirdiler:

Afganistan Hükümeti ile Diğer Hükümetler Arasında İkili Anlaşmalar Anayasa'nın 90. Maddesinin 5. Maddesi uyarınca, bir Hukuk Devletinin Ulusal Meclis tarafından onaylanması durumunda, herhangi bir anlaşma Ulusal Meclis tarafından reddedilebilir ve Afganistan Hükümeti taahhütte bulunur⁹⁸. Hükümet için artık tam ve nihai olarak kabul edilmemektedir.

Yukarıda belirtilen askeri teknik anlaşmalar Ulusal Meclis tarafından onaylanmamıştır; Bu nedenle yukarıdaki hükme göre gümrük hukuku tercih edilmiştir. Ancak Afganistan Hükümeti, uluslararası hukuk sınırları içinde ve bir anlaşma metninde belirtilen sıraya göre, Ulusal Meclis'in onayını veya reddini almak için gerekli adımları atacaktır.

2.3.4.7. Millet Meclisinin Kapatılması Halinde Bütçe Değişikliğine İlişkin Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyonun Hukuki Danışmanlığı

Maliye Bakanlığı'nın 30.08.2010 tarih ve 14513-BS1 sayılı yazısında aşağıdaki sorunun çözümü için görüşülmüştür: Yakın zamanda Bakanlar Yüksek Kurulu'nun 17/8/2010 tarih ve 33 sayılı Kararı ile onaylanan rakamlar, Anayasa'nın 90. maddesi hükümlerine göre onaylanmak üzere Parlamento'ya gönderilmiş, Anayasa hükümlerini korumak üzere Komisyon, 9/6/2010 tarihli olağan toplantısında, gerekli inceleme ve gerekli işlemlerin ardından Anayasanın 97 nci maddesinin birinci fıkrası, 83 üncü maddesinin ikinci fıkrası, 90 ıncı maddesinin üçüncü fıkrası ve 89 uncu

⁹⁸ Mohammadihi Balaghat, *Afganistan Cumhuriyeti Anayasal Hakları*, Kabil 2011, s.79-80.

maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları ışığında doğruluğuna ilişkin hukuki görüş oybirliğiyle aşağıdaki araçları önermektedir⁹⁹.

- Hükümetin 79. maddenin birinci fıkrasına göre, bütçe ve maliye ile ilgili konularda kanun hükmünde kararname hazırlama hakkı yoktur. Yıl ortasında Parlamento tarafından bütçe onaylanmazsa, ilk yıl bütçesi kanuna ve 98 inci maddenin bir önceki yıl geçerli olan üçüncü fıkrası hükmüne uygun olacaktır. Bu nedenle öncelik kuralı yıl ortası bütçesi için de geçerlidir.

Dolayısıyla bu sorunun hukuki çözümü Cumhurbaşkanının 64 üncü maddesinin dokuzuncu fıkrasına, 107 nci maddesinin üçüncü fıkrasına ve Anayasanın 104 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre Millet Meclisini açıp olağanüstü hal talep edebilmesidir. Yıl ortasında bütçeyi gözden geçirmek için toplantı yapmak

Bu tavsiye aşağıdaki dezavantajlara sahiptir:

Birincisi, yukarıda anılan Anayasa'nın 98. maddesinin üçüncü fıkrası hükmüne göre, Maliye Bakanlığının bizzat bu maddeye göre hareket edebildiği ve komisyonun görüşüne ihtiyaç duymadığı görülmektedir.

İkincisi, Komisyon Kanunu'nun 9. maddesine göre Maliye Bakanlığı'nın bu talebi hukuka aykırı olarak kabul edilmiştir.

2.3.4.8. Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, Bağımsız Seçim Komisyonu, İdari Reform ve Kamu Hizmeti Komisyonuna İlişkin Anayasanın Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonunun Hukuki Tavsiyesi

Komisyonla başvurma yetkisi Maliye Bakanlığı'na değil, yalnızca cumhurbaşkanına aittir. Parlamantonun 608/563 sayılı mektubuna cevaben Anayasanın Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonunun Hukuki Tavsiyesi¹⁰⁰:

Parlamento Yönetim Kurulu, 608/1389 sayılı yazısında, Anayasa'nın 4, 6, 22, 33 ve 50. maddeleri ile Seçim Kanunu'nun 56. maddesinin ikinci fıkrası hükümleri ışığında; Seçim Kanunu'nun 57. maddesi hükümleri hakkında Komisyon'dan açıklayıcı ve yorumlayıcı görüş istedi.

⁹⁹ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 174.

¹⁰⁰ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013.

Anayasa'nın 156. maddesi hükmü ile Seçim Kanununun 57 nci maddesinin ikinci fıkrası ile 63 üncü maddesinin on sekizinci fıkrası hükümleri ışığında söz konusu sevke ilişkin 8/8/2010 tarihli olağanüstü toplantıda, Komisyon oybirliğiyle Komisyon kanunu şöyle diyor: Olağan hukukun yorumlanması Komisyon Kanununun görevlerinden biri olmamakla birlikte Anayasanın 121. maddesine göre Yargıtay'ın görevidir ancak Komisyon Kanununun 8. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, bu hukuki tavsiyenin Anayasa'nın 4, 6, 22, 33, 50, 83 ve 156. maddelerini korumayı amaçladığı ifade edilmektedir¹⁰¹.

Karantinaya alınan sandıkların incelenmesinde gözlemcilerin, siyasi parti temsilcilerinin, adayların bulunması ve memnuniyetlerini belirleyen Seçim Kanunu'nun 57. maddesinin ikinci fıkrası açıktır. Anayasa'nın yukarıda belirtilen hükümleri uyarınca YSK, Seçim Kanunu'nun 57. maddesinin 2. fıkrası hükmünü uygulamakla yükümlüdür. Bu karar, söz konusu komisyon tarafından uygulanmışsa nihai karar olarak değerlendirilir, aksi takdirde Seçim Şikayeti Komisyonu, Seçim Kanunu'nun 63. maddesinin on sekizinci fıkrası hükmünü anılan madde hükümlerine göre uygulamak zorundadır. Bu tavsiye şu şekilde değerlendirilebilir:

Seçimler konusunda ülkemiz, seçimin tamamını (cumhurbaşkanlığı, parlamenter ve il meclisleri dahil olmak üzere) siyasi denetim yöntemini takip etmektedir. Bağımsız Seçim Komisyonu bireylerin istismarını önlemekle yükümlüdür.

Komisyonun IEC Yasası'nın 57. maddesini yorumlamak için verdiği hukuki tavsiye aslında Anayasa Mahkemesi'nin işidir .Hukuk danışma komisyonu bir cevap arar ve alır ve komisyonun hukuki tavsiyesine göre hareket etmelidir (ki bu Komisyon tarafından hukuk tavsiye sağlanana kadar gerekli değildir, ancak hukuki tavsiye verildiğinde bağlayıcıdır çünkü öyle olduğunu iddia eder. İlgili hukuki talep Komisyon tarafından talep edilmiştir.

¹⁰¹ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 180.

2.3.4.9. İran İslam Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Tarafından Kabil Bankası Davasının Kurulmasına İlişkin Anayasanın Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonunun Hukuki Tavsiyesi

Anayasa'nın 122. maddesine göre, "Hiçbir kanun, hiçbir davayı veya alanı, bu fasılda sınırlandırıldığı şekliyle yargının görev alanından çıkarıp başka bir merciye devredemez¹⁰². On altıncı, yetmiş sekizinci ve yüz yirmi yedinci maddeler Bu anayasa ve askeri mahkemeler, özellikle onunla ilgili davalara dahil edilmemiştir.

Anayasa'nın 123. maddesine göre, "Bu Anayasa hükümlerine tabi olmak üzere, mahkemelerin kuruluş, görev ve icralarına ilişkin kurallar ile hakimlere ilişkin hususlar kanunla düzenlenir."

Anayasanın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu, Anayasa hükümlerine dayalı olarak üç maddede aşağıdaki hukuki tavsiyeleri dile getirmektedir:

Anayasa'nın yukarıda belirtilen maddelerine dayanılarak hazırlanan İran İslam Cumhuriyeti Yargısının Kuruluşu ve Görevi Hakkında Kanun'un 46. maddesi uyarınca, mahkemelerin tahsisi ve şimdi pratikte Yargı çerçevesinde İşler. Bu nedenle Kabil Bankası davasının, Ticaret Kanunu'nun 19. maddesi hükümlerine göre İran İslam Cumhuriyeti Yargı Teşkilatı ve Yargı Yetkisi Kanunu'nun 46. maddesi uyarınca mahkemelerde değerlendirilmesi daha yerinde olacaktır. diğer ilgili yasalar. Adliye Mahkemelerinin Teşkilatı ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 36. maddesine göre, bu mahkemeler bankacılık alanında deneyimli profesyonel hâkimler atanarak güçlendirilmelidir. Ancak Kabil Bankası ile ilgili meseleler başlıca ve önemli davalardan biridir. 50 İran İslam Cumhuriyeti Yargı Teşkilatı ve Yargı Yetkisi Hakkında Kanun Kabil Bankası ve benzeri davaların görülmesi için bir mahkeme kurulması Anayasa'nın 134 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca, cümle taslağının dördüncü fıkrasında yer alan aşağıdaki ibareler (uyarlama ve denetim) çıkarılarak aşağıdaki ibareler

Komisyonun yukarıda bahsi geçen hukuki tavsiyesi, Anayasa'nın 122, 123 ve 124. maddeleri ile Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu Kanununun 8. maddesinin bir kısmı esas alınarak 3 madde halinde sunulmuştur.

¹⁰² Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 1382.

- Konvansiyonel parlamento Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyonun Hukuki Danışmanlığı:

Başkan'ın geleneksel Parlamento toplama kararının ardından, Sekreterliğine göre, şimdi onu toplamanın eşiğindeyiz. Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyon, bu toplantıya ilişkin kararnamenin yayınlandığı sırada, konuyu 8'inci maddenin üçüncü bölümünün kararına göre 3/15/1390 tarihli Uday Meclisi'nde gündeme getirdi. Komisyon Kanununun ve hukuki tavsiyelerinin dikkate alınmasından sonra Anayasanın maddeleri, anayasanın ilke ve kuralları, ülkenin yüksek çıkarları ile ilgili olarak ve anayasaya uymak ve temel kurumlarını istikrara kavuşturmak için Anayasaya dayanan hükümet, Sayın Cumhurbaşkanı'na ifade edildi ve teklif edildi. Şimdi bu konu, 8/22/2011 tarihli Olağan Genel Kurulu'nda, Anayasa hükümleri ile bu istişarenin hukukî ilke ve kuralları referans alınarak ve maddenin üçüncü bölümünün gerekçesi ile bir kez daha gündeme getirilmiştir.

Parlamento Anayasada tanınır ve tabii ki bileşimi ve yetkisi belirtilir. Nitekim Parlamentonun 110. maddedeki tanımı ve oluşum şekli ve Anayasa'nın 111. maddesindeki yetkilerinin belirlenmesi ile Parlamento , geleneksel devletten seçilmiş bir kurum haline gelmiştir¹⁰³.

Anayasal açıdan cumhurbaşkanı ulusal konularda referanduma başvurabilir, ancak referanduma (referandum) Anayasa'nın 156. maddesi hükümlerine göre kanun hükümlerine göre Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından başvurulabilir.

Anayasal bakış açısına göre, ülkenin büyüklerinden ve nüfuzlu insanlarından oluşan büyük ve geniş bir Parlamentoyu sadece tavsiye almak amacıyla bir araya getirmenin yasadışı olduğunu düşünmek için açık bir neden yoktur. Açıkçası, kararları yasal kurumların yetkilerinin yerini alamaz.

Anayasa'nın 64. maddesinin 17. maddesi, 75. maddesi, 90. maddesinin 5. kısmı ve 97. maddesinin 6. fıkrası hükümlerine göre, uluslararası anlaşmaların yapılması, Cumhurbaşkanının, hükümetin ortak görev ve yetkilerinden biridir. Bu hukuki tavsiye dört madde halinde düzenlenmeli ve Komisyon Kanunu'nun 15. maddesi uyarınca devlet medyası aracılığıyla kamuoyuna duyurulmalıdır.

¹⁰³ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 78.

- Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonunun Gazne Seçimlerine İlişkin Hukuki Danışmanlığı:

İşler Genel Müdürlüğü ve Bakanlar Kurulu Sekreterliğinin 8/29/2010 tarih ve 11409 sayılı yazısı ile Gazne vilayeti seçim bölgesinde Parlamentonun bu yılki seçimleri ile Bağımsız Seçim Komisyonu ve Genelkurmay'ın görüşleri hakkında Bu hususta Seçim Şikayet Komisyonu Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek İçin Bağımsız Komisyon Hakkında Kanunun 8. maddesi ve Anayasanın adil ve genel seçimlerin yapılmasına ilişkin hükümlerinin korunması amacıyla, Anayasanın meşruiyetinin temeli olan seçimlerin yapılması ve ulusal birlik ve egemenliğin güvence altına alınması ve kamu barışının sağlanması Sözleşme gündeminin kendisidir¹⁰⁴.

Gazne bölgesinde yapılan 2010 Parlamento seçimlerinde Bağımsız Seçim Komisyonları ve Seçim Şikayet Komisyonu'nun yazı ve ortak görüşlerine göre, bu seçimin ön sonuçlarında o ilde yaşayan etnik gruptan hiçbir temsilci seçilmedi.

Konu, Komisyon Başkanı Sayın Pohand Golrahman Ghazi başkanlığındaki Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu'nun 2/9/2010 tarihli olağanüstü toplantısında gündeme getirildi. Seçim Kanunu'nun 65. maddesinin üçüncü fıkrasına istinaden aşağıdaki hukuki tavsiyeleri ifade etmektedir: Anayasa'nın 83. maddesi şöyle diyor: "Parlamento üyeleri, halk tarafından serbest, genel, gizli ve doğrudan seçimlerle seçilir¹⁰⁵.

Bu maddenin hükmüne göre, seçim sisteminin anayasası, seçim kanununda ülkenin tüm halklarının kamusal ve adil temsilini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca anılan madde hükmüne göre, icra memurları tarafından yapılacak seçimlerin kanuna uygun olarak ve serbest ve genel seçim ilkesine aykırılık teşkil etmeyen hiçbir ayırım gözetilmeksizin yapılması zorunludur. Bu nedenle, yasalara uyulmaması nedeniyle tüm Afganistan halkının adil ve hakkaniyetli temsili ilkesi sağlanamazsa, bu tür seçimler anayasal açıdan meşru kabul edilmeyecektir. Benzer şekilde, Anayasa'nın 5. maddesi de hükümetin güvenliği sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla

¹⁰⁴ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005, s.32.

¹⁰⁵ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 1382, s.29.

güvenlik güçlerinin güvenliği sağlamaması ve görev ihlali yapması ve bunun sonucunda bu görev ihlali nedeniyle genel seçim ilkesinin zedelenmesi halinde Anayasa'nın 83. maddesi hükmü ihlal edilmiş olur. Ancak, özgür ve adil bir seçime, herhangi bir gerekçe göstermeksizin, gönüllü olarak bir takım kişiler katılmamışsa, 83. madde ihlal edilmemiş ve dolayısıyla seçimin meşruiyeti ihlal edilmiş olmayacaktır.

Seçim Kanunu'nun 65. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, Gazne vilayetinin seçim bölgesinde seçimlerin yapılmasının eksik görülmesi halinde komisyon, söz konusu seçim çevresinde seçimlerin yeniden yapılmasını emredebilir. İlde yeniden seçim yapılması kararına ilişkin Bağımsız Seçim Komisyonu (YEK) ve Seçim Şikayet Komisyonu'nun ortak görüşlerinde dile getirilen sorunlar temelde iki noktada toplanıyor: Teknik sorunlarla ilgili olarak ve yasal olarak, sorumlu makamların bunları çözmekle yükümlü olduğu, ancak mevcut sonucun tekrarının veya Gazne bölgesinden yeniden seçim yapılması emrinin diğer illere yayılmasının öngörülmesi halinde, yasal olarak söylenmelidir.

Son olarak, Anayasa'nın 66. maddesinin Cumhurbaşkanı'nın yetkilerine ilişkin birinci paragrafı, "Cumhurbaşkanı, bu Anayasada belirtilen yetkileri kullanırken Afganistan halkının yüksek çıkarlarını gözetecektir." Bu tavsiye şu şekilde değerlendirilebilir: Bahsedilen materyallere göre, toplumun bir kesiminden birinin seçme ve seçilmeyi başarması, seçim sitelerinde dolandırıcılık yapıldığını ve bazı sitelerin suistimal edilmiş olabileceğini göstermez. Gazne ili başta olmak üzere bir ilin tüm seçim bölgelerinde yer aldı mı? Bu tür eylemlerin olasılığı imkansızdır. Ve Anayasa'nın 66. maddesine göre, "Cumhurbaşkanı Afgan halkının üstün çıkarlarına saygı duyar."

- Parlamento Seçim Yasasının Meşruiyetine İlişkin Komisyonun Hukuki Tavsiyesi ve Seçim Şikayetlerini İncelemeye İlişkin Nihai Otorite:

Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu, 6 Ekim 2010 Pazartesi günü Sayın Gol Rahman Gazi başkanlığında yaptığı olağanüstü toplantısında, Komisyonun 8. maddesinin üçüncü fıkrasına göre Parlamento seçimleri 2010 yılında Başsavcılık ile Bağımsız Seçim ve Seçim Şikayet Komisyonları arasındaki sorunları ve bir önceki yasama döneminin bazı temsilcilerinin önceki yasama döneminin bitmediğine dair iddialarını ve hükümlere göre gereken özeni gösterdikten sonra

tartıştı. maddelerinin 83 üncü maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları, 86 ncı maddesi ve 64 ve 107 nci maddelerinin içeriğine göre ve Anayasanın 120, 122 ve 134 üncü maddeleri dikkate alınarak 58 inci maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları ile Seçim Kanunu'nun 62. maddesinin altıncı fıkrası, bu istişareyi oybirliği ile ifade etmektedir¹⁰⁶.

Anayasa'nın 86 ve 156. maddeleri, Seçim Kanunu'nun ve Bağımsız Seçim Komisyonu'nun temelidir. Anayasa'nın 156'ncı maddesinde, "Her türlü seçimi yönetmek, denetlemek ve ülkede halk oylamasına başvurmak üzere kanun hükümlerine göre Bağımsız Seçim Komisyonu kurulur" denilmektedir. Anayasa'nın 86. maddesinde "Millet Meclisi üyelerinin seçim belgeleri, kanun hükümlerine göre Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından tasdik edilir" denilmektedir.

Metni yukarıda yer alan 156. madde uyarınca YSK, seçimlerin hukuka uygun olarak yürütülmesinden ve izlenmesinden sorumludur. Bu maddedeki izlemenin amacı, seçimin tüm aşamalarını denetim organı tarafından yasa ihlallerini önlemek için denetlemek ve böylece seçimin kısmen veya tamamen geçerliliğini veya geçersizliğini tespit etmektir. Bu görev, Seçim Kanunu'nun 44, 58, 63 ve 64'üncü maddeleri hükümlerine göre Seçim Şikayet Komisyonu'na verilmiştir.

Anayasa'nın yukarıda anılan 86. maddesi uyarınca, Millet Meclisi üyelerinin seçim belgeleri, kanun hükümlerine göre Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından incelenir. Seçim belgelerinin meclis prosedürlerine göre incelenmesi, temsilci seçimine yol açan temsilin tescili ve niteliği, reklam, oylama, oy sayımı gibi tüm yasal prosedürlerin gözden geçirilmesini içerir. Söylemek gerekir ki, ülkemizin 1343 ve 1366 anayasalarında, üyelerin seçim belgelerinin incelenmesi ve protestoların araştırılması (1355'te onaylanan anayasanın açıklığına göre) Millet Meclisine emanet edilmiştir. Ancak ülkenin yürürlükteki anayasasında bu yetki, detayları kanunda belirtilen Bağımsız Seçim Komisyonu'na devredilmiştir. Ne yazık ki, bu anayasa hükmü seçim kanununda dikkatli ve açık bir şekilde ele alınmamıştır. Söz konusu yasanın sadece 44, 58, 63 ve 64. maddeleri Seçim Şikayetleri Komisyonunu seçim şikayetlerini araştırmaktan sorumlu kılmaktadır.

¹⁰⁶ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 214.

Seçim Kanunu'nun 58. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları şöyledir: İncelenen şikayetler, seçimin kesin sonuçlarını ilan edecek ve yayımlayacaktır¹⁰⁷.

"Seçim sonuçları, komisyonun onayından sonra kesin ve geçerlidir."

Seçim Kanunu'nun incelenen itiraz ve şikayetlerin ele alınmasına ilişkin (62) maddesinin altıncı fıkrası kesindir."

Bu nedenle, Anayasa'nın 156 ve 86'ncı maddeleri hükümleri ile Seçim Kanunu'nun yukarıda belirtilen açık hükümlerine göre, Seçim Şikayet Komisyonu'nun onayından sonra seçim sonuçlarının ilanı kesindir.¹⁰⁸ Hukukun üstünlüğüne ek olarak, seçim sonuçlarının nihai olarak duyurulması iki nedenden dolayı gereklidir:

Birincisi, dünyanın birçok ülkesinde, seçimlerin özel doğası ve kuvvetler ayrılığı ilkesi ve yasama organına diğer güçlerin müdahale etmemesi ilkesi nedeniyle, seçim şikayetlerinin ele alınması meclis komisyonu, meclis komisyonu gibi makamlara emanet edilmiştir. Anayasa Mahkemesi ve Anayasa Konseyi Şikayetlerin yargısal incelemesi yalnızca İngilizce konuşulan ülkelerde kabul edilir.

İkincisi: Seçimler siyasi bir meseledir ve belirli bir yasal süre içinde bitmesi gerekir ve Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasına göre: Yeni meclis göreve geldiğinde "yasamada boşluk kalmaz." Seçim Şikayet Komisyonunun oyu kesin değilse, seçim süreci kesinleşmez, seçim süreci üçüncü fıkrada belirtilen süre içinde sona ermez; Kaybedenler her zaman seçimin geçerliliğini ve ilgili mahkemelerde değerlendirilmesini talep ettikleri için adli ve adli yargılama esaslarına tabi olduğundan ve mahkemenin nihai kararına kadar olan hukuki süreçteki fazla süre üçüncü mahkemede sağlanan fazlalık süresidir. Bu nedenle, Bağımsız Seçim Komisyonunun ilan etme ve yayımlama hakkına sahip olduğu Seçim Şikayet Komisyonu kararı ile bu listede yer alan adaylar kesinleşinceye kadar kesindir. aksine yetkili bir mahkeme tarafından verilir, aksi takdirde Parlamento üyesi sayılırlar¹⁰⁹. Ancak, yargının tüm davaları inceleme yetkisine sahip olduğunu ve bu yetkinin kanunla dahi kısıtlanamayacağını belirten Anayasa'nın 120. ve 122. maddeleri, seçime uygun olarak ilan edilmesi halinde seçim sonuçlarının kesinleşmesini engellemez.

¹⁰⁷ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 2004, s. 83.

¹⁰⁸ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 2004, s. 84.

¹⁰⁹ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005.

kanun. Nihayet yukarıdaki maddeler, gerçek ve tüzel kişilerin seçimlere ve ilan edilen sonuçlara karşı mahkemelerde dava açabileceklerini ve seçim sonuçlarının ilanı ile ilan edilen kişi ve kişiler için ilan edilen hakkın talep edilebileceğini ifade eder. Dolayısıyla seçim sonuçları hakkında iddiada bulunmak, aslında kanunla kazanılmış bir hakka karşı bir iddiadır. Bu nedenle davacının ilgili mahkemede Yargı Teşkilatı ve Yargı Yetkileri Hakkında Kanunun 46. maddesi hükümlerine göre Afganistan Cumhuriyeti bu hakkın yasa dışı yollarla elde edildiğini kanıtlamak zorundadır.

Dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri, iki tüzel kişilik olan Başsavcılık ve Seçim Şikayet Komisyonları ile Bağımsız Seçim Şikayet Komisyonu'nun görev ve yetkileri kapsamında fazla talepte bulunmamalarıdır. Seçim Kanunu'na göre, Seçim Şikayetleri Komisyonu, seçim ihlallerini soruşturma yetkisi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle komisyon, sadece seçim ihlallerinin ve seçim kanunu hükümlerinin uygulanmasının kaynağı olup, cezai konularda karar verme yetkisine sahip değildir. Seçim ihlallerine ek olarak, seçim kanununda belirtilen seçim ihlallerinden bazıları cezai nitelikte olup ceza kanununda belirtilen cezai suçlara örnek teşkil etmektedir.

Mahkemede bir kişinin suç işlediğini kanıtlamak, seçimin geçersiz olduğu anlamına gelmez. Gerçek bir kişi tarafından ayrı bir iddianame veya mahkeme kararı ile seçim sonucunu etkilediği ispatlanan suçların, bu iddianın da delil ve gerekçelere dayanılarak mahkemede ispat edilmesi gerekir.

Bu teorinin önceki bölümünde belirtildiği gibi, Başsavcı cezai meseleleri kovuşturma hakkına sahiptir. Ancak seçimlerin iptali tamamen veya kısmen özel ve kamusal haklardan kaynaklanmaktadır¹¹⁰. 12. maddenin ikinci fıkrası ve 121. madde hükümlerine göre özel hukuka ve kamu hukukuna ilişkin alacaklar ve 121. madde hükümlerine göre hukuk davalarına ilişkin esaslar doğrudan ilgili mahkemelere veya Adalet Bakanlığının hukuk büroları aracılığıyla yapılır.

Tartışılan konunun sonucunda şu üç şey elde edilir:

- Gözlemciye göre, Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından açıklanan seçim sonuçları, mahkeme aksi karar verene kadar kesindir.

¹¹⁰ Noor Mohammad Taher (Hashmi), *Anayasal Haklar ve Siyasi Kurumlar*, Tahran 2012, s.117.

- Sanıklara yönelik suçlamalar, bu istişarenin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde açıklanan şekilde Başsavcı tarafından kovuşturulabilir.
- 83. maddenin ikinci fıkrası hükümleri ile anılan maddenin üçüncü fıkrasının içeriği ile Anayasa'nın 64. ve 107. maddeleri gereğince gereğini yapmak.

Bu tavsiye şu şekilde görülebilir: Anayasa'nın 83. maddesinde belirtilen zamanda Ulusal Meclis'in bir önceki görev süresinin sona ermesine ilişkin Bağımsız Komisyon (Parlamento süresi, seçim sonuçlarının açıklanmasından sonraki beşinci yılın ilk günü sona erer ve yeni Konsey başlayacak) Seçimler konuyu ciddiye almalı ve gerekli kararları almalıdır. Parlamentonun eski üyelerinin dengesiz seçimler ve seçimlerdeki hile nedeniyle protestoları ve Seçim Komisyonu'na yönelik iddialara gelince... Bu sorunun Seçim Komisyonu ve Şikayet Komisyonu tarafından çözülmesi gerekiyor. Millet Meclisi de yukarıdaki 83. maddede belirtilen yer ve zamanda hareket eder ve kamu yararı gözetilir¹¹¹.

¹¹¹ Abdul Qayyum Sajjadi, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Kabil 2013, s. 145.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGAN ANAYASASININ UYGULANMASINI İZLEME BAĞIMSIZ KOMİSYONU ANAYASA İHLAL KARARLARI

Afganistan Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu, Afganistan Hükümeti tarafından atanan ve Parlamento tarafından onaylanan bağımsız bir kuruluştur. Afganistan Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu, Afganistan Hükümeti'nin ve diğer devlet kurumlarının anayasaya uygun olarak hareket etmelerini ve Afganistan soyunu koruma görevini yerine getirir. Afganistan Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu'nun görevi sadece, Afganistan Anayasası'nın hükümdarlığındaki hükümlerin sonuçlarını tahakkuk ettirmek ve bu defterleri sunmak için muhafaza etmek değildir; aynı zamanda Afganistan Anayasası'nın iznindeki hükümlerin yürütülmesine yardımcı olmak için çalışır ve önerilerde bulunur.

Afganistan Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu, Afganistan Anayasası'nın girişindeki belgelerinin sonuçlarını almak için birçok araç ve yöntem kullanır. Bu araçlar ve yönlendirmeler arasında, Afganistan Hükümeti ve diğer devlet kurumlarına yönelik önerilerde bulunma, Afganistan Hükümeti ve diğer devlet kurumlarının anayasaya uygun olarak hareket etmelerine yardımcı olma, Afganistan halkının liderliğini koruma konusunda çalışma ve Afganistan halkını bilgilendirme gibi gerçekleşmesi yer alıyor. Afganistan Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu, Afganistan'ın yayılmasını koruma konusunda, Afganistan Hükümeti ve diğer devlet kurumlarının yasala uygun olarak hareket etmelerini sürdürme ve anayasaya uygun hareket etme konusunda tavsiyelerde bulunur.

Anayasanın Uygulanmasını Bağımsız Denetleme Komisyonu kararlarının bağlayıcı olmayıp, tavsiye niteliğinde olması nedeniyle Türkiye ile karşılaştırıldığında bir Anayasa Mahkemesi değil Kamu Denetçiliği Kurumu niteliğindedir.

Anayasanın Uygulanmasını Bağımsız Denetleme Komisyonu tarafından 6 Mart 2019 tarihinde yayınlanan Anayasa ihlalleri davaları ele alınmaya çalışılmıştır. Dini, milli, demokratik ve insani değerleri içeren en önemli milli teminat olan

anayasanın kabulünden bu yana yıllar geçti. Anayasa hükümlerinin uygulanması, halkın ve ülkenin ilerlemesini, refahını ve refahını garanti eder¹¹².

Kuşkusuz, anayasanın uygulanması ve hükümet faaliyetlerinin hükümlerine uygun hale getirilmesi alanında alınan tedbirler değerli ve önemli olmuştur. Anayasanın Uygulanmasına İlişkin Bağımsız Denetim Komisyonu, öncelikle İslam Cumhuriyeti Hükümetinin Cumhurbaşkanı ve diğer üst düzey yetkililerine ve Anayasanın değerlerini uygulamak için pratik adımlar atan herkese teşekkür ve takdirlerini sunar. Anayasa ihlalinin bildirilmesi, üst düzey yetkililerin Anayasa hükümlerinin uygulanmasındaki çabalarını görmezden gelmek anlamına gelmez.

Anayasa hükümlerine uymak ve onu ihlal etmemek tüm Afgan vatandaşlarının görev ve yükümlülüğü olmakla birlikte, anayasanın hükümete verdiği yetki ve yetkilere göre, anayasayı koruma sorumluluğu ve görevi her şeyden önce üçüncü güçlere aittir.

Bu yazıda, Anayasa hükümlerinin devlet görevlileri tarafından ihlal edildiği bazı davaları iki söylemde düzenlemeye çalıştım:

3.1. İHLÂL DAVALARI

3.1.1. İçişleri Bakanlığı Savcılığı'nın 21/3/1398 Tarih ve (38) Numaralı Dava Evrakları

Ceza Kanunun eki olan Askeri Suçlar Kanununun 10 2 2 Maddesi Dava evrakları yargısal olarak incelendiğinden ve duruşmada tarafların iddiaları ve savunma avukatları da dinlendiğinden sanıkların Amanullah oğlu Zafar, Seyyed Muhammed oğlu asker Seyyed Zakaria olduğu anlaşılıyor Asker Abdul Hamid. Mohammad Qasim'in oğlu, Noor Mohammad'in oğlu asker Nisar Ahmad olduğu anlaşılıyor.

Olayı gözlemleyen karma ekibin raporundaki dosyanın kağıdına bakıldığında şu şekilde yazılmıştır: Olay anında bu güvenlik ile ilgili personel alanı terk ederek kaçmıştır. Objektif gözlemlere dayanarak, akaryakıt tankeri taşıyan tüm araçlar düzenli olarak durdurulmamış ve kaza durumunda kurtarılamayan evin içine

¹¹² Sarwar Danesh, *Afganistan'ın Anayasal Hakları*, Kabil 2009, s.221.

dağılmıştır. Olayın meydana gelmesi görevden ayrılıp kaçarak avantaj elde etmişlerdir. Bu durum sonucunda 307 tanker aracının yanması olayı meydana geldi. Yukarıdaki sanıkların suçu ispatlandı.

Yukarıdaki ortak komitenin sonucuna göre, araçların kurtarılması için görevlilerin düzenli olarak çaba sarf etmediği ve kamu koruma görevlilerinin gerekli güvenliğin sağlayamaması nedeniyle, nöbetçilik kuralları ihlal edilmiş ve 307 tanker ihmal ve dikkatsizlik nedeniyle yandığı ispat edilmiştir. 21/3/1398 tarihinde yapılan duruşmada davadaki sanıklar, Amanullah oğlu asker Zafar'ın olayla ilgili çelişkili ifadeler vermiş, ancak diğer sanıklar itirafta bulunmuştur. Bu nedenle mahkeme duruşmasında sanıkların çelişkili ifadeleri nedeniyle suçları kanıtlandı.

Yukarıda belirtilen neden ve sebepler göz önünde bulundurularak, suçun durumu ve oluşumu ile sanığın şartları dikkate alınarak sanığın suçu tespit edildi.

Biz, 4/1/1398 tarihinde yapılan mahkeme oturumumuzda, Kabil Bölge 1 Birinci Derece Mahkemesi Askeri Suçlar Mahkemesi Yargı Kurulu olarak, Askeri Suçlar Kanunun 18. Maddesi, Ceza Kanunun Ek 1, her birinize bir yıl bir ay denetimli serbestlik hapis cezası verdik. Kanunun 73. maddesine göre en ağır ceza bir yıl altı ay denetimli serbestliktir.

Polislik kutsal bir meslektir ve aynı zamanda zor ve zaruridir, güvenliği sağlamak toplumun en önemli yapıtaşlarından biri olarak kabul edilir ki bu da polisin sorumluluğundadır. İhmal, dikkatsizlik, profesyonellik eksikliği ve kanunları bilmemek toplumda düzensizliğe neden olmakta ve bu gibi durumlarda insanların can ve malları da risk altındadır. Kabil vilayetinde bulunan şirket binasına ait olay, (307) petrol tankerinin yanmasına neden oldu. Bahsi geçen polisler olay olay yerinden kaçmışlar, birçoğu da itiraf etmişler. Mahkemenin sanıklar hakkında belirlemiş olduğu, adaletin tecelli etmesi ve gelecekte benzer olayların yaşanmaması için verdiği karar ve cezalara katılıyorum. Sanıklar ıslah edilmeli ve diğer yetkililere örnek olmalıdır¹¹³.

¹¹³ Afganistan İçişleri Bakanlığı Hukuk Dairesi, *Hukuk Raporu*, Kabil 8 Ağustos 2020, s. 44.

3.1.2. İçişleri Bakanlığı Savcılığı'nın 2/9/1398 Tarih ve (5845) Tarafından Verilen ve (3/9/1398) Tarihli (145) Numaralı Dava Evrakları

Dava dosyaları ve mahkeme oturumunun seyri göz önüne alındığında, sanık 7/29/1396 tarihinden 5/27/1398 tarihine kadar resmi bir devamsızlık yaptı ve bu süre zarfında devamsızlığının sebebinin aileden kaynaklandığını belirtti.

Başsavcının talebinin gerekçeleri: Söz konusu davalı, davadaki sorumluluğunu ortadan kaldıracak belge ve ilkelerin teyidini sağlayamamıştır. Savcı, söz konusu sanık aleyhine Askeri Suçlar Kanunun 10. maddesinin 2. fıkrasına, Ceza Kanunun Ek 1'e ve Ceza Kanunun 75. maddesine göre suçladı.

Sanıkların temel haklarını Anayasa'nın 31. maddesi ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 7. ve 8. maddelerine göre sanıkların hakları açıklanmış ve duruşmaya hazır olduğunu belirtmiş, ve kendini sözlü olarak savunmuştur.

Sanığın cevabının özeti: Mahkeme oturumunda sanık, savcının iddiasını kabul etti. Aile sorunları nedeniyle görevde değildim, suçumu kabul ediyorum, vatanıma ve halkıma hizmet etmeye hazırım. İleride suç işlemeyeceğime söz veriyorum, yargıdan yardım ve işbirliği istiyorum dedi.

Mahkemenin değerlendirilmesi ve gerekçeleri: Dava dosyaları ve duruşmanın seyri dikkate alındığında sanığa atfedilen suçlamada savcının iddiası haklı çıkarıldı ve mahkeme tatmin oldu. Ve aşağıdaki nedenlere göre söz konusu sanığın 7/29/1396 tarihinden 5/27/1398 tarihine kadar devamsızlık suçlaması ispatlandı. Söz konusu sanık devamsızlık suçunu işlediğini mahkeme oturumunda itiraf etti. Yokluğunda sorumluluğunu ortadan kaldırabilecek belgeler sunmadı.

Karar metni: Biz, Askeri Ceza Mahkemesi Yargı Kurulu olarak, 10/9/1398 tarihinde, Nur Şah'ın oğlu Malang Şah'da yapılan açık duruşmada hazır bulunduk. Kanun uyarınca devlete 20.000 Afganlı para cezası ödemesine karar verildi.

Mahkemenin Kunduz vilayetinin polisi olan Nurşah'ın oğlu Melang Shah'ın tespit edilerek adaletin tecelli ettiği kararına da katılıyorum. Görevini keyfi olarak bıraktığı, kanunları hızlı bir şekilde ihlal ettiği, ilgili birimin güvenini, güvenilirliğini ve disiplinini sorguladığı için, düşünülen ceza kendisini ve meslektaşlarını ıslah

etmelidir. İdarenin saygınlığı ve güvenilirliği, düzen ve disiplinin yeniden sağlandığı topluma iade edilir¹¹⁴.

3.2. ANAYASANIN UYGULANMASINI İZLEME BAĞIMSIZ KOMİSYONUNUN TAVSİYELERİ

3.2.1. Anayasanın 35. Maddesinin İhlali

Anayasa'nın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu'nun tespitleri, Anayasa'nın 35. maddesinin ikinci fıkrasının üçüncü fıkrası hükmünün uygulanmasının büyük ölçüde ihlal edildiğini göstermektedir¹¹⁵. Anayasanın 35. Maddesi aşağıdaki hükümler yer almaktadır;

Maddi veya manevi amaçlar sağlamak için, kanun hükümlerine uygun olarak topluluklar kurarlar. Afganistan vatandaşları, kanuna uygun olarak, aşağıdaki koşullarla siyasi partiler kurma hakkına sahiptir:

1. Partinin ideolojisi ve ana sözleşmesi, kutsal İslam dininin kurallarına ve bu tüzükte yer alan metin ve değerlere aykırı olmamalıdır;
2. Partinin teşkilat ve mali kaynakları halka açıktır;
3. Askeri ve paramiliter amaçları ve örgütleri yoktur;
4. Bir siyasi partiye veya diğer yabancı kaynaklara bağlı değildir;

Partinin etnik köken, konum, dil ve hukuki dine dayalı olarak kurulmasına ve faaliyetine izin verilmez.

Kanun hükümlerine göre oluşturulan bir nüfus ve parti, yasal dayanak ve yetkili mahkeme kararı olmaksızın kapatılamaz.

¹¹⁴ Afganistan İçişleri Bakanlığı Hukuk Dairesi, *Hukuk Raporu*, Kabil 8 Ağustos 2020, s. 44.

¹¹⁵ Afgan Özgürlük Evi, *Afgan Anayasası'nın İhlalleri, Boşlukları ve Belirsizliklerinin Araştırılması*, Kabil 2013, s.8.

Afganistan Anayasası'nın 35. maddesi siyasi partilerin çerçevesini, oluşumunu ve faaliyetini belirtir. Bu maddeye göre siyasi partiler askeri ve paramiliter amaç ve teşkilatlara sahip olamazlar ve etnik köken, konum, dil ve hukuk temelinde kurulur ve faaliyet gösterirler.

Siyasi Partiler Kanunu'nun 6. maddesine ek olarak, etnik, ırksal, dini veya mezhepsel önyargıları kışkırtmak amacıyla kuvvet veya şiddet veya tehdit veya gücün kullanıldığı propaganda gibi faaliyetler, siyasi partilerin kamu veya askeri oluşumlar kurmasını veya belgelenmesini yasaklar. Silahlı kuvvetlerle gizli anlaşma, dolayısıyla kuvvete veya silahlı çatışmaya başvurmak, anayasa ve parti hukukunun açık ihlalidir.

Adalet Bakanlığı, Siyasi Partiler Kanununun 18. maddesi uyarınca, partilerin faaliyetlerini gözden geçirmek ve partilerin Anayasa ve Siyasi Partiler Kanununa aykırı olduğu tespit edilirse, partilerin Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu hükümlerine aykırı davranması halinde, yetkili mahkemeye başvurur.

İçişleri Bakanlığı, ANP üyelerinin bu çatışmalara müdahil olmaları konusunda konunun ayrıntılarını araştırmak ve harekete geçmek ve bu tür vakaların tekrarlanmaması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Ülkede huzurun ve refahın sağlanması adına siyasi partiler halkın sesi olmalı ve kamu düzeni ve huzuru tehlikeye atacak anlaşmalardan, silahlı eylemlerden uzak olmalıdır.

3.2.2. Anayasanın 36. Maddesinin İhlali

Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu'nun bulguları, Anayasa'nın 36. maddesinin açıkça ihlal edildiğini göstermektedir¹¹⁶. Anayasanın 36. maddesi “Afganistan vatandaşları, izin verilen ve barışçıl amaçlara ulaşmak için silah taşımadan yasalara uygun olarak toplanma ve gösteri yapma hakkına sahiptir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Silah taşımadan meşru ve barışçıl amaçlarla gösteri ve mitingler düzenlemek ülke vatandaşlarının temel haklarından biri olmakla birlikte, uygulamada protesto ve

¹¹⁶ Afgan Özgürlük Evi, *Afgan Anayasası'nın İhlalleri, Boşlukları ve Belirsizliklerinin Araştırılması*, Kabil 2013, s. 11.

mitinglerin silahla ve anayasanın amaçlarına aykırı olarak yapıldığı görülmüştür. Öte yandan, Anayasa'nın 36. maddesine aykırı gösterilerin engellenememesi, hukukun üstünlüğünü ve iyi yönetimi zedelemekte, vatandaşların kaybına neden olmakta, kamu düzeni ve güvenliğini bozmaktadır.

Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu, 5/13 sayılı yazısında, gösteriler düzenlemeden, başlatmadan ve düzenlemeden önce İçişleri Bakanlığı'ndan strateji ve eylemleri hakkında bilgi istemiş ve bu sayın bakanlık infazın gerçekleşeceğini belirtmiştir¹¹⁷.

Yazılı numara ile Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu, Anayasa'nın 36. maddesi hükümlerinin uygulanması için İçişleri Bakanlığı'ndan gerekli tedbirlerin alınmasını kesinlikle istemiştir.

Toplantı ve gösteri yapma hakkının kullanılması için, öncelikle toplantı ve gösterinin yasal bir şekilde yapılması gerekir. Toplantı ve gösteri yapılması sırasında, insanların özgürlüklerine saygı göstermeli ve özgür ifade hakları ihlal edilmemelidir. Ancak barışçıl amaçlar haricinde ve silahlı eylemler kesinlikle engellenmeli halkın güvenliği tehlikeye atılmamalıdır.

3.2.3. Anayasanın 4.,83.,140.,141. Maddelerinin İhlali

Parlamento seçimlerinin ertelenmesine ilişkin Anayasa'nın "4, 83, 140 ve 141" maddelerinin ihlali, ilçe meclisi, köy, belediye başkanı ve belediye meclisi üye seçimlerinin anayasal takvime göre yapılmaması

Birincisi: Parlamento seçimlerinin Anayasa'nın 83. maddesinde belirtilen takvime aykırı olarak Ulusal Meclis'te yapılmasının ertelenmesi;

İkincisi: İlçe meclisi seçimlerinin Anayasa'nın 140. maddesine göre yapılmaması;

Üçüncüsü: Anayasa'nın 140. maddesine göre köy meclisi seçimlerinin yapılmaması;

¹¹⁷ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu, 2005.

Dördüncüsü: Belediye başkanı ve belediye meclisi üyeliği seçimlerinin Anayasa'nın 141. maddesine göre yapılmaması.

Beşincisi: Anayasa'nın 4. maddesinin birinci fıkrasına göre ulusal egemenliğin kullanılmaması.

Seçimler demokrasinin temel ilkelerinden biridir. Halkın iradesine dayalı bir sistem oluşturmak için, ülke anayasasının 4. maddesine göre, Anayasada belirtilen tüm seçimlerin belirlenen zamanda yapılması gerekmektedir. Bu nedenle seçimlerin ertelenmesi veya yapılmaması sadece Anayasa'nın yukarıda belirtilen maddelerinin hükümlerine aykırı olmayıp, halkın iradesine dayalı sistemin geleceğine zarar vermekte ve seçimlerin meşruiyetini zedelemektedir. 84. maddede belirtilen Kurucu Meclis yeter sayısı (Anayasa ve Madde 110'da (Anayasa) yetkili bir parlamentonun toplanmaması) ise bu ihlalin bariz örneklerinden biridir.

Komisyonun yürütülmesi Bağımsız Seçim Komisyonu, Mahalli İdareler Bağımsız Müdürlüğü, Jeodezi ve Harita Genel Müdürlüğü, Merkezi İstatistik Dairesi ve Maliye Bakanlığı gibi ilgili birimlerle ortak toplantılar yapılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili birimlere yazılar göndermiş, ayrıca seçimlerin zamanında yapılması ve seçimlerin Anayasa'ya uygun olarak yapılması konusunda ilgili kurumlara şu şekilde hukuki tavsiye ve görüş bildirmiştir;

Birincisi: Anayasa'da belirtilen seçimleri belirlenen zamanda yapmak ve seçimlerin gecikmesini önlemek;

İkincisi: Seçimlerin yapılmasına neden olan veya geciktiren her türlü engelin kaldırılması.

Üçüncüsü: Seçim sonuçlarının yasal belgelere göre duyurulması.

Adil seçimler ülkeler için çok önemlidir, çünkü seçimler halkın iradesinin yansıtılmasını ve hükümetin oluşturulmasını sağlar. Adil seçimler sayesinde halk, kendi temsilcilerini seçebilir ve onların yaptıkları kararların etkisi altında olabilir. Ayrıca, adil seçimler demokrasinin temel taşlarından biridir ve ülkenin istikrarını ve güvenliğini sağlar. Eğer seçimler adil değilse, halkın güveni sarsılabilir ve ülkede istikrarsızlık ve huzursuzluk ortaya çıkabilir. Bu nedenle, adil seçimler ülkeler için

büyük önem taşımaktadır. Seçimlerin zamanında yapılmaması halkın güvenini sarsarak huzursuzluk ve iktidarsızlık ortamı yaratmaktadır.

3.2.4. Anayasanın 64. Maddesinin İhlali

Anayasa'nın Uygulanmasını İzleme Bağımsız Komisyonu'na göre, Anayasa'nın Altmış dördüncü maddesinin ikinci fıkrası ihlal edilmiştir.

Komisyon, anayasa hükümlerine ilişkin ihlallerin bildirilmesi konusunda cumhurbaşkanlığının üst düzey yetkilisine bilgi verilmesine karar verdi.

Birincisi: Cumhurbaşkanı tarafından ülke politikasının temel çizgilerinin belirlenmesi ve TBMM'ye sunulması;

İkincisi: Ülke politikasının temel çizgilerinin Millet Meclisi tarafından onaylanması.

Ülke politikasının temel çizgilerinin Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmemesi ve TBMM tarafından onaylanmaması, Anayasa'nın altmış dördüncü maddesinin ikinci fıkrası hükümlerine aykırı olduğu gibi, halkın temsilcileri aracılığıyla halkın katılımını da engellemektedir.

3.2.5. Anayasanın 90. Maddelerinin İhlali

Bu komisyonun tespitleri, 1/8/2014 tarih ve 03 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile anayasanın aşağıdaki maddesinin ihlal edildiğini göstermektedir¹¹⁸. Anayasa'nın 90. maddesinin birinci fıkrası:

Ulusal Meclis aşağıdaki yetkilere sahiptir:

- *Kanunların veya kanun hükmünde kararnamelerin kabulü, değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması.*

- Yolsuzlukla Mücadele Yüksek Bürosu çalışmakla yükümlüdür.

Yukarıda belirtilen kararnamenin 14. maddesi, üst düzey kamu görevlilerinin malvarlıklarının kayıt altına alınmasına ve devlet dairelerinin iş süreçlerinin

¹¹⁸ Afgan Özgürlük Evi, *Afgan Anayasası'nın İhlalleri, Boşlukları ve Belirsizliklerinin Araştırılması*, Kabil 2013, s.15.

basitleştirilmesine odaklanması, denetleme ve denetleme yetkisine sahip olmamasını öngörmektedir.

Kararname, Yolsuzlukla Mücadele Bürosu'nun bir dizi yasal yetkisini kaldırdı. Bu arada, Yolsuzlukla Mücadele Stratejisinin Uygulanmasının Denetlenmesi Hakkında Kanun'un ikinci maddesi şöyle:

"Yolsuzluğun önlenmesi ve etkin bir şekilde mücadele edilmesi için tüm birimlerde yönetim reformu ve yolsuzlukla mücadeleye yönelik strateji ve prosedürlerin uygulanmasını izlemek için önlemler alın."¹¹⁹.

Ayrıca, Yüksek Denetleme Kurumunun görev ve yetkilerine ilişkin yukarıda anılan Kanunun 9 uncu maddesinin yedinci fıkrası böyledir. Yolsuzlukla mücadele stratejisinin uygulanmasında departmanların uygulanmasının izlenmesi ": Yolsuzlukla mücadele stratejisinin uygulanmasının izlenmesine ilişkin yasada değişiklik yapılması ve yukarıda belirtilen kabine kararı ile Yolsuzlukla Mücadele Dairesi'nin denetim otoritesinin görevden alınması olarak kabul edilir. Kanunun 90. maddesine aykırı olması esastır. Hükümet, kabine dahil, yasaları değiştirme yetkisine sahip değil.

Komisyon, konuyu incelemek üzere Yolsuzlukla Mücadele Yüksek Büro Başkanlığı ile çeşitli toplantılar yaparak konuyu detaylı olarak inceledi. Ardından konunun Anayasa ihlalleri raporuna dahil edilmesine karar verildi. Kanunların veya kanun hükmünde kararnamelerin değiştirilmesi Bakanlar Kurulunun değil, münhasır Ulusal Meclisin yetkisinde olduğundan, 01/08/2014 tarih ve 03 Sayılı KHK, Yolsuzlukla Mücadele Yüksek Kurumu'nun yetkilerine yasal etkileri düzenlememektedir. Bu nedenle Yolsuzlukla Mücadele Yüksek Kurumu, gerektiğinde ilgili kanun TBMM tarafından değiştirilinceye kadar gözetim çalışmalarına devam etmelidir¹²⁰.

¹¹⁹ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, 2013, s.50.

¹²⁰ Noor Mohammad Taher (Hashmi), *Anayasal Haklar ve Siyasi Kurumlar*, Tahran 2012, s. 29-31.

3.2.6. Anayasanın 128. Maddesinin İhlali

Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Komisyonu'nun araştırmasına göre, Anayasa'nın aşağıdaki maddesi Afganistan İslam Cumhuriyeti Yargısı tarafından uygulanmamaktadır.

Anayasanın Yüz Yirmi Sekizinci Maddesi:

Afganistan mahkemelerinde yargılama halka açık olarak yapılır ve herkesin hukuka uygun olarak duruşmaya çıkma hakkı vardır.

Mahkeme, kanunda belirtilen hallerde veya yargılamanın gizliliğinin gerekli görülmesi halinde gizli duruşma yapabilir, ancak hükmün açıklanması her halde aleni olmalıdır.

Mahkemeler tarafından çoğu kamuya açık duruşma yapılmaması;

Kabil Temyiz Mahkemesi'nin 01/05/2015 tarih ve 5616 sayılı yazısına göre, Anayasanın Uygulanmasını Bağımsız Denetleme Komisyonu çalışanlarının, hükümlere uyulup uyulmadığının izlenmesi amacıyla duruşmalara katılmasına izin verilmedi.

Kamuya açık duruşma yapılmaması, Anayasa'nın 128. maddesi hükümlerini ihlal etmekle kalmaz, aynı zamanda yargılama sırasında vatandaşların temel haklarına uyulup uyulmadığının izlenmesini de engeller. Ayrıca, ülke Anayasasının Yüz Elli Yedinci maddesine uygun olarak Anayasanın Uygulanmasını Denetlemek için Bağımsız Komisyon kurulmuştur. Bu komisyon, ülke anayasasının hükümlerine uyulup uyulmadığını denetlemekle görevlidir.

Komisyonun tavsiyesi, ülke Anayasası hükümlerine uyulup uyulmadığının denetlenmesi amacıyla bu komisyon ve diğer insan hakları kurumlarının personelinin ve yargı oturumlarında adil yargılanma standartlarının bulunmasına izin verilmeli ve alt mahkemelere ülkedeki hakimlerin fiziki güvenliğini sağlamak için hükümet tarafından gerekli önlemler alınmalı şeklinde olmuştur.

Duruşmaların açık yapılması, demokrasinin önemli bir ilkedir ve hukuka saygının göstergesidir. Duruşmaların açık yapılması, yargılamanın adil, eşit ve tarafsız bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır. Açık yapılan duruşmalar, kişilerin yargılamaları takip edebilmesine yardımcı olur. Bu sayede, insanlar yargılamaların adil yapıp

yapılmadığını ve yargılamaların demokratik bir şekilde inşa edilip edilmediği görülmektedir. Duruşmaların açık yapılması, aynı zamanda, güvenilir ve saygın bir kurumun oluşmasını sağlar. Halkın yargılamaları takip etmesi ve güvenilir ve saygın bir kurumun oluşmasını sağlar. Bu sayede, hukuka olan güven ve saygı artar.

3.2.7. Anayasanın 27. ve 130. Maddesinin İhlali

İlgili maddeler şu şekilde düzenlenmiştir;

- Anayasanın 27. Maddesi:

İşlenmeden önce çıkarılmış bir kanuna uygun olmadıkça hiçbir fiil suç sayılmaz.

Kanuna uygun olmadıkça hiç kimse kovuşturulamaz, tutuklanamaz veya gözaltına alınamaz. Hiç kimse, işlendiği sırada ulusal veya uluslararası hukuka göre cezai bir suç teşkil etmeyen herhangi bir fiil veya ihmalden dolayı herhangi bir cezai suçtan suçlu bulunamaz¹²¹.

- Anayasanın 130. Maddesi:

İncelenen davalarda mahkemeler bu Anayasa ve diğer kanunların hükümlerini uygular. İncelenen davalardan biri hakkında Anayasa ve diğer kanunlarda hüküm bulunmayan hallerde mahkemeler, Hanefi fikhî hükümlerine göre ve bu anayasanın belirlediği sınırlar içinde davayı adaleti sağlayacak şekilde karara bağlarlar.

Ceza hukuku ilkeleri, adaletin temel ilkelerinden biridir ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alır. Bu ilke Anayasa'nın 27. maddesinde kayıtlıdır. Yapılan araştırmalara dayanarak, Komisyon, bazı durumlarda Başsavcılık'ın eylemlerinde bu maddeye aykırı hareket ettiğini tespit etmiştir. Ayrıca Anayasa, bu maddenin yargı yetkisine sahip olması nedeniyle, ilgili mahkeme tarafından Hanefi fikhinin hükümlerine atıfta bulunularak davaya müdahil olan aynı tarafça cezalandırılması talep edilmiştir¹²².

¹²¹ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, 2013, s.21.

¹²² Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, 2013, s. 35.

3.2.8. Anayasanın 3. Maddesinin İhlali

Anayasa'nın 3. Maddesi: Afganistan'da hiçbir kanun, kutsal İslam dininin inanç ve kurallarına aykırı olamaz¹²³.

Afgan Anayasası'nın 7. maddesinin birinci fıkrasına uyulmaması birkaç noktada önemlidir: Hükümet, uluslararası anlaşmalara ve sözleşmelere katılırken ve imzalarken, ortak örf ve adetlere göre imzalama, katılma ve onaylama sürecinden geçmez. Öte yandan hükümet, uluslararası sözleşmelere katılırken ve imzalarken, Anayasa'nın yasaların İslam hukuku ile çelişmediğini belirten 3. maddesine uymamıştır.

Anayasanın Uygulanmasını Denetleme Bağımsız Komisyonu, Dışişleri, Adalet, Meclis İşleri ve Savcılık Bakanlıklarında Anayasa'nın 7. maddesinin birinci fıkrasına nasıl uyulacağı konusunda bilgi alışverişinde bulundu ve aralarında çeşitli resmi yazışmalar yapıldı¹²⁴.

Din, bir bireyin dini inanç ve ibadetleriyle ilgilenir ve bu alanda bir yönlendirme ve rehberlik sağlar. Devlet ise, bir ülkede yasal düzeni ve hukuku koruma görevini yürütür ve bu alanda bir denetim ve yönetim sağlar.

3.2.9. Anayasanın 22. ve 45. Maddesinin İhlali

Anayasanın 22. ve 45. Maddeleri şu şekilde düzenlenmiştir;

- Afgan vatandaşları arasında her türlü ayrımcılık veya ayrıcalık yasaktır.
- Afgan vatandaşları, hem erkek hem de kadın, kanun önünde eşit haklara ve görevlere sahiptir.
- Hükümet, müfredatı kutsal İslam dini ve milli kültür kurallarına göre ve bilimsel esaslara göre tasarlayıp uygular ve okulların dini derslerinin müfredatını Afganistan'daki mevcut İslam dinlerine göre derler.

¹²³ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 1382, s. 5.

¹²⁴ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasanın Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005.

Anayasanın (22) Maddesine göre, Afganistan vatandaşları, hem erkek hem de kadın, kanun önünde eşit haklara ve görevlere sahiptir.

İş Kanunu'nun 62. maddesinin (2) numaralı fıkrasında, ücretlerin sivil toplum kuruluşlarının çalışanlarına ödenmesi şu şekilde açıkça belirtilmektedir: "Devlet çalışanları için belirlenir, daha az olamaz."

Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinin 31. maddesinin (2) numaralı fıkrası açıktır: "Eğitim Bakanlığı öğretmen ve çalışanları gibi kurumun öğretmenleri ve çalışanları, ayrılma, terfi, emeklilik ve tescilli diğer hak ve görevlere sahiptir."

Yukarıdaki maddelerin hükümlerine göre, hiç kimse, biliş, konum, etnik köken, din ve diğer iletişim konularına dayanarak, bir kişiyi diğerinden daha fazla ayrıcalığa sahip olarak değerlendiremez ve aynı zamanda bir kişiyi diğerinden üstün sayamaz.

Komisyon'un bulguları, özel eğitim kurumlarının, idari personel ve profesyonel personelin (profesörler) maaşlarının ödenmesinde ve bunların istihdamında eşitlik gözetmediklerini göstermektedir. Özel eğitim kurumlarını işe almanın bu yolu, Anayasanın (22). Maddesi hükmüne açıkça aykırıdır ve bunlara uyulmamaktadır.

Afganistan Anayasası'nın (45). Maddesi, hükümeti, ileri bilimsel standartlar ve ilkelere uygun olarak, kutsal İslam dini ve milli kültür kurallarına dayalı olarak tek bir yeter çoğunluk tasarlama ve uygulama yükümlülüğü getirmektedir. Bu maddeye göre, Milli Eğitim Bakanlığı müfredatı, pekiştirme temaları dışında tüm resmi ve sivil okullarda eşit olarak uygulanmalıdır¹²⁵.

Bu komisyonun denetim kurulu, özel eğitim kurumlarının eğitim birimi yeter sayısına uymadığını ve Anayasa'nın (45) maddesine aykırı ve uyulmaması nedeniyle bu tavsiyeyi vermiştir.

Eğitimde kadın erkek eşitliği, önemli bir değerdir çünkü eğitim, bir bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirme ve toplumda etkin bir şekilde yer alma için gerekli bir araçtır. Eğitimde kadın erkek eşitliği, tüm bireylerin eğitim alma haklarının eşit olduğu anlamına gelir ve bu da tüm bireylerin potansiyelini gerçekleştirme ve toplumda etkin bir şekilde yer alma fırsatını eşit hale getirir.

¹²⁵ Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, Afganistan Anayasası, 1382, s.3.

Eğitimde kadın erkek eşitliği, ayrıca bir ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine de katkıda bulunur. Eğitimde kadın erkek eşitliği sayesinde, tüm bireylerin eğitim alma firsatı eşit hale getirilir ve bu da toplumda farklı mesleklerde çalışan ve farklı alanlarda yeteneklerini kullanabilen bireylerin oluşumuna yardımcı olur. Bu da toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine katkıda bulunur. Sonuç olarak, eğitimde kadın erkek eşitliği, önemli bir değerdir ve tüm bireylerin eğitim alma haklarının eşit olduğu anlamına gelir.

SONUÇ

İnsan hakları, her insanın insan olmakla birlikte sahip olduğu en temel haklardır. Ayrıca aktarılamazlık, ayrılmazlık, eşitlikçilik ve bağlantılılık da bahsedilebilecek diğer hususlardır. Bu nedenle dünyanın her yerindeki bütün insanlara aittir ve hiç kimse bu haklardan mahrum edilemezken, tüm insanlar ırk, milliyet, cinsiyet, din, cinsel yönelim, renk, dil vb. faktörlerden bağımsız olarak eşittir. Bu hakların kullanılmasında herhangi bir ayırım, tercih, sınırlama veya dışlama yoktur ve bu haklar ihlal edilemez.

Dünya genelinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeler arasında insan hakları genel olarak gündeme gelmiştir. Siyasal istikrara ve demokratik sistemlere sahip ülkeler bu doğrultuda çalışmış ve ülkelerinde insan haklarını kurumsallaştırmışlardır. Bu konuda yasalar, daireler ve planlamalar oluşturmakla kalmamış eğitim ve medya aracılığıyla vatandaşlarını insani değerler ve insan hakları konusunda bilgilendirmişlerdir. Türkiye, siyasi istikrarı sağlamış olması ve güvensizlik ve dış müdahalenin olmaması nedeniyle insan hakları alanında ilerleme kaydeden ve bu konuda fırsata sahip ülkeler arasında yer almıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Afganistan, Cumhuriyet'in gelmesine kadar kraliyet sistemi altında yaşamış ve insan hakları konusu o kadar önemli olmamıştır. Ne yazık ki krallık döneminden sonra bu ülke dünyanın süper güçleri arasındaki soğuk savaşın kurbanı olmuş ve bu durum 20 yıl boyunca her türlü insanlık dışı suça tanık olmasına neden olmuştur. Bu aşamadan sonra iç savaş 10 yıl süren insanlık dışı ateşin yakıtı olmuştur. 2001 yılında Afganistan, tarihinde yeni bir aşamaya tanık olmuştur. Bu aşamada Batıların gelişi, demokratik değerler, eğitimin, medyanın ve popüler yönetimin ilerlemesi, ülkede insan hakları konusunun gündeme gelmesine neden olmuş ve önemli bir insani ve hukuki sorun üzerinde durulmuştur.

Türkiye'de insan hakları 19. yüzyıldan günümüze kadar Anayasada yer almış, zaman içinde ve insan ihtiyaçları içinde kodlanmış ve doğru şekilde örneklendirilmiştir. 2001 yılından bu yana Afganistan ise insan haklarını ihlal etmiş ve Afganistan'da insan hakları ihlalleri her zaman devam etmiştir. Türkiye halkı insan haklarını özgürce takip etmekte ve memnuniyetle karşılamakta ve eşitlik gerektiği gibi gözetilmektedir. Afganistan, yoksulluğun, güvensizliğin ve cehaletin birlikte faaliyet

sürdürdüğü ve insan haklarının zayıflamasına neden olduğu geleneksel bir dini ülkedir ve olumsuz bir bakış açısıyla insan haklarını batılı bir proje olarak görmektedir. Türkiye, Asya kıtasında yer almasına, kültürü ve gelenekleri Afganistan'a benzemesine rağmen, Avrupa'ya yakınlığı ve istikrarlı güvenliği nedeniyle insanlar kendilerini demokrasi ve insan hakları değerleri olarak görmekte ve vurgulamaktadır. Afganistan, bir yandan hem içeride hem de komşularında dini gelenekçiliğin hâkim olduğu bir noktada yer alırken, aynı zamanda özellikle Batı'dan gelen yabancı müdahaleler, Batı'yla ilgili olanlara karşı şüphe ve muhalefete neden olmuştur. Afganistan'daki Sovyet işgali sırasında Mücahidlerin hareketleri ve 2001 yılından sonra Taliban'ın demokratik hükümete karşı faaliyetleri ve Batılı asker ve kurumların varlığı bu konuyu temsil etmektedir.

Afganistan'ın 2004 Anayasası İslam mirasına güçlü bir vurgu yaparken, aynı zamanda demokrasi, özgürlük ve insan haklarının önemini de vurgulamaktadır. Bu Anayasa, insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerde de yer alan birçok düzenlemeyi içermekte ve bunların korunmasını sağlayacak kurumsal mekanizmaları öngörmektedir. Anayasa'nın 6, 7 ve 48. maddeleri, tamamen veya kısmen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne atıfta bulunarak çeşitli medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları güvence altına almaktadır. 29. ve 49. maddeler zorla çalıştırma, işkence ve diğer insanlık dışı cezaları yasaklarken, 52. ve 43. maddeler sırasıyla ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetlerini düzenlemektedir. 7. maddeye göre devlet, BM Şartı'na, imzaladığı uluslararası anlaşmalara, özellikle uluslararası insan hakları sözleşmelerine ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne uyacaktır. Bu kapsamda Afganistan, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni imzalamış ve toplumun tüm kesimlerinde cinsiyet ayrımcılığına karşı önleyici tedbirler almıştır. Ayrıca, 62, 72, 85 ve 118. maddeler, insanlığa karşı suç işlemekten dolayı suçlu bulunan cumhurbaşkanı, başkan yardımcısı, bakanlar, ulusal meclis üyeleri veya yüksek mahkeme yargıçlarının seçilmesini veya atanmasını yasaklamaktadır. 134. maddede polisin suçları soruşturması, hukuk bürosunun da suçları soruşturması ve kovuşturması gerektiği düzenlenmiştir.

İnsan haklarına saygı, Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli, değişmez ilkelerinden biridir. Türkiye'de insan hakları, 1982 Anayasası'nın 90. maddesine göre, iç hukuktan önce gelen çeşitli uluslararası hukuk anlaşmaları ile korunmaktadır.

Askeri darbeler nedeniyle Türkiye'nin anayasası birkaç kez değiştirilse de, temel insan hakları her zaman anayasa tarafından korunmaktadır. Ancak 1961 Anayasası, temel insan haklarının geliştirilmesi için önemli bir yasal koruma olarak kabul edilmektedir.

Anayasa Mahkemesi Türk hukuk sistemine ilk defa 1961 Anayasası ile girmiştir. Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden oluşan yüksek bir mahkemedir. Anayasa Mahkemesi (AYM) Türkiye'nin en yüksek anayasal yargı organlarından biridir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanunlarının, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve iç tüzüklerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya uygunluğunu inceler ve bireysel taleplere karar verir. Anayasa değişiklikleri sadece şekil açısından incelenir ve denetlenir. Görevleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 ve 153. maddeleri arasında belirtilmiştir.

Bazı ülkeler bunu Anayasa Konseyi adı verilen bir kurum kurarak, bazı ülkelerde ise Anayasa Mahkemesi kurumu aracılığıyla yapıyorlar. Afganistan Anayasası ne yöntemi ne de ikinci yöntemi takip etmemektedir; ancak "Afganistan Anayasasının Uygulanmasını İzlemek için Bağımsız Komisyon" olarak adlandırılan bir denetim organı sağlamıştır. Anayasa ve Anayasa Konseyi ile istişareler şimdiye kadar güçlü yetkilerle yapılmıştır ve Bağımsız Seçim Komisyonu bunun bir göstergesidir.

Elbette gerekçelerini belirtmek, Yargıtay'ın yargı yetkisini Yargıtay'a emanet etmenin en iyi yol olduğu anlamına gelmediği unutulmamalıdır. Bunun anlamı, Anayasa'nın mevcut metninden ve konunun kayıtlarına bakıldığında, yorumlama yetkisinin Anayasa'nın Uygulanmasını İzleme Komisyonu'nun değil, Yüksek Mahkeme'nin olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, Afganistan'ın mevcut anayasasında adli kontrol yönteminin seçildiğini ve bu yöntemde özel bir mahkemenin düşünülmediğini ancak olağan bir mahkeme olan Yüce Divan'a emanet edildiğini söylemek gerekir.

Bu nedenle, diğer üç erkten daha üstün bir kurumun, normal yasaları anayasaya uygun hale getirme sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir. Afganistan'da yasaları kontrol etme yöntemi siyasi kontrol şeklindedir, çünkü anayasanın uygulanmasını denetleme bağımsız misyonu anayasayı koruma ve koruma alanında görünmektedir ve zor ve karmaşık bir anayasadır.

Polis, toplumda hukuku ve kamu düzenini uygulayan, ulusal ve uluslararası değerleri koruyan bir kurumdur. Türk ve Afgan polisinin günlük görevleri arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak, polis her iki ülkede de standart şekilde ve aynıdır, ancak her iki ülkenin de günlük görevlerinde farklılıklar vardır. Afganistan'da çeşitli hükümet karşıtı gruplar ve uyuşturucu kaçakçıları ile savaşın devam etmesi nedeniyle polis sürekli savaşa dahil olmuş, asli görevlerinden uzak kalmış ve şehirlerin güvenliği sağlanamamıştır. Bu nedenle insan haklarına fazla önem verilememiştir. Türkiye'de ise polis şehirlere nispeten daha fazla önem vermekte ve güvenliği sağladığı için insan haklarına daha fazla dikkat etmektedir. Afganistan'da polise halk arasında daha az güven duyulurken, Türkiye'de polis halk arasında güvenilen bir konuma sahiptir.

İlk adımda, Afgan polisi toplumda güvenlik ve düzeni sağlamak olan asıl görevine geri dönmelidir. Polisin mesleki bilgi ve beceri düzeyi yükseltilmeli, halk ile polis arasında güven tesis edilmelidir. O halde polis, diğer ülkelerde olduğu gibi halkla işbirliği yaparak başarılı bir polislik sağlayabilir ve şehirlerin güvenliğini doğru bir şekilde sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Acaray, Deniz, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye’de İnsan Haklarının Korunmasında Polisin Rolü”, *Ombudsman Akademik* , C.7, S.14 , Ankara 2021, s.171-197.
- Acaray, Deniz, *İnsan Hakları*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2020.
- Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Afganistan Anayasası*, 1382.
- Afganistan Adalet Bakanlığı, *Afganistan Anayasaları Komple Koleksiyonu*, Kabil 2016.
- Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Anayasasının Uygulanmasını İzlemeye İlişkin Bağımsız Komisyonun Kanunu*, 2005.
- Afganistan Adalet Bakanlığı'nın resmi gazetesi, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, 2013.
- Afgan Özgürlük Evi, *Afgan Anayasası'nın İhlalleri, Boşlukları Ve Belirsizliklerinin Araştırılması*, Kabil 2013.
- Alderson, J., *İnsan Hakları ve Polis* (Çeviren: İhsan Kuntbay), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1984.
- Arslan, Zühtü , *Anayasa Teorisi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.
- Aybay, Rona, *İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.
- Aycı, Emrullah, “Kolluğun Güç Kullanma Yetkisi ve İşkence Yasağı”, *Yargıtay Dergisi*, S.1-2, Ankara 2007, s. 185-206.
- Aydın, Yaşar ve Gündüz, Hakan, *İşkence ve Kötü Muamele Suçu TOHAV Raporu*, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.
- Balaghat, Mohammadihi, *Afganistan Cumhuriyeti Anayasal Hakları*, Kateb Yüksek Öğrenim Enstitüsü, Kabil 2011.
- Balkır, Z.Gönül, *Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması*, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2009.

- Çeçen, Anıl, “Hukukta Norm ve Adalet”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.32, S.1., Ankara 1975, 71-115.
- Çiftçi, Ahmet, *Vatandaşlık Bilgisi: Demokrasi ve İnsan Hakları*, Gündüz Yayıncılık, Ankara 2015.
- Çoban, Ali Rıza, “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S.21, Ankara 1998, s. 187-262.
- Danesh, Sarwar, *Afganistan'ın Anayasal Hakları*, Kabul İbn-i Sina Eğitim Enstitüsü, Kabil 2009.
- Derdiman, Ramazan Cengiz, *Polis Yönetimi ve Hukuku: Görev ve Yetkiler*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Basımevi, Tokat 1997.
- Doğan, İlyas, *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları: Modern Toplumda İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2004.
- Ebrahim, Abdulazizsheikh, *Anayasa Hakkında Genel Bilgiler*, Kum 2010.
- Ekinci, Tarık Ziya, *Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları Sorunları*, Cem Yayınevi, İstanbul 2004.
- Ercan, Recep, *İnsan Hakları ve Demokrasi*, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Erdoğan, Mustafa, *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2010.
- Farhang, Mir Mohammad Sadiq, *Son Elli Yılda Afganistan*, Kabil 2017.
- Fındıklı, Remzi, “Polislik Mesleğinin Evrensel Değerleri ve İlkeleri”, Tülin Günşen içli ve Fatih Karaosmanoğlu (Ed.), *Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2003.
- Fındıklı, Remzi, “Polislik Mesleğinin Özellikleri ve Mesleki Kimlik Olgusu”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Sayı 5-6, Ankara 2000, s. 1-16.
- Güneş, Ahmet M., *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.
- Göksu, Turkut ve Bilgiç, Veysel K. , “Polislik Mesleği ve Etik Kuralları”, İhsan Bal ve Bedri Eryılmaz (Ed.), *Polis Meslek Etiği*, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Gören, Zafer, *Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, İstanbul 2018.

- Hamşioğlu, Oğuz, “Anayasa Mahkemesi ve İnsan Haklarının Korunması”, Abdullah Yılmaz ve Duru Şahyar Akdemir (Ed.), *Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye’de İnsan Hakları Problematikliği*, Bursa 2022.
- Heper, Metin, “Türkiye’de Devlet Geleneği”, Doğubatı Yayınları, Ankara 2006.
- İbrahim, Abdülazim, “Modern Toplumda Hukuk Devleti: Siyasal Meşrulaştırma Aracı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.23, S. 1, Ankara 2021, s. 233-256.
- Kalabalık, Halil, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Seçkin Yayınları, Ankara 2021.
- Kapani Münci, *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 1993.
- Kuyurtar, Erol, “Haklar”, *Liberal Düşünce Dergisi*, S.34, Ankara 2006, s. 5-17.
- Madani, Seyyed Celaledin, *İran İslam Cumhuriyeti’nde Kanunlar ve Siyasi Kurumlar*, Tahran 2018.
- Mumcu, Ahmet ve Kuzeci, Elif , *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Turhan Kitabevi, Ankara 2019.
- Mumcu, Ahmet ve Kuzeci, Elif, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.
- Nohutçu, Ahmet ve Aslan, Özer, “Türkiye’de İnsan Hakları Olgusunun Anayasal Serüveni”, Abdullah Yılmaz ve Duru Şahyar Akdemir (Ed.), *Kurumsal ve İşlevsel Boyutlarıyla Türkiye’de İnsan Hakları Problematikliği*, Bursa 2022.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Human Rights and Law Enforcement: A Manual on Human Rights Training for the Police, New York- Geneva 1997, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training5en.pdf> (E.T:30 Ağustos 2022).
- Özkaya, Ömer, “Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C.0, S. 16, Ankara 2020, s.317-352.
- Parla, Taha, *Türkiye’nin Siyasal Rejimi 1980-1989*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
- Pehlivan Aydın, İnayet, “Polis Meslek Etiği İlkeleri”, İhsan Bal ve Bedri Eryılmaz (Ed.), *Polis Meslek Etiği*, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Bireysel Başvuru Kararları, B.N: 2016/31718, K.T.: 9/7/2020.
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/31718> .

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, Bireysel Başvuru Kararları,B.N: 2015/7357, K.T.: 3/4/2019.
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/7357> .

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf>.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Emniyet Teşkilat Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3201.pdf>.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Türk Ceza Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

Sajjadi, Abdul Qayyum, *Parlamento, Yasama, Denetleme ve Temsil*, Khatam Anbiin, Kabil 2013.

Shariat Panahi, Seyedaboulfazl Qazi, *Anayasal Haklar ve Siyasi Kurumlar*, Mizan Yayınları, Tahran 1383.

Sönmez, Nevzat, *Emniyet Teşkilatı ve Polis Meslek Hukuku ile Polisin Görev ve Yetkileri*, Ankara 2003.

Sunay, Rena, *Hukuk ve Siyaset Ekseninde İnsan Hakları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2013.

Taher, Noor Mohammad (Hashmi), *Anayasal Haklar ve Siyasi Kurumlar*, Mizan Yayınları, Tahran 2012.

UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu*, 1996 (E.T:30 Ağustos 2022), <https://www.unicef.org/media/84756/file/SOWC-1996.pdf>

Uluç, Güliz Aksun ve Armağan, Ahsen “Avrupa İnsan Hak ve Özgürlükleri Hukukunda Türkiye’nin Bitmeyen Serüveni”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S.22, Ankara 1998, s. 1382- 1535.

United Nation, Human Rights Standart and Practice for the Police, New York and Ceneva 2004.

Yücel, F. Yonca , “Hak ve Menfaatler Üzerine Bir İnceleme”,*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.91, Ankara 2010, s.335-357.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı

Doğum Yeri

Mesleği

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi

Yüksek Lisans Öğrenimi

Bildiği Yabancı Diller

Yabancı Dil Puan ve Türü

Bilimsel Faaliyetler

İş Deneyimi

Stajlar

Projeler

Çalıştığı Kurumlar

İletişim

E-Posta

Tel.

Tarih